

Red. Maja Łysienia

CUDZOZIEMCY W POLSCE

PODREĆZNIK DLA FUNKCJONARIUSZY PUBLICZNYCH

Wydanie 2 zaktualizowane

Cudzoziemcy w Polsce

Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych

 HELSINSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA

Wydanie 2 zaktualizowane

Warszawa 2016

Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych

Autorzy: Jacek Białas, Marta Górczyńska, Małgorzata Jaźwińska, Maja Łysienia,
Ewa Ostaszewska-Żuk, Aleksandra Pulchny, Marta Szczepanik, Daniel Witko

Redakcja merytoryczna: Maja Łysienia

Niniejsza publikacja została zaktualizowana w ramach projektu nr U/0030 „Prawa cudzoziemców – prawa człowieka”, który jest realizowany przez Helsińską Fundację Praw Człowieka w ramach dotacji otrzymanej z programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG.

Wydanie 1 publikacji „Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych” zostało sfinansowane ze środków w ramach projektu „Prawa cudzoziemców – prawa człowieka. Szkolenia z zakresu prawa migracyjnego” współfinansowanego przez Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich oraz budżet państwa.

Stan prawny na 29 lutego 2016 r.

Niniejsza publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie i nie jest przeznaczona do sprzedaży.

Wydawca:

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

ul. Zgoda 11, 00-018 Warszawa

tel.: (22) 556-44-40

faks: (22) 556-44-50

e-mail: hfhr@hfhrpol.waw.pl

www.hfhr.pl

ISBN: 978-83-62245-54-3

Projekt okładki i opracowanie graficzne, skład i łamanie:

Kolektyw Wizualny | www.kolektywwizualny.pl

Druk: Grafpol Agnieszka Blicharz-Krupińska

Wydanie 2 zaktualizowane

Warszawa 2016

Spis treści

WSTĘP	8
SŁOWNIK	9
I ROZDZIAŁ – CUDZOZIEMCY W POLSCE – ZJAWISKA I CHARAKTERYSTYKA KULTUROWA WYBRANYCH GRUP	13
1. Krótka historia migracji do Polski	14
2. Liczba cudzoziemców w Polsce.....	15
3. Grupy migrantów i zjawiska migracyjne	17
3.1. Uchodźcy	17
3.2. Migracje zarobkowe	19
3.3. Repatriacje i Karta Polaka	20
3.4. Studenci.....	22
4. Charakterystyka wybranych grup cudzoziemców w Polsce w podziale na kraje pochodzenia.....	24
4.1. Ukraina.....	24
4.2. Federacja Rosyjska.....	26
4.3. Białoruś.....	29
4.4. Wietnam.....	29
4.5. Chiny.....	31
4.6. Armenia	32
4.7. Gruzja	33
4.8. Indie	34
II ROZDZIAŁ – WIZY I PRZEKRACZANIE GRANICY POLSKIEJ	35
1. Wizy	36
1.1. Rodzaje wiz.....	36
1.1.1. Wiza lotniskowa („A”)	36
1.1.2. Wiza Schengen („C”)	37
1.1.3. Wiza krajowa („D”)	38
1.1.4. Wiza w celu wykonywania pracy.....	38
1.2. Postępowanie wizowe	39
1.3. Naklejka wizowa.....	39
1.4. Przedłużenie pobytu w Polsce	42

1.4.1. Przedłużanie wiz	42
1.4.2. Inne możliwości przedłużenia pobytu	43
1.5. Utrata prawa pobytu	44
1.6. Prawa cudzoziemców	45
1.6.1. Praca.....	45
1.6.2. Działalność gospodarcza	46
1.6.3. Pomoc społeczna	46
1.6.4. Edukacja	46
1.6.5. Zameldowanie.....	47
1.6.6. Podróże po UE.....	47
2. Przekraczanie granicy polskiej.....	48
2.1. Dokumenty uprawniające do wjazdu do Polski	48
2.1.1. Mały ruch graniczny	49
2.1.1.1.Ukraina	49
2.1.1.2.Białoruś.....	50
2.1.1.3.Federacja Rosyjska	50
2.1.2. Ruch bezwizowy	50
2.2. Dokumenty podróży	51
2.2.1. Polski dokument podróży dla cudzoziemca	52
2.2.2. Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca	52
III ROZDZIAŁ – ZEZWOLENIE NA POBYT CZASOWY	54
1. Rodzaje zezwoleń.....	55
2. Postępowanie.....	56
3. Karta pobytu	60
4. Przedłużenie pobytu w Polsce	61
5. Utrata prawa pobytu	62
5.1. Cofnięcie	62
5.2. Wygaśnięcie.....	63
6. Prawa cudzoziemców	64
6.1. Praca.....	64
6.2. Działalność gospodarcza	65
6.3. Pomoc społeczna.....	66
6.4. Edukacja	66
6.5. Zameldowanie.....	67
6.6. Podróże po UE.....	67
IV ROZDZIAŁ – ZEZWOLENIE NA POBYT REZYDENTA DŁUGOTERMINOWEGO UE I ZEZWOLENIE NA POBYT STAŁY	69
1. Rodzaje zezwoleń.....	70
1.1. Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE	70
1.2. Zezwolenie na pobyt stały.....	72

2. Postępowanie.....	75
3. Karta pobytu	77
4. Przedłużenie pobytu w Polsce	78
5. Utrata prawa pobytu.....	79
5.1. Cofnięcie	79
5.2. Wygaśnięcie.....	80
6. Prawa cudzoziemców	81
6.1. Praca.....	81
6.2. Działalność gospodarcza	81
6.3. Pomoc społeczna.....	81
6.4. Edukacja	82
6.5. Zameldowanie.....	82
6.6. Podróże po UE.....	82
V ROZDZIAŁ – STATUS UCHODŹCY I OCHRONA UZUPEŁNIAJĄCA	84
1. Formy ochrony międzynarodowej	85
1.1. Status uchodźcy.....	85
1.2. Ochrona uzupełniająca	86
1.3. Zakaz udostępniania danych władzom kraju pochodzenia	87
2. Postępowanie.....	87
2.1. Postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej.....	87
2.2. Postępowanie dublińskie.....	88
2.3. Kolejny wniosek	89
3. Dokumenty wydawane cudzoziemcom	90
3.1. TZTC.....	90
3.2. Karta pobytu.....	91
4. Przedłużenie pobytu w Polsce	91
5. Utrata ochrony	92
6. Prawa cudzoziemców	93
6.1. Praca.....	93
6.1.1. W trakcie postępowania	93
6.1.2. Po uzyskaniu ochrony	94
6.2. Działalność gospodarcza	94
6.2.1. W trakcie postępowania	94
6.2.2. Po uzyskaniu ochrony	94
6.3. Pomoc społeczna.....	95
6.3.1. W trakcie postępowania	95
6.3.2. Po uzyskaniu ochrony	96
6.3.3. Indywidualny program integracyjny	96
6.4. Edukacja	98
6.4.1. W trakcie postępowania	98
6.4.2. Po uzyskaniu ochrony	98

6.5. Zameldowanie.....	98
6.6. Podróże po UE.....	98
6.6.1. W trakcie postępowania.....	98
6.6.2. Po uzyskaniu ochrony.....	99
6.6.3. Genewski dokument podróży.....	99
6.6.4. Polski dokument podróży dla cudzoziemca.....	99
6.7. Połączenie z rodziną.....	100
VI ROZDZIAŁ – ZGODA NA POBYT ZE WZGLĘDÓW HUMANITARNYCH ORAZ ZGODA NA POBYT TOLEROWANY	101
1. Formy zgody na pobyt.....	102
1.1. Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych.....	102
1.2. Zgoda na pobyt tolerowany.....	103
2. Postępowanie.....	105
2.1. Odmowa udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych.....	106
2.2. Odmowa udzielenia zgody na pobyt tolerowany.....	107
3. Dokumenty wydawane cudzoziemcom.....	108
3.1. Karta pobytu.....	108
3.2. Dokument „zgoda na pobyt tolerowany”.....	109
4. Przedłużenie pobytu w Polsce.....	111
5. Utrata prawa pobytu.....	112
5.1. Cofnięcie.....	112
5.1.1. Cofnięcie zgody na pobyt ze względów humanitarnych.....	112
5.1.2. Cofnięcie zgody na pobyt tolerowany.....	113
5.2. Wygaśnięcie.....	114
6. Prawa cudzoziemców.....	115
6.1. Praca.....	115
6.2. Działalność gospodarcza.....	115
6.3. Pomoc społeczna.....	115
6.4. Edukacja.....	115
6.5. Zameldowanie.....	116
6.6. Podróże po UE.....	116
6.6.1. Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych.....	116
6.6.2. Zgoda na pobyt tolerowany.....	117
7. Zmiany od 1 maja 2014 r.....	117
VII ROZDZIAŁ – NIELEGALNY POBYT CUDZOZIEMCA NA TERYTORIUM POLSKI.....	119
1. Definicja nielegalnego pobytu.....	120
2. Prawa cudzoziemców.....	121
2.1. Praca.....	121
2.2. Działalność gospodarcza.....	122
2.3. Pomoc społeczna.....	122

2.4. Edukacja	122
2.5. Zameldowanie.....	123
2.6. Inne.....	123
3. Legalizacja pobytu	123
4. Obowiązek opuszczenia Polski.....	124
5. Kontrola legalności pobytu	125
6. Zobowiązanie cudzoziemca do powrotu	126
6.1. Przesłanki wydania decyzji	126
6.2. Rodzaje decyzji.....	127
6.2.1. Dobrowolny powrót	128
6.2.2. Przymusowy powrót.....	129
6.3. Przesłanki niewydania lub niewykonania decyzji	130
6.3.1. Przesłanki niewydania decyzji.....	130
6.3.2. Przesłanki niewykonania decyzji.....	130
6.3.3. Skutki złożenia skargi do sądu.....	131
6.4. Zakaz ponownego wjazdu	132
6.5. Obowiązek uiszczenia kosztów powrotu.....	132
7. Zatrzymanie i umieszczenie w strzeżonym ośrodku.....	133
7.1. Zatrzymanie	133
7.2. Umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub areszcie	134
VIII ROZDZIAŁ – FAKTY I MITY NA TEMAT UCHODźCÓW, RELOKACJI	
I PRZESIEDLENIA CUDZOZIEMCÓW DO POLSKI	136
1. Kryzys migracyjny a debata publiczna.....	137
2. Dlaczego cudzoziemcy mają być relokowani lub przesiedleni?	137
3. Kto przyjedzie do Polski w ramach relokacji i przesiedleń?	139
4. Czy uchodźcy to nowe zjawisko w Polsce?	141
5. Czy relokowani i przesiedleni cudzoziemcy stanowią zagrożenie?	142
6. Gdzie będą mieszkać relokowani i przesiedleni cudzoziemcy?.....	143
7. Z czego będą żyć relokowani i przesiedleni cudzoziemcy?	144
8. Czy relokowani i przesiedleni cudzoziemcy będą przebywać w Polsce legalnie?	145
9. Czy relokowani i przesiedleni cudzoziemcy zintegrują się ze społeczeństwem polskim?	146
10. Czy Polskę stać na przyjęcie cudzoziemców w ramach relokacji i przesiedlenia?.....	148
11. Czy Polska jest gotowa na przyjęcie relokowanych i przesiedlonych cudzoziemców?	148
PODSTAWOWE AKTY PRAWNE.....	150
BIBLIOGRAFIA.....	153
NOTA O AUTORACH.....	160

Wstęp

Cudzoziemcy – obywatele państw spoza UE (tzw. państw trzecich) przebywający na terytorium Polski – to około 120 000 osób (liczba wydanych kart pobytu na koniec 2013 r. wynosiła 121 000). Obywatele państw UE zarejestrowani w Polsce to w tym samym czasie 60 000 osób. Liczba cudzoziemców nielegalnie przebywających w Polsce wynosi – według szacunków Urzędu do Spraw Cudzoziemców – około 100 000 osób¹. Jako społeczeństwo patrzymy na migrantów „zdecydowanie pozytywnie lub raczej pozytywnie”². To dobrze, ale jednocześnie wyobraźmy sobie, że każdy z tych cudzoziemców żyje, funkcjonuje w Polsce, w społeczeństwie, załatwia sprawy w urzędach, pracuje (legalnie bądź nielegalnie), miewa kontakty z policją, z organami pomocy społecznej, z urzędami skarbowymi, urzędami gminy, sądami, wyjeżdża poza terytorium Polski i wraca, załatwia codzienne sprawy swoje i swojej rodziny. Dzisiaj z cudzoziemcami w Polsce stykamy się codziennie. I to dla nas oraz dla wszystkich tych, którzy pracują w administracji – rządowej i samorządowej, którzy są policjantami, funkcjonariuszami służby więziennej, kuratorami sądowymi, pracownikami wymiaru sprawiedliwości, organów ścigania, pracodawcami, jest ten podręcznik.

Autorzy zaczynają (rozdział I) od wprowadzenia nas w świat migrantów i zjawisk migracyjnych, charakteryzując poszczególne grupy narodowościowe cudzoziemców i ich specyfikę kulturową. W kolejnych rozdziałach opisują sytuację prawną cudzoziemców: od wjazdu, poprzez pobyt na terytorium Polski, do momentu jego przedłużenia. Uzyskanie wizy i przekraczanie granicy polskiej, zezwolenie na pobyt czasowy, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, zezwolenie na pobyt stały, status uchodźcy i ochrona uzupełniająca, zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany, pobyt nielegalny cudzoziemca na terytorium Polski – dla każdej z tych sytuacji znajdziemy opis postępowania i rodzajów wydawanych decyzji oraz określenie praw cudzoziemców: do pracy, edukacji, pomocy społecznej, prowadzenia działalności gospodarczej. Podręcznik kończy się rozdziałem poświęconym problematyce planowanych na lata 2016–2017 przesiedleń i relokacji cudzoziemców do państw członkowskich UE, także do Polski.

Autorami podręcznika są prawnicy oraz badacz pracujący z cudzoziemcami w Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, udzielający porad prawnych, pomagający w różnych sytuacjach tym, którzy mieszkają, pracują w Polsce, gdzie toczy się ich życie. Napisali znakomity „przewodnik” po życiu cudzoziemca w Polsce – tym razem dla funkcjonariuszy publicznych, tych, którzy w sprawach cudzoziemców podejmują decyzje.

Urzednicy, rządowi i samorządowi, funkcjonariusze różnych służb – wszyscy oni będą decydować w sprawach cudzoziemców, i tych, którzy już są na terytorium Polski, i tych, którzy dopiero się zjawiają. A zjawiają się na pewno. Dobry, aktualny informator, szeroko rozpowszechniony, łatwo dostępny – to podstawowe narzędzie w rękach decydentów.

Dr hab. Irena Rzeplińska, prof. INP PAN

¹ G. Zawadka, *Imigranci całkiem mile widziani*, „Rzeczpospolita”, 5.12.2014, s. A7.

² Tamże; cytowane badanie zostało przeprowadzone na zlecenie MSW.

Słownik

◆ **Azyl**

forma ochrony krajowej o charakterze politycznym; tytuł pobytowy wydawany cudzoziemcowi, jeśli jest to niezbędne do zapewnienia mu ochrony oraz gdy przemawia za tym ważny interes Rzeczypospolitej Polskiej; w prawie polskim nie jest to pojęcie tożsame ze statusem uchodźcy.

◆ **Cudzoziemiec**

w niniejszej publikacji jest to obywatel państwa trzeciego, tj. państwa niebędącego państwem członkowskim UE, nie korzystający z swobody przepływu osób w ramach UE.

◆ **Dokument podróży**

dokument uznany przez właściwy organ Rzeczypospolitej Polskiej, uprawniający do przekroczenia granicy, wydany przez organ państwa obcego, organ polski lub organizację międzynarodową albo podmiot upoważniony przez organ państwa obcego lub obcą władzę o charakterze państwowym.

◆ **Dokument pobytowy**

dokument uprawniający do pobytu na danym terytorium; w Polsce są nimi np. naklejka wizowa, karta pobytu, dokument „zgoda na pobyt tolerowany”.

◆ **Dokument „zgoda na pobyt tolerowany”**

dokument pobytowy wydawany cudzoziemcom, którzy otrzymali decyzję o udzieleniu im zgody na pobyt tolerowany, nie uprawnia do przekraczania granicy.

◆ **Karta pobytu**

dokument pobytowy wydawany cudzoziemcom, którzy uzyskali w Polsce zezwolenie na pobyt czasowy, zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, zgodę na pobyt ze względów humanitarnych, status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą; w okresie swojej ważności potwierdza tożsamość cudzoziemca podczas jego pobytu w Polsce oraz uprawnia go, wraz z dokumentem podróży, do wielokrotnego przekraczania granicy bez konieczności uzyskania wizy.

◆ **Naklejka wizowa**

dokument pobytowy uprawniający do wjazdu i pobytu na terytorium na niej wskazanym, umieszczany w dokumencie podróży lub na blankiecie wizowym; zawiera wizę lotniskową, wizę Schengen lub wizę krajową.

◆ **Nielegalny pobyt**

obecność na terytorium państwa członkowskiego UE cudzoziemca, który nie spełnia lub przestał spełniać warunki wjazdu do państwa członkowskiego UE określone w art. 5 kodeksu granicznego Schengen albo inne warunki wjazdu, pobytu lub zamieszkania w tym państwie członkowskim.

◆ **Ochrona międzynarodowa**

termin obejmujący swoim zakresem zarówno status uchodźcy, jak i ochronę uzupełniającą, wprowadzony do polskiego ustawodawstwa na mocy ustawy z 10 września 2015 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw.

◆ **Ochrona uzupełniająca**

jedna z form ochrony międzynarodowej udzielana w Polsce; tytuł pobytowy wydawany cudzoziemcowi, gdy powrót do kraju pochodzenia może narazić go na rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy i ze względu na to ryzyko nie może lub nie chce on korzystać z ochrony kraju pochodzenia.

◆ **Państwa członkowskie UE**

obecnie 28 państw: Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania i Włochy.

◆ **Przesiedlenie**

przeniesienie z kraju trzeciego na terytorium Polski uchodźcy mandatoryjnego, tj. cudzoziemca uznanego za uchodźcę przez Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR), w celu nadania mu w Polsce statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej.

◆ **Relokacja**

przemieszczenie do Polski cudzoziemca, który złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium innego państwa członkowskiego UE, które to państwo zgodnie z prawem unijnym byłoby odpowiedzialne za rozpatrzenie tego wniosku, lub cudzoziemca, który został już objęty ochroną międzynarodową.

◆ **Rozporządzenie Dublin III**

rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona).

◆ **Status uchodźcy**

jedna z form ochrony międzynarodowej udzielana w Polsce; tytuł pobytowy nadawany cudzoziemcowi, jeżeli na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem w kraju pochodzenia z powodu rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej nie może lub nie chce on korzystać z ochrony tego kraju.

◆ **Strefa Schengen**

obszar obejmujący łącznie 26 państw: 22 państwa członkowskie UE: Austria, Belgia, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry i Włochy, oraz cztery państwa niebędące państwami członkowskimi UE: Islandia, Liechtenstein, Norwegia oraz Szwajcaria, w których obowiązuje Układ z Schengen zawarty w Luksemburgu 14 czerwca 1985 r.

◆ **System Informacyjny Schengen**

system zawierający informacje o cudzoziemcach przebywających obecnie i w przeszłości na terytorium UE.

◆ **Tytuł pobytowy**

uprawnienie do pobytu na danym terytorium; w Polsce są nimi: wiza, zezwolenie na pobyt czasowy, zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, zgoda na pobyt ze względów humanitarnych, zgoda na pobyt tolerowany, status uchodźcy, ochrona uzupełniająca.

◆ **Ustawa o cudzoziemcach**

ustawa z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (z późniejszymi zmianami).

◆ **Wykaz cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany**

wykaz prowadzony przez Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców obejmujący cudzoziemców, o których mowa w art. 435 ust. 1 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach.

◆ **Zezwolenie na pobyt czasowy**

tytuł pobytowy wydawany cudzoziemcom na okres od trzech miesięcy do trzech lat na podstawie art. 98–194 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach.

◆ **Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE**

tytuł pobytowy wydawany cudzoziemcom na czas nieoznaczony na podstawie art. 211–225 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach.

◆ **Zezwolenie na pobyt stały**

tytuł pobytowy wydawany cudzoziemcom na czas nieoznaczony na podstawie art. 195–210 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach.

◆ **Zgoda na pobyt tolerowany**

tytuł pobytowy wydawany cudzoziemcom na czas nieoznaczony na podstawie art. 351–359 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach.

◆ **Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych**

tytuł pobytowy wydawany cudzoziemcom na czas nieoznaczony na podstawie art. 348–350 oraz art. 354–359 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach.

I

Marta Szczepanik

**Cudzoziemcy w Polsce –
zjawiska i charakterystyka
kulturowa wybranych grup**

1

Krótką historia migracji do Polski

Dla procesów migracyjnych w Polsce kluczowe znaczenie miały przemiany demokratyczne **przełomu lat 80. i 90. XX wieku**. Zniesienie ograniczeń dotyczących przemieszczania się osób, które było jednym z pierwszych skutków upadku komunizmu, doprowadziło do pojawienia się w Polsce pierwszych grup cudzoziemców³. Otwarcie granic zachęciło do przyjazdu wielu migrantów zza wschodniej granicy, którzy zajmowali się, często nielegalnie, drobnym handlem i usługami. Wtedy także pojawili się w Polsce pierwsi uchodźcy. W 1991 r. Polska podpisała Konwencję genewską dotyczącą statusu uchodźców z 1951 roku, co oznaczało, że mogła przyznawać ochronę międzynarodową osobom, które opuściły swój kraj pochodzenia w obawie przed prześladowaniami i o taką ochronę wystąpiły do polskich władz⁴. We wczesnych latach 90. szybko rosła również liczba nieudokumentowanych migrantów⁵. Geograficzne położenie Polski między zachodnim krańcem dawnego Związku Radzieckiego a zamożnym zachodem Europy sprawiło, że stała się ona uczęszczanym szlakiem tranzytowym. Ponadto Polska, w porównaniu z innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej, charakteryzowała się korzystną sytuacją ekonomiczną i względną stabilnością polityczną, co również czyniło ją atrakcyjną dla wielu migrantów.

Wejście Polski do UE w maju 2004 r. spowodowało pojawienie się nowych zjawisk, m.in. zarobkowych migracji cyrkulacyjnych. Obejmują one zarówno Polaków wyjeżdżających do pracy do państw zachodnich, takich jak Niemcy, Wielka Brytania czy Irlandia, jak i obywateli krajów spoza UE, w większości z obszaru byłego Związku Radzieckiego, przyjeżdżających do Polski w poszukiwaniu pracy sezonowej. Wraz z postępowaniem procesu integracji europejskiej Polska staje się coraz mocniej związana przepisami prawa unijnego, w ramach którego Unia dąży do ujednoczenia przepisów dotyczących kwestii migracyjnych i azylowych oraz polityki wizowej. Wiąże się to również z dołączeniem Polski w 2007 r. do strefy Schengen – obszaru swobodnego przepływu osób między państwami członkowskimi, w obrębie którego zniesiona została kontrola osób przekraczających granice. Polska stała się granicznym krajem w obszarze tej strefy, co oznacza, że wschodnia granica państwa stanowi tym samym zewnętrzną granicę UE.

Pomimo pojawienia się nowych zjawisk migracyjnych Polska obecnie, tak jak podczas całej swej powojennej historii, pozostaje krajem o **ujemnym saldzie migracji**, co oznacza, że więcej osób

³ A. Górny, I. Grabowska-Lusińska, M. Lesińska, M. Okólski, *Poland: becoming a country of sustained immigration*, IDEA Working Papers, Nr 10, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Warszawa 2009, s. 10-17, [online] http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP10_Poland.pdf [dostęp: 02.02.2016].

⁴ Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 (Dz.U. 1991, nr 119, poz. 515).

⁵ A. Górny, I. Grabowska-Lusińska, M. Lesińska, M. Okólski, cyt.wyd., s. 10-17.

z Polski emigruje, niż do niej przyjeżdża⁶. Znaczna część napływów migracyjnych związana jest z położeniem Polski i nie łączy się w istotny sposób z odbiorem Polski jako kraju przyjaznego imigrantom. Można się jednak spodziewać, że jako kraj unijny Polska będzie stopniowo przekształcać się z kraju emigracji i tranzytu w atrakcyjne miejsce docelowe migracji. Do niedawna polityka migracyjna oraz polityka integracyjna wobec cudzoziemców nie były istotnym elementem polskiej debaty publicznej. Zmieniło się to dość gwałtownie w 2015 r. w związku z tzw. **kryzysem migracyjnym** w Europie, który szczególnie dotknął państwa leżące na południowej granicy UE, tj. Grecję i Włochy. Państwa członkowskie UE przyjęły rozwiązania mające na celu odciążenie państw granicznych na południu oraz państw sąsiedztwa UE, które przyjęły największą liczbę uchodźców, m.in. z Syrii, za pomocą programu relokacji i przesiedleń⁷. Wydaje się obecnie, że sytuacja geopolityczna, zjawiska demograficzne, a także istotne znaczenie, jakie kwestie przepływów migracyjnych różnych grup osób odgrywają w polityce samej UE, będą wpływać na wzrost znaczenia tej problematyki w Polsce.

2

Liczba cudzoziemców w Polsce

Należy podkreślić, że próba oszacowania liczby cudzoziemców przebywających w Polsce jest zadaniem trudnym. Powodem tego jest fakt, że instytucje opracowujące takie dane, m.in. Główny Urząd Statystyczny i Urząd do Spraw Cudzoziemców, w odmienny sposób gromadzą dane dotyczące migrantów i inaczej przedstawiają informacje. Kolejnym czynnikiem utrudniającym dokładne szacunki jest fakt, że znaczna część migracji do Polski ma charakter cyrkulacyjny. Ponadto mamy do czynienia również z migracją nieregularną⁸, która sama w sobie jest bardzo trudna do zmierzenia, ponieważ obecność takich migrantów nie pozostawia śladów w rejestrach i dokumentach.

⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku – notatka informacyjna*, [online] http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcrl/gus/L_podst_inf_o_rozwoju_dem_pl_do_2013.pdf [dostęp: 02.02.2016].

⁷ Szerzej na ten temat zob. rozdział VIII „Fakty i mity na temat uchodźców, relokacji i przesiedlenia cudzoziemców do Polski”.

⁸ Określa się w ten sposób migracje niezgodne z obowiązującymi przepisami, m.in. odbywające się bez odpowiednich dokumentów i zezwoleń. Używanie tego określenia jest spowodowane dążeniem badaczy migracji i osób pracujących z migrantami do unikania określenia „migracje nielegalne” i „nielegalni migranci”.

Zgodnie z danymi z 2011 r. pochodzącymi z ostatniego spisu powszechnego liczba ludności Polski wynosiła 38 538 447 osób⁹. Spośród wszystkich stałych mieszkańców kraju¹⁰ ponad 99,8% osób posiadała obywatelstwo polskie, a **osoby nieposiadające obywatelstwa polskiego stanowiły tylko 0,15%** ludności (57 500 osób). Spośród tej grupy 55 400 osób miało obywatelstwo innego kraju, a 2000 osób zadeklarowało się jako bezpaństwowcy. W ciągu ostatnich 10 lat zaobserwowano pewien wzrost liczby obcokrajowców osiadłych w Polsce, jednak z powodu ogólnego zwiększenia się populacji kraju (o około 300 000 osób) proporcja liczby obcokrajowców do całkowitej liczby ludności pozostaje na niezmiennym poziomie (0,1%).

Dane Urzędu do Spraw Cudzoziemców odnoszące się do osób, których pobyt w Polsce ma charakter długoterminowy, to przede wszystkim statystyki przedstawiające liczbę ważnych dokumentów pobytowych posiadanych przez cudzoziemców¹¹. Według danych z połowy 2015 r. dokumenty takie posiadało **193 747 cudzoziemców**, z czego 123 072 osoby były obywatelami państw spoza UE (tzw. państw trzecich), a 68 601 – obywatelami państw UE¹². W przypadku obywateli państw trzecich dokumentami potwierdzającymi prawo pobytu na terytorium RP są m.in. karty pobytu wydawane w związku z pobytem czasowym (do 30.04.2014 r. – zezwoleniem na zamieszkanie na czas oznaczony); pobytem stałym (do 30.04.2014 r. – zezwoleniem na osiedlenie się); uzyskaniem statusu rezydenta długoterminowego UE, a także statusu uchodźcy lub innych form ochrony.

Wśród obywateli państw trzecich **najliczniejszymi grupami cudzoziemców** w Polsce są Ukraińcy (52 003 osób, 42%), Rosjanie (10 808 osób, 9%), Białorusini (10 563 osób, 9%), Wietnamczycy (10 234 osób, 8%), Chińczycy (4907 osób, 4%), Ormianie (3640 osób, 3%), Turcy (2874 osób, 2%), Hindusi (2744 osób, 2%), Amerykanie (2436 osób, 2%) oraz obywatele Korei Południowej (1722, 1%)¹³. Obywatele państw UE zarejestrowani w Polsce pochodzą przede wszystkim z Niemiec, Włoch, Francji, Wielkiej Brytanii, Bułgarii i Hiszpanii¹⁴.

⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Ludność – bilans opracowany w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 2011, według stanu w dniu 31.12.2011 r.*, [online] http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lu_nps2011_wyniki_nsp2011_22032012.pdf [dostęp: 07.02.2016].

¹⁰ Spis ludności obejmował osoby stale zamieszkałe (zameldowane) na obszarze Polski bez względu na fakt, czy te osoby przebywały w kraju w czasie spisu, czy też były za granicą. Nie uwzględniał cudzoziemców przebywających w Polsce czasowo.

¹¹ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, [online] <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/> [dostęp: 02.02.2016].

¹² Pozostałe dokumenty pobytowe należały do obywateli państw nie będących członkami UE, ale należących do strefy Schengen (tj. Norwegii, Islandii i Szwajcarii) oraz osób nieposiadających obywatelstwa lub których obywatelstwo jest nieokreślone.

¹³ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

¹⁴ Tamże.

3

Grupy migrantów i zjawiska migracyjne

3

1

Uchodźcy

Pierwsze osoby poszukujące ochrony międzynarodowej trafiły do Polski w 1989 r., jeszcze przed przystąpieniem przez Polskę do Konwencji genewskiej i ustanowieniem krajowego reżimu prawnego umożliwiającego udzielanie takiej ochrony¹⁵. Osoby te znalazły się tu wskutek porzucenia przez przemytników lub odesłania przez kraje Europy Zachodniej do Polski jako do „bezpiecznego kraju trzeciego”¹⁶.

Zgodnie z danymi Urzędu do Spraw Cudzoziemców w latach 2005–2015 średnia liczba składanych rocznie wniosków o ochronę międzynarodową wynosiła około 9200, przy czym występowały dość znaczne różnice w poszczególnych latach¹⁷. Na przykład w 2013 r. złożono 15 253 wnioski o nadanie statusu uchodźcy, co było rekordową liczbą w porównaniu do poprzednich lat (w latach wcześniejszych liczba wniosków nie przekraczała 11 000 rocznie)¹⁸. W latach 2014 i 2015 było to odpowiednio 8193 i 12 248 wniosków¹⁹.

Od wielu lat najliczniejszą grupę wśród osób ubiegających się w Polsce o ochronę stanowią **obywatele Federacji Rosyjskiej** pochodzący z republik kaukaskich, przede wszystkim z Czeczenii, w mniejszej skali z Inguszetii i Dagestanu. W 2013 r. prawie 85% wszystkich wniosków (12 659) zostało złożonych przez obywateli rosyjskich (ta liczba uwzględnia mieszkańców wszystkich, a nie tylko kaukaskich, części Rosji). Obywatele Federacji Rosyjskiej w latach 2014–2015 nadal składali najwięcej wniosków (w 2014 r. złożyli 4112 wnioski czyli około 50% wszystkich wniosków, a w 2015 r. – 7922 wnioski, 65%). Od czasu wybuchu konfliktu zbrojnego we wschodniej części Ukrainy o ochronę w Polsce ubiegają się także stosunkowo licznie **obywatele ukraińscy**, którzy w 2014 r. i w 2015 r. stali się drugą co do liczebności grupą wnioskodawców o ochronę międzynarodową. W 2013 r. Ukraińcy złożyli tylko 46 wniosków o ochronę, natomiast w latach 2014 i 2015 było to już odpowiednio 2318 (28%) i 2295 (19%) wniosków²⁰. Pozostałe

¹⁵ A. Górny, I. Grabowska-Lusińska, M. Lesińska, M. Okólski, cyt.wyd., s.10-17.

¹⁶ „Bezpieczny kraj trzeci” – państwo spoza UE, niebędące krajem pochodzenia cudzoziemca, w którym mógłby znaleźć ochronę jako uchodźca. Osoba poszukująca ochrony, która przybyła z takiego kraju do kraju unijnego, może być, pod ściśle określonymi warunkami, ponownie tam odesłana.

¹⁷ Liczby te uwzględniają wszystkie wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej oraz wnioski o wznowienie postępowań uprzednio umorzonych. Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Szerzej na ten temat zob. pkt 4.1.

najlichniesze grupy wnioskodawców stanowili w ostatnich trzech latach Gruzini (1245 wniosków w 2013 r., 652 w 2014 i 392 w 2015), Syryjczycy (255 wniosków w 2013 r., 104 wnioski w 2014 i 295 w 2015) i Ormianie (206 wniosków w 2013 r., 126 w 2014 i 195 w 2015)²¹.

Liczba osób, którym Polska udzieliła ochrony międzynarodowej, jest bardzo niewielka w stosunku do liczby wnioskujących. W III kwartale 2015 r. **wskaźnik uznawalności**, czyli stosunek decyzji pozytywnych do liczby wszystkich (pozytywnych i negatywnych) wydanych w danych okresie decyzji organu pierwszej instancji wynosił w Polsce **29%**²². Średnia wartość wskaźnika w Unii Europejskiej w tym okresie wynosiła 48%; do państw o najwyższym wskaźniku uznawalności należały: Bułgaria (92%), Malta (87%), Cypr (82%), Szwecja (80%) oraz Dania (75%), o najniższym zaś: Łotwa (8%) i Litwa (14%)²³.

Według danych z połowy 2015 r. dokumenty pobytowe wydane w związku z **nadaniem statusu uchodźcy posiadało 1545 osób**, a w związku z **udzieleniem ochrony uzupełniającej – 2911 osób**²⁴. Liczby te uwzględniają wszystkie osoby, którym państwo polskie udzieliło ochrony międzynarodowej od początku obowiązywania Konwencji genewskiej, czyli od 1991 r.²⁵, z wyłączeniem osób, które ochronę utraciły lub które nie posiadają ważnych dokumentów.

Osoby poszukujące ochrony międzynarodowej określa się mianem **migrantów przymusowych**. Osoby te opuszczają swoje kraje pochodzenia w sposób niedobrowolny, uciekając przed indywidualnymi prześladowaniami oraz przed przemocą będącą skutkiem konfliktów zbrojnych i niestabilności politycznej. Poza obywatelami rosyjskimi narodowości czeczeńskiej²⁶ do Polski przyjeżdżają obywatele innych krajów, w których trwają wojny bądź toczą się działania zbrojne, takich jak Syria, Irak czy Afganistan. Można zauważyć, że w ciągu ostatnich kilku lat wzrost liczby wniosków o nadanie statusu uchodźcy składanych w Polsce przez obywateli niektórych państw był powiązany w czasie z gwałtownymi wydarzeniami w tych krajach. Wzrost liczby wniosków odnotowano np. po konflikcie Rosji z Gruzją w 2008 r.²⁷, po wyborach prezydenckich na Białorusi w 2010 r. czy od czasu rozpoczęcia wojny w Syrii w 2011 r. Od pierwszego półrocza 2014 r. zaobserwowano znaczny wzrost liczby wniosków składanych przez obywateli ukraińskich, co jest związane ze zmianą władzy, aneksją Krymu przez Federację Rosyjską oraz wybuchem działań zbrojnych we wschodniej części Ukrainy.

Tak zwany **kryzys migracyjny** na południowych granicach UE, który osiągnął znaczną skalę w 2015 r., wymusił na państwach członkowskich podjęcie dodatkowych działań mających na celu udzielenie pomocy osobom potrzebującym ochrony oraz odciążenie państw, które znalazły się pod nadmierną presją migracyjną. Na mocy decyzji Rady Unii Europejskiej z 14 września 2015 r.

²¹ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki: Raport na temat obywateli Ukrainy – stan na 31.01.2016*, [online] <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/biezaca-sytuacja-dotyczaca-ukrainy/> [dostęp: 07.02.2016].

²² Eurostat, *Asylum quarterly report – III quarter, 9.12.2015*, [online] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report#Main_tables [dostęp: 08.02.2016].

²³ Tamże.

²⁴ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt. wyd.

²⁵ Ochrona uzupełniająca została wprowadzona do polskiego porządku prawnego na mocy ustawy z dnia 18 marca 2008 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2008, nr 70, poz. 416). Ponadto z dniem wejścia w życie tej ustawy (29 maja 2008 r.) część decyzji w sprawie udzielenia zgody na pobyt tolerowany wydanych wcześniej cudzoziemcom stało się z mocy prawa decyzjami w sprawie udzielenia ochrony uzupełniającej.

²⁶ Szerzej na ten temat zob. pkt 4.2.

²⁷ Wnioski składane przez obywateli gruzińskich.

i z 22 września 2015 r. Polska zobowiązała się do przyjęcia w latach 2016–2017 około **7 tysięcy uchodźców** w ramach programów relokacji i przesiedleń²⁸.

3 2 Migracje zarobkowe

Historie migracyjne osób, które zaczęły przyjeżdżać do Polski we wczesnych latach 90. w celach zarobkowych, były zróżnicowane, chociaż łączył je pewien wspólny element: pochodzili oni z krajów, które w tamtym czasie prosperowały ekonomicznie na dużo gorszym poziomie niż Polska. Pośród nich byli migranci krótkoterminowi z krajów poradzieckich, zajmujący się różnymi rodzajami działalności gospodarczej, oraz migranci nieregularni (nieposiadający wymaganých zezwoleń na pobyt i pracę), którzy trafiali do Polski w drodze na zachód Europy. Częste były też przyjazdy osób na podstawie wiz turystycznych w faktycznym celu wykonywania pracy, polegającej przede wszystkim na drobnym handlu (w tym handlu przemycanym towarem, który początkowo łatwo było przewozić przez nieszczelne granice)²⁹. Typowy przykład takich migracji zarobkowych zapoczątkowanych w latach 90. stanowią migracje Ormian, Wietnamczyków i Ukraińców³⁰.

Obecnie na polskim rynku pracy dają się zauważyć dwie grupy migrantów³¹. Pierwsza z nich to **osoby o wysokich kwalifikacjach**: właściciele lub pracownicy międzynarodowych spółek, inwestorzy czy specjaliści, tacy jak lekarze i informatycy. Migranci z tej grupy pochodzą przeważnie z państw Europy Zachodniej. Druga grupa, znacznie liczniejsza, to **migranci słabiej wykształceni**, podejmujący (często nielegalnie) zatrudnienie w zawodach gorzej opłacanych, nie cieszących się popularnością wśród pracowników polskich. Do grupy tej należą przede wszystkim cudzoziemcy zza wschodniej granicy: Białorusini i Ukraińcy. Stanowią oni tanią siłę roboczą, zatrudniają się w sektorze budowlanym, przy pracach sezonowych w ogrodnictwie i rolnictwie oraz jako pomoce domowe i opiekunki dzieci oraz osób starszych.

Poza pewnymi ułatwieniami (dotyczącymi np. określonych zawodów czy obywateli niektórych państw) praca w Polsce wymaga zezwolenia. W latach 2010–2014 wydawano cudzoziemcom w Polsce około **40 000 zezwoleń na pracę rocznie**; w 2015 r. wydano ponad 65 500 zezwoleń, z czego ponad 50 000 obywatelom Ukrainy³². Procedura ubiegania się o nie jest skomplikowana, czasochłonna i angażuje zarówno pracownika, jak i pracodawcę. W przypadku wielu osób trudności związane z uzyskaniem zezwolenia prowadzą do podjęcia nielegalnego zatrudnienia, co naraża ich na nadużycia ze strony pracodawców.

²⁸ Szerzej na ten temat zob. rozdział VIII „Fakty i mity na temat uchodźców, relokacji i przesiedlenia cudzoziemców do Polski”.

²⁹ A. Górny, I. Grabowska-Lusińska, M. Lesińska, M. Okólski, cyt.wyd., s. 10-17.

³⁰ Szerzej na ten temat zob. pkt 4.1, pkt 4.4 i pkt 4.6.

³¹ M. Bieniecki, J. Frelak, *Praktyka funkcjonowania migrantów ekonomicznych w Polsce*, [w:] W. Klaus (red.), *Migranci na polskim rynku pracy. Rzeczywistość, problemy, wyzwania*, Warszawa 2007.

³² Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Cudzoziemcy pracujący w Polsce – statystyki*, [online] <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/> [dostęp: 2.02.2016].

Wraz z upadkiem komunizmu wzrosła skala jeszcze jednego ważnego zjawiska migracyjnego, mianowicie powrotów osób pochodzących z Europy Środkowo-Wschodniej do swoich ojczyzn. W Polsce, ze względu na dramatyczną historię kraju, zmiany granic i wielokrotnie powtarzające się w historii deportacje Polaków na Wschód, był to niezwykle złożony problem. Pierwsze powroty polskich repatriantów miały miejsce jeszcze w późnych latach 40. i odbywały się na mocy międzynarodowych porozumień dwustronnych. Jednak sytuacja prawna tych pierwszych repatriantów, a także osób, które powracały do ojczyzny w okresie PRL, była bardzo skomplikowana, m.in. w zakresie warunków, jakie osoby te musiały spełnić w celu uzyskania polskiego obywatelstwa.

Odpowiedzią na te problemy miała być **ustawa o repatriacji** uchwalona w 2000 r. Uznano w niej za obowiązek polskiego państwa „umożliwienie repatriacji Polakom, którzy pozostali na Wschodzie [...] i na skutek deportacji, zesań i innych prześladowań narodowościowych lub politycznych nie mogli w Polsce nigdy się osiedlić”³³. Ustawa precyzowała warunki, na jakich możliwy był powrót i osiedlenie się w Polsce osób polskiego pochodzenia, a także warunki otrzymania przez repatriantów obywatelstwa polskiego. Ustawodawca ograniczył terytoria, z których mogli pochodzić repatrianci, do terytoriów dzisiejszej Armenii, Azerbejdżanu, Gruzji, Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu oraz azjatyckiej części Rosji. Z ustawy wyłączono terytoria dzisiejszej Ukrainy i Białorusi oraz republik bałtyckich³⁴. Repatriantem jest osoba polskiego pochodzenia przybyła do Polski na podstawie wizej repatriacyjnej z zamiarem trwałego osiedlenia. Nabywała ona polskie obywatelstwo na mocy prawa z momentem przekroczenia polskiej granicy. Członkowie rodzin osób repatriowanych z obywatelstwem innym niż polskie mogli również osiedlić się w Polsce na podstawie wizej repatriacyjnej i zezwolenia na osiedlenie. W celu uzyskania wizej repatriacyjnej osoba polskiego pochodzenia musiała zwrócić się do polskiego konsulatu odpowiedniego ze względu na miejsce zamieszkania i przedstawić dokumenty potwierdzające polskie pochodzenie. Mogły to być dokumenty wnioskodawcy lub jego rodziców i dziadków, wydane przez polskie państwo lub władze kościelne oraz władze byłego Związku Radzieckiego, takie jak: polskie dowody tożsamości, akty małżeństwa, urodzin i zgonu, certyfikaty chrztu, zaświadczenia o odbyciu służby w wojsku polskim, wyroki więzienia lub deportacji, jeżeli zawierały informacje o posiadaniu polskiej narodowości.

W pierwszych latach po wstąpieniu Polski do UE w 2004 r. rosnące różnice pomiędzy warunkami życia w Polsce i w krajach zamieszkiwanych przez polską mniejszość narodową spowodowały wzrost liczby wniosków o repatriację składanych w polskich konsulatach. Jednak z czasem okazało się, że liczba osób repatriowanych nie jest tak wysoka, jak oczekiwano w momencie wejścia w życie ustawy – zgodnie z ostatnimi dostępnymi danymi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do końca 2011 r. tylko **5215 osób osiedliło się w Polsce w ramach repatriacji**³⁵. Jest to bardzo

³³ Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (tekst jedn. Dz.U. 2014, poz. 1392, z późn. zm.).

³⁴ Argumentem na rzecz takiego rozwiązania był fakt, że tereny Ukrainy i Białorusi zostały już objęte umowami repatriacyjnymi zawartymi w latach 1944–1957 przez RP albo PRL z Białoruską SRR i Ukraińską SRR. Informacje za: Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, *Repatriacja*, [online] <http://wspolnotapolska.org.pl/strona/repatriacje,10.html> [dostęp: 06.09.2014].

³⁵ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, „Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2012 r.”, s. 83-84, [online] <http://bip.mswia.gov.pl/bip/polityka-migracyjna-po/19529,Polityka-migracyjna-Polski.html> [dostęp: 1.03.2016].

niewiele w stosunku do szacunków organizacji polonijnej Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, według której ponad 2,5 mln osób polskiego pochodzenia wciąż żyje na terenach byłego Związku Radzieckiego³⁶. Liczba osób, które na mocy ustawy mogą w praktyce osiedlić się w Polsce, jest obecnie znikoma ze względu na nieskuteczne rozwiązania prawne i nieefektywne działania organów administracji publicznej. Trudności, jakich doświadczają osoby zainteresowane repatriacją, to m.in. bardzo długi czas oczekiwania na przesiedlenie po otrzymaniu przyrzeczenia wydania wizy repatriacyjnej oraz brak odpowiedniego wsparcia państwa dla samorządów, które przyjmują repatriantów, w zakresie stworzenia warunków do mieszkania oraz możliwości utrzymania, na co wskazał m.in. raport Najwyższej Izby Kontroli z 2014 r.³⁷ Obecne trwają prace nad projektem nowej ustawy o repatriacji³⁸.

Innym istotnym instrumentem polityki migracyjnej skierowanym do osób polskiego pochodzenia jest tzw. **Karta Polaka**, ustanowiona na mocy ustawy w 2007 r.³⁹ W przeciwieństwie do repatriacji o Kartę Polaka mogą ubiegać się osoby z terenów wszystkich byłych republik radzieckich, tj. Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Estonii, Gruzji, Kazachstanu, Kirgistanu, Litwy, Łotwy, Mołdowy, Rosji, Tadżykistanu, Turkmenistanu, Ukrainy i Uzbekistanu. Celem jej wprowadzenia było umożliwienie osobom polskiego pochodzenia, które nie mogą otrzymać polskiego obywatelstwa i nigdy nie miały polskiego paszportu, podtrzymanie ich „polskiego dziedzictwa”. Wobec faktu, że większość krajów byłego Związku Radzieckiego nie uznaje podwójnego obywatelstwa, Karta Polaka była wyjściem naprzeciw osobom nie mogącym lub nie chcącym zrzec się obywatelstwa kraju, w którym mieszkały⁴⁰. Rozwiązanie to miało szczególne znaczenie dla osób polskiego pochodzenia w krajach wschodnich sąsiadów, zwłaszcza w przededniu wejścia Polski do strefy Schengen i zaostrzenia reżimu wizowego wobec obywateli tych krajów.

Karta Polaka jest dokumentem potwierdzającym przynależność do narodu polskiego. Choć samo jej posiadanie nie uprawnia automatycznie do osiedlenia się w Polsce⁴¹, to gwarantuje ona szereg przywilejów. Posiadacz Karty może m.in. otrzymać bez opłat długoterminową wizę uprawniającą do wielokrotnego wjazdu, podejmować w Polsce legalną pracę bez konieczności posiadania zezwolenia, prowadzić działalność gospodarczą na takich samych zasadach jak obywatele polscy, korzystać z bezpłatnego systemu oświaty i zniżek na transport publiczny oraz za darmo zwiedzać muzea państwowe. Warunkiem utrzymania Karty Polaka jest potwierdzony związek z polską kulturą, językiem i tradycjami, pisemna deklaracja o przynależności do narodu polskiego, poświadczona dokumentami polskie pochodzenie przodków, lub – w przypadku braku

³⁶ Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, *Polonia w liczbach*, [online] <http://wspolnotapolska.org.pl/strona/repatriacje,10.html> [dostęp: 07.09.2014].

³⁷ Najwyższa Izba Kontroli, *Realizacja polityki migracyjnej Polski w odniesieniu do cudzoziemców deklarujących polskie pochodzenie – Informacja o wynikach kontroli*, 10.09.2014, [online] <https://www.nik.gov.pl/plik/id,7566,vp,9497.pdf> [dostęp: 07.02.2016].

³⁸ Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Minister Anna Maria Anders: Będzie nowa ustawa o repatriacji*, 25.01.2016, [online] <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/minister-anna-maria-anders-bedzie-nowa-ustawa-o-repatriacji.html> [dostęp: 07.02.2016].

³⁹ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka (tekst jedn. Dz. U. 2014, poz. 1187, z późn.zm.).

⁴⁰ „Uzasadnienie do projektu ustawy o Karcie Polaka i trybie stwierdzenia przynależności do Narodu Polskiego osób pochodzenia lub narodowości polskiej, przedstawionego przez Komisję Spraw Emigracji i Polaków za Granicą na posiedzeniu Senatu RP w dniu 13 listopada 1998 r.”, druk senacki nr 147, [online] <http://ww2.senat.pl/K4/DOK/DR/100/147.HTM> [dostęp: 07.02.2016].

⁴¹ Posiadanie ważnej Karty Polaka oraz chęć osiedlenia się w Polsce stanowi podstawę do udzielenia zezwolenia na pobyt stały – szerzej na ten temat zob. rozdział IV „Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE oraz zezwolenie na pobyt stały” pkt 1.2.

takich dokumentów – udokumentowana działalność na rzecz języka i kultury polskiej lub polskiej mniejszości narodowej (np. w organizacji polonijnej). Do połowy 2015 r. wydano prawie **150 000 Kart Polaka**, głównie obywatelom Ukrainy i Białorusi⁴². W chwili obecnej trwają prace nad zmianą ustawy o Karcie Polaka, mającą w założeniu rozszerzyć katalog praw jej posiadaczy⁴³.

3 **4** **Studenci**

Studenci należeli do nielicznej grupy cudzoziemców, którzy przyjeżdżali do Polski **jeszcze w czasach PRL**. Miało to związek z podpisaniem przez państwo polskie międzynarodowych umów o wymianie studentów z innymi krajami socjalistycznymi. Na mocy umowy zawartej w latach 50. z Koreą Północną do Polski na studia przyjechało około 500 osób, by uczyć się głównie na kierunkach technicznych. Aż do lat 60. kilkuset Koreańczyków rocznie podejmowało studia w Polsce. Mimo dobrych kompetencji językowych żyli oni jednak odseparowani od studentów polskich i nie integrowali się ze społeczeństwem. Większość z nich powróciła do swego kraju po ukończeniu studiów. Pod koniec lat 60. podobne umowy podpisano z Demokratyczną Republiką Wietnamu. W jej efekcie około 4000 Wietnamczyków odbyło studia w Polsce, a wielu z nich zdecydowało się tutaj pozostać⁴⁴. Przed 1989 r. w Polsce pojawili się również studenci z państw afrykańskich, z których część związała się z Polską na stałe i zamieszkuje obecnie przede wszystkim Warszawę i województwo mazowieckie, nierzadko posiadają już polskie obywatelstwo⁴⁵.

Od lat 90. umiędzynarodowienie polskich uczelni, którego wskaźnikiem jest udział studentów obcokrajowców w ogólnej liczbie studentów w danym kraju, stale rośnie. Szczególnie wyraźny wzrost nastąpił w ciągu ostatnich kilku lat. W roku akademickim 2012/2013 studiowało w Polsce 29 172 studentów zagranicznych (stanowili oni 1,74% wszystkich studentów), w 2013/2014 – 35 983 (2,32%), a w **2014/2015 – już aż 46 101 (3,10%) z prawie 160 krajów**⁴⁶. Wzrost współczynnika umiędzynarodowienia jest nie tylko skutkiem wzrostu liczby obcokrajowców, ale również spadku ogólnej liczby studentów w Polsce.

Najwięcej studentów zagranicznych przyjeżdża na polskie uczelnie z **Ukrainy** – stanowią oni obecnie **50% wszystkich zagranicznych studentów** (23 329 osoby w roku 2014/2015, 15 123

⁴² Sejm RP, „Wypowiedzi na posiedzeniach Sejmu, Posiedzenie nr 98 w dniu 5 sierpnia 2015. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rafał Trzaskowski”, [online] <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=98&dzien=2&wyp=43> [dostęp: 07.02.2016].

⁴³ „Komisyjny projekt ustawy o zmianie ustawy o Karcie Polaka oraz niektórych innych ustaw”, druk sejmowy nr 147, [online] <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=194AF480D4F0191AC1257F2A00347CFD> [dostęp: 07.02.2016].

⁴⁴ A. Górny, I. Grabowska-Lusińska, M. Lesińska, M. Okólski, cyt.wyd., s. 10-17; szerzej na ten temat zob. pkt 4.4.

⁴⁵ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Informacja Ministra Spraw Wewnętrznych na temat polityki migracyjnej i azylowej wobec obywateli państw afrykańskich*, [online] http://www.udsc.gov.pl/files/aktualnosci/Informacja_Ministra_Spraw_Wewnetrznych_na_temat_polityki_migracyjnej_i_azylowej_wobec_obywateli_panstw_afrykanskich.pdf [dostęp: 12.09.2014]

⁴⁶ Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” na podstawie informacji GUS *Dane wstępne dotyczące szkolnictwa wyższego 2014*, [online] http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=2221:juz-ponad-46-tysiecy-studentow-zagranicznych-w-polsce&catid=24&Itemid=119 [dostęp: 07.02.2016].

w 2013/2014 i 9747 w 2012/2013⁴⁷). W opinii Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy” ten gwałtowny przyrost spowodowany jest zarówno konsekwentną działalnością marketingową i promocyjną polskich uczelni na tym rynku, jak i obecną trudną sytuacją polityczną Ukrainy, skłaniającą wiele osób do przyjazdu do Polski⁴⁸. Liczba studentów z Ukrainy zwiększa się w tak szybkim tempie (od 2005 roku jest to prawie 12-krotny wzrost), że część badaczy migracji studenckich mówi nawet o zjawisku „ukrainizacji” polskich uczelni. Obecnie w Polsce studiuje więcej Ukraińców niż w krajach zachodnich, na przykład w Niemczech. Polska jest dla tej grupy drugim (po Rosji) najchętniej wybieranym krajem.

Drugą najliczniejszą grupą studentów zagranicznych są **Białorusini** (w roku akademickim 2014/2015 było ich 4118). Kolejne grupy to studenci z krajów unijnych: Norwegii, Hiszpanii i Szwecji. W roku akademickim 2014/2015 ponad 83% ogółu studentów obcokrajowców w Polsce pochodziło z Europy. Studentów z Azji jest znacznie mniej – w roku 2014/2015 na polskich uczelniach studiowało 1024 Turków, 801 osób z Arabii Saudyjskiej, 785 Chińczyków, 545 Hindusów i 410 Tajwańczyków. W porównaniu do krajów europejskich zainteresowanie studentów azjatyckich studiami w Polsce jest bardzo niewielkie, ale w ciągu ostatniego roku nieznacznie wzrosło⁴⁹.

Największym zainteresowaniem wśród cudzoziemców cieszą się kierunki społeczne, na których w roku akademickim 2013/2014 studiowało 43% wszystkich obcokrajowców (w tym na kierunkach ekonomicznych 26% ogółu). W następnej kolejności są kierunki medyczne – 29% oraz kierunki techniczne i ścisłe – 14%⁵⁰. Obywatele państw członkowskich UE oraz pewne grupy obywateli państw trzecich (m.in. osoby posiadające status uchodźcy, zezwolenie na pobyt stały lub Kartę Polaka) mogą studiować w Polsce na uczelniach publicznych na takich samych zasadach jak obywatele polscy, czyli bezpłatnie. Pozostali studenci korzystają z różnego rodzaju stypendiów bądź placą za studia. Wśród czynników przyciągających studentów zagranicznych wymienia się przede wszystkim dostępność programów w języku angielskim. Obecnie na polskich uczelniach funkcjonuje ponad 500 takich programów, a oferta ta jest stale poszerzana⁵¹.

47 Tamże.

48 Tamże.

49 Tamże.

50 Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, *Studenci zagraniczni w Polsce 2013*.

51 Tamże.

4

Charakterystyka wybranych grup cudzoziemców w Polsce w podziale na kraje pochodzenia⁵²

4

1

Ukraina

Ukraińcy od lat stanowią **najliczniejszą grupę cudzoziemców** w Polsce. W połowie 2015 r. **52 003** osoby przebywały tutaj jako migranci długoterminowi (posiadający kartę pobytu); w roku 2014 i 2013 było to odpowiednio 40 979 i 37 679 osób⁵³. W Polsce przebywa także bardzo liczna grupa obywateli ukraińskich, którzy mają wize krajowe bądź wize Schengen. W samym 2015 r. konsulaty polskie wydały Ukraińcom **ponad 900 tys. wiz**⁵⁴. Ukraińscy migranci to przede wszystkim osoby należące do dwóch grup: pracowników (w tym sezonowych) oraz studentów. Od 2014 r. w Polsce przebywa również grupa obywateli ukraińskich ubiegających się o ochronę międzynarodową⁵⁵.

Polska jest od lat atrakcyjnym miejscem dla ukraińskich **migrantów zarobkowych**. Po wstąpieniu Polski do UE objęci zostali oni, razem z obywatelami Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdowy i Federacji Rosyjskiej, specjalnymi ułatwieniami proceduralnymi. Mogą podjąć zatrudnienie w Polsce bez konieczności ubiegania się o zezwolenia na pracę: od 2007 r. wolno im było w ten sposób pracować trzy miesiące w ciągu sześciu miesięcy, a od 2008 r. sześć miesięcy w ciągu roku na podstawie specjalnego oświadczenia pracodawcy. Ukraińcy często podejmują pracę w rolnictwie czy na budowach (mężczyźni) oraz jako pomoce domowe i opiekunki do dzieci czy osób starszych (kobiety). Według niektórych danych istnieje około 60-procentowa przewaga liczebna kobiet wśród migrantów z Ukrainy⁵⁶. Bardzo często w przypadku tej grupy obserwowana jest zmiana charakteru migracji: z początkowo sezonowej pracy i czasowego pobytu na podstawie wize – na pobyt nielegalny, często trwający przez wiele lat. Między innymi z myślą o tej grupie przeprowadzono w Polsce trzykrotnie (w latach 2003, 2007 i 2012) akcje regularyzacyjne, tzw. abolicje, umożliwiające pod pewnymi warunkami uregulowanie pobytu osobom przybywającym

⁵² Przedstawione tutaj opisy są próbą uproszczonej charakterystyki najliczniej reprezentowanych oraz najszerzej zbadanych grup cudzoziemców mieszkających w Polsce. Do społeczności Ukraińców, Rosjan, Białorusinów i Ormian w Polsce należą nie tylko imigranci, ale również przedstawiciele mniejszości narodowych, które nie będą opisywane w tym rozdziale.

⁵³ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

⁵⁴ Sejm RP, „Wypowiedzi na posiedzeniach Sejmu, Posiedzenie nr 10 w dniu 29 stycznia 2016, Minister Spraw Zagranicznych Witold Waszczykowski”, [online] <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=10&dzien=2&wyp=2&view=1>, [dostęp: 07.02.2016].

⁵⁵ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

⁵⁶ A. Górny, A. Grzymała-Kazłowska, E. Kępińska, A. Fihel, A. Piekut, *Od zbiorowości do społeczności: rola migrantów osiedleńczych w tworzeniu się społeczności imigranckich w Polsce*, CMR Working Papers, No 27(85), Warszawa 2007.

w Polsce nielegalnie. W ramach abolicji z 2012 r. ponad 1500 Ukraińców zalegalizowało swój pobyt w Polsce.

Drugą grupę Ukraińców w Polsce stanowią **studenci**, których liczba stale rośnie – jak podano powyżej, w roku akademickim 2014/2015 było to już ponad 23 000 osób⁵⁷. Część z nich to osoby polskiego pochodzenia, które dzięki Karcie Polaka mają dostęp do bezpłatnej edukacji wyższej, a także osoby korzystające z różnego rodzaju stypendiów przeznaczonych dla tej grupy. W związku z wydarzeniami w Ukrainie w 2014 r. polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ogłosiło stworzenie na lata 2014–2015 specjalnej oferty stypendialnej „Polski Erasmus dla Ukrainy”, skierowanej do 550 osób z dotkniętych działaniami zbrojnymi regionów Ukrainy⁵⁸.

Od wybuchu na początku 2014 r. konfliktu zbrojnego we wschodniej Ukrainie w Polsce przyjęto do końca 2015 r. ponad **4600 wniosków o nadanie statusu uchodźcy** złożonych przez obywateli Ukrainy (dla porównania, w ciągu całego 2013 r. Ukraińcy złożyli tylko 46 wniosków)⁵⁹. Według danych gromadzonych przez Urząd do Spraw Cudzoziemców większość obywateli Ukrainy ubiegających się o ochronę to etniczni Ukraińcy (79%), inni wnioskodawcy to etniczni Rosjanie (12%) oraz przedstawiciele pozostałych mniejszości na Ukrainie, m.in. tatarskiej, ormiańskiej i gruzińskiej (łącznie 9%)⁶⁰. Zdecydowana większość wnioskodawców pochodzi z trzech obszarów dotkniętych konfliktem: regionów Doniecka (60%), Ługańska (26%) i z Krymu (7%)⁶¹. Na podstawie informacji zawartych we wnioskach o ochronę, a także uzyskanych podczas wywiadów statusowych, Urząd wyróżnia kilka profili obywateli ukraińskich ubiegających się o ochronę w Polsce, m.in. „profil wschodniej Ukrainy” (83%), „profil krymski” (6%) oraz „profil polityczny/profil Majdanu” (8%)⁶².

Sytuacja na południu i wschodzie kraju, przede wszystkim na Krymie i w regionie Donbasu, jest niebezpieczna, a przewidywania dotyczące losów tego regionu, a także całej Ukrainy są bardzo niepewne. Niemniej, poza nielicznymi wyjątkami, **Polska nie udziela obecnie ochrony międzynarodowej obywatelom Ukrainy** – w połowie 2015 r. status uchodźcy posiadały jedynie trzy osoby, a 18 osób było objętych ochroną uzupełniającą. W ocenie władz polskich ze względu na fakt, że konflikt nie obejmuje całego terytorium Ukrainy, zachowana jest możliwość przeniesienia się w inny, bezpieczny region kraju (tzw. alternatywa ucieczki wewnętrznej)⁶³. Możliwość uzyskania statusu osoby wewnętrznie przesiedlonej na terenie własnego kraju w praktyce zamyka ukraińskim wnioskodawcom drogę do otrzymania ochrony w Polsce.

Jednocześnie Polska wdrożyła także nadzwyczajne środki wsparcia dla wybranej grupy obywateli ukraińskich pochodzących z obszarów objętych konfliktem. W styczniu oraz listopadzie 2015 r. władze polskie zorganizowały **dwa humanitarne transfery Ukraińców polskiego**

⁵⁷ Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” na podstawie informacji GUS, cyt.wyd.

⁵⁸ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, *Polski Erasmus dla Ukrainy*, 27.08.2014, [online] <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polski-erasmus-dla-ukrainy.html> [dostęp: 03.02.2016].

⁵⁹ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

⁶⁰ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki: Raport na temat obywateli Ukrainy – stan na 31.01.2016*, [online] <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/biezaca-sytuacja-dotyczaca-ukrainy/> [dostęp: 07.02.2016].

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże.

⁶³ Informacje zawarte w decyzjach Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców odmawiających udzielenia ochrony międzynarodowej obywatelom Ukrainy.

pochodzenia z regionu Donbasu, które każdorazowo objęły około 200 osób⁶⁴. Osoby te zostały ewakuowane i otrzymały zezwolenia na pobyt w Polsce na podstawie dokumentów potwierdzających ich polskie pochodzenie.

Większość Ukraińców w Polsce to osoby **prawosławne** lub należące do Kościoła **greckokatolickiego** (unickiego); Tatarzy krymscy są wyznawcami islamu. Ze względu na podobieństwa językowe i kulturowe Ukraińcy są zazwyczaj dobrze zintegrowani z Polakami, często zdarzają się też związki i małżeństwa mieszane. Wielu Ukraińców angażuje się w działalność społeczną, tworząc różnego rodzaju organizacje i stowarzyszenia, m.in. promujące kulturę ukraińską i udzielające pomocy ukraińskim migrantom.

Federacja Rosyjska

W połowie 2015 r. **karty pobytu** w Polsce posiadało **10 808 obywateli rosyjskich**, co stanowiło około 9% wszystkich kart pobytu wydanych cudzoziemcom⁶⁵; w roku 2014 i 2013 było to odpowiednio 10 739 i 11 160 osób. Liczby te uwzględniają Rosjan, którzy przyjechali do Polski m.in. w celach zarobkowych, związanych z nauką lub w celu połączenia z rodziną (czyli tzw. migrantów dobrowolnych) oraz tych migrantów przymusowych, którzy otrzymali pozytywne decyzje o objęciu ochroną międzynarodową. Jednocześnie nadal **kilka tysięcy obywateli rosyjskich rocznie składa w Polsce wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej**. W 2015 r. były to 7922 osoby, w 2014 r. – 2772, a w 2013 r. – aż 12 659 osób. Obywatele rosyjscy od lat niezmiennie stanowią najliczniejszą grupę wnioskodawców; do 2013 r. osoby o tym obywatelstwie stanowiły nawet 80–85% wszystkich wnioskodawców. W kolejnych latach ta proporcja uległa zmianie w związku z pojawieniem się licznej grupy obywateli ukraińskich wnioskujących o objęcie ochroną⁶⁶. Znaczącą większość wśród wnioskodawców o obywatelstwie rosyjskim stanowią osoby pochodzące z republik kaukaskich, przede wszystkim z Czeczenii⁶⁷, którym poświęcono więcej uwagi w tym podrozdziale.

Jednym z najistotniejszych czynników wpływających na tak liczną obecność migrantów przymusowych z Kaukazu w Polsce jest położenie geograficzne Polski, która jest pierwszym „bezpiecznym krajem” na drodze ze Wschodu na Zachód, oraz istnienie kanałów migracyjnych (często przemytniczych) łączących Moskwę z Europą Zachodnią przez Ukrainę, Białoruś i Polskę. Kolejnym istotnym czynnikiem jest także fakt, że Polska przyznała ochronę międzynarodową pewnej liczbie uchodźców czeczeńskich w przeszłości, tj. w czasie i bezpośrednio po pierwszej i drugiej wojnie czeczeńskiej (odpowiednio w latach 1994–1996 oraz 1999–2009)⁶⁸. Dzisiaj, według doniesień organizacji międzynarodowych, pomimo oficjalnego zakończenia działań wojennych, Czeczenia pod rządami podporządkowanego Kremlowi Ramzana Kadyrowa pozo-

⁶⁴ *Polacy z Donbasu już w Polsce, wylądowały pierwsze samoloty*, Wyborcza.pl, 13.01.2015, [online] http://wyborcza.pl/1,75478,17249677,Polacy_z_Donbasu_juz_w_Polsce_Wyladowaly_pierwsze.html [dostęp: 08.02.2016]; *Uchodźcy z Mariupola i Donbasu uczą się życia w Polsce*, Wyborcza.pl, 24.11.2015, [online] <http://olsztyn.wyborcza.pl/olsztyn/1,48726,19238524,uchodzcy-z-mariupola-i-donbasu-uczsa-sie-zycia-w-polsce.html#ixzz42Qttlg1p> [dostęp: 08.02.2016].

⁶⁵ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt. wyd.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Tamże.

staje miejscem niespokojnym, w którym wciąż dochodzi do powszechnego łamania praw człowieka i gdzie stosowana jest przemoc wobec ludności cywilnej⁶⁹.

W ostatnich latach **bardzo niewielu Czechenów** ubiegających się w Polsce o status uchodźcy **otrzymuje międzynarodową ochronę**. Jest to związane zarówno z relatywnie niską uznawalnością przez państwo polskie wniosków uchodźczych w ogóle, jak i z wysoką liczbą decyzji o umorzeniu postępowania w sprawach dotyczących Czechenów. Polska bardzo często nie jest przez osoby poszukujące ochrony postrzegana jako miejsce docelowe. Także w przypadku Czechenów celem jest zazwyczaj przedostanie się do zamożniejszych krajów europejskich, takich jak Niemcy, Austria czy Francja. Powodem wyjazdu bywa także chęć połączenia z krewnymi już mieszkającymi w innych krajach UE. Z tego względu część osób po złożeniu wniosków na granicy, zwykle na polsko-białoruskim przejściu w Terespolu, nigdy nie dociera do wskazanego ośrodka dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej i opuszcza Polskę krótko po przyjeździe. Dla przykładu: pomiędzy styczniem i grudniem 2013 r., czyli w okresie, w którym złożona została rekordowa liczba wniosków, ponad 13 818 postępowanń wszczętych na skutek złożenia wniosków przez obywateli Federacji Rosyjskiej⁷⁰ zostało umorzonych m.in. z powodu nieobecności cudzoziemca na terenie Polski lub wycofania wniosku. **Umorzenie postępowania** stanowiło istotę 88% wszystkich decyzji wydanych w 2013 r. w postępowaniach prowadzonych przez organ pierwszej instancji wobec tych obywateli⁷¹. W roku 2014 i w pierwszej połowie 2015 umorzone postępowania stanowiły odpowiednio 74% i 79% wszystkich zakończonych postępowanń prowadzonych w odniesieniu do tej grupy⁷². Część cudzoziemców, którzy po złożeniu wniosku o ochronę międzynarodową w Polsce wyjeżdżają do innego kraju UE, jest później odsyłana zgodnie z prawem unijnym z powrotem do Polski jako do kraju odpowiedzialnego za rozpatrzenie ich wniosków⁷³.

Czecheni są **narodem muzułmańskim** pochodzącym z północnego Kaukazu, wyznającym sunnicką odmianę islamu⁷⁴. Posługują się językiem czecheńskim oraz rosyjskim, tym drugim czasem także między sobą, jeżeli rozmowa wymaga specjalistycznego, np. technicznego słownictwa. W kulturze czecheńskiej jedną z najważniejszych wartości jest rodzina, a powszechnym zjawiskiem są rodziny wielodzietne. Pojęcie rodziny jest przy tym dużo szersze niż w kulturze polskiej: jako bliską rodzinę określa się również braci, kuzynów, wujków – czasem nawet kilkadziesiąt osób. Duże znaczenie odgrywają pokrewieństwo oraz powiązania w ramach rozbudowanego systemu rodowego. Czechenów obowiązuje wpajany im od dziecka swoisty kodeks etyczny – system norm moralnych i zakazów, oparty na takich nienaruszalnych wartościach, jak szlachet-

⁶⁹ Zob. np.: Human Rights Watch, *World Report 2014: Russia*, 2014, [online] <https://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/russia> [dostęp: 02.02.2016]; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Russia*, 25.06.2015, [online] <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2014/eur/236570.htm> [dostęp: 02.02.2016]; Amnesty International, *Personnes originaires du Caucase du Nord en quête d'une protection internationale: appréciation d'Amnesty International*, November 2015, [online] <http://www.refworld.org/docid/565457c44.html> [dostęp: 03.02.2016]; *Over five years, the "Caucasian Knot" fixed 5816 victims of armed conflict in Northern Caucasus*, "Kavkazkiy Uzel", 17.02.2015, [online] <http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/30859/> [dostęp: 02.02.2016].

⁷⁰ Liczba ta odnosi się do wniosków złożonych przez tę grupę osób w roku 2012 (6 084 wniosków) lub w 2013 (12 645 wniosków).

⁷¹ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

⁷² Tamże.

⁷³ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 2.2.

⁷⁴ Informacje dotyczące kultury czecheńskiej pochodzą z tekstu A. Chrzanowskiej, *Tożsamość kulturowa uchodźców czecheńskich*, [w:] A. Gutkowska (red.), *Uchodźcy w Polsce. Kulturowo-prawne bariery w procesie adaptacji*, Warszawa 2007.

ność, skromność, prawość, honor, bezwzględny szacunek dla starszych i dla kobiet, wzajemna pomoc i opieka nad słabszymi czy prawo gościnności. Ten kodeks, prawo zwyczajowe zwane *adał*, określa model zachowania w niemal wszystkich dziedzinach życia.

Kultura czeczeńska jest kulturą patriarchalną, z wyraźnie określonymi rolami płciowymi. Mężczyzna jest głową rodziny i autorytetem. Jest również żywicielem, a zdolność zapewnienia rodzinie dobrobytu świadczy o jego wartości społecznej. Natomiast do obowiązków kobiety czeczeńskiej należy zajmowanie się domem i wychowywanie dzieci zgodnie z wiarą i tradycją. Do pożądanых cech kobiecych należy skromność przejawiająca się m.in. w ubiorze (noszenie długich spódnic i okrywanie włosów chustą) i posłuszeństwo – Czeczenka powinna słuchać swego męża i nie wolno jej nigdy publicznie podważać jego słów. Dziewczęta wychowywane są surowo i bardzo dbają o swoją reputację. Nie wolno im przebywać sam na sam w jednym pomieszczeniu w towarzystwie mężczyzny, z którym nie są spokrewnione, ani podawać mężczyznom ręki na powitanie. W wielu rodzinach nie przywiązuje się zbytnej wagi do edukacji dziewcząt, kładąc raczej nacisk na ich odpowiednie wychowanie i przygotowanie do ról przypisanych w społeczeństwie.

Religia mużulmańska od zawsze w kulturze czeczeńskiej odgrywała istotną rolę. Czeczenom, tak jak innym mużulmanom, nie wolno spożywać określonych potraw (m.in. wieprzowiny i alkoholu) i wykonywać pewnych prac uważanych za „nieczyste” (takich jak sprzątanie miejsc użyteczności publicznej). Obowiązują ich nakazy odmawiania modlitwy (pięć razy dziennie w określonych godzinach) i corocznego postu, trwającego miesiąc (ramadanu). Do rzadkości należą małżeństwa mieszane Czeczenów z niemuzułmanami. W latach 90., po rozpadzie Związku Radzieckiego, czeczeński islam przybrał charakter bardziej radykalny zarówno w sferze politycznej, jak i obyczajowej. Było to związane z pojawieniem się w regionie grup propagujących fundamentalistyczną wersję islamu (tzw. wahabitów) oraz wysyłaniem młodzieży czeczeńskiej na islamskie uniwersytety do krajów arabskich. Wielu młodych Czeczenów, podatnych na wpływy innych osób, przyjęło nowy, bardziej radykalny i konserwatywny styl życia, propagowany również przez otoczenie prezydenta republiki Ramzana Kadyrowa. Pojawiły się głosy postulujące wprowadzenie w Czeczenii prawa opartego na kodeksie religijnym zwanym szariatem. Zbudowano wiele nowych meczetów, a część kobiet zamieniła tradycyjną chustkę odsłaniającą połowę głowy na stroje szczelnie okrywające ciało.

Bardzo ważne w odniesieniu do **migrantów przymusowych**, jakimi są Czeczeni, jest pamiętanie o tym, że sytuacja wieloletniego konfliktu w kraju pochodzenia, decyzja o ucieczce i, wreszcie, konieczność przystosowania się do życia w nowym, obcym kulturowo środowisku mogą mieć wpływ na normy i tradycje kulturowe Czeczenów i prowadzić do gwałtownych nieraz przemian w systemie wartości. Na przykład trudności związane z odmiennym statusem społecznym mężczyzny w wyniku znalezienia się w sytuacji uchodźstwa w Polsce, z bezrobociem bądź niemożnością wykonywania wyuczonego zawodu, podważają autorytet Czeczena jako żywiciela rodziny. Sytuacje, kiedy kobieta czeczeńska decyduje się podjąć zatrudnienie, a jej mąż wyraża na to zgodę, należą do rzadkości. Te problemy prowadzą do narastania złości i poczucia bezradności wśród Czeczenów i niejednokrotnie stanowią źródło ich roszczeniowych postaw wobec polskich instytucji. Mimo tych trudności osoby doskonale znające Czeczenów i ich kulturę uważają, że uchodźcy czeczeńscy chcą i potrafią integrować się ze społeczeństwem polskim, jeżeli spotkają się z życzliwością i choćby minimalnym poszanowaniem dla swojej kultury i tradycji⁷⁵.

⁷⁵ A. Chrzanowska, *Kulturowe uwarunkowania funkcjonowania migrantów przymusowych na polskim rynku pracy na przykładzie społeczności czeczeńskiej*, [w:] W. Klaus (red.), *Migranci na polskim rynku pracy. Rzeczywistość, problemy, wyzwania*, Warszawa 2007, s. 127.

Białoruś

Białorusini przebywający w Polsce to zwykle osoby należące do jednej z trzech grup migrantów: pracowników (w tym sezonowych), studentów lub osób ubiegających się o ochronę międzynarodową. W połowie 2015 r. **karty pobytu** w Polsce miało **10 563 Białorusinów**, w roku 2014 i 2013 było to odpowiednio 9924 i 11 160 osób⁷⁶.

Białorusini, podobnie jak Ukraińcy, mogą pracując w Polsce korzystać z ułatwień i nie muszą ubiegać się o zezwolenie na pracę, jeżeli pracują sezonowo. Podejmują oni zatrudnienie najczęściej w sektorze budowlanym lub w rolnictwie. W związku z trudną sytuacją polityczną na Białorusi, szczególnie po wyborach prezydenckich w 2010 r., rocznie kilkadziesiąt osób składa w Polsce wniosek o nadanie statusu uchodźcy. Są to głównie osoby związane z opozycją polityczną, w tym antyreżimowo nastawiona młodzież i działacze na rzecz praw człowieka. W latach 2010–2015 **status uchodźcy otrzymało ponad 120 osób**⁷⁷. Państwo polskie w ramach swojego działania na rzecz procesu demokratyzacji na Białorusi wspiera również białoruskie społeczeństwo obywatelskie oraz niezależne media, m.in. przez dotacje ministerialne czy umożliwienie funkcjonowania białoruskiej telewizji (TV Belsat) oraz rozgłośni radiowej (Radio Racja). Ponadto w 2006 roku został utworzony **Program Stypendialny im. Konstantego Kalinowskiego** – polski państwowy program pomocowy dla białoruskich studentów relegowanych z białoruskich uczelni z przyczyn politycznych oraz dla osób, które nie mogą studiować na Białorusi ze względu na swoje poglądy i zaangażowanie w obronę demokracji i praw człowieka. Do roku 2014 studia na polskich uczelniach w ramach Programu ukończyło 229 osób⁷⁸.

Większość Białorusinów to osoby **prawosławne**. Ze względu na bliskie sąsiedztwo i wspólną historię wiele zwyczajów białoruskich jest podobnych do obyczajów polskich. Oficjalnymi językami kraju są białoruski i rosyjski, używane są również języki mniejszości narodowych – polski, ukraiński i litewski. Większość osób posługuje się dwoma lub nawet trzema językami (zwykle jednym z nich jest rosyjski). Mimo stopniowo zachodzących przemian w społeczeństwie białoruskim role płciowe są nadal rozumiane tradycyjnie: męzczyzna jest żywicielem rodziny, a od kobiet oczekuje się dbania o dom i opieki nad dziećmi. Nierówny status płci odzwierciedla się we wskaźnikach dotyczących zatrudnienia oraz pełnienia funkcji kierowniczych⁷⁹.

Wietnam

Wietnamczycy stanowią obecnie czwartą pod względem liczebności grupę cudzoziemców – obywateli państw trzech zamieszkujących w Polsce. Zgodnie z danymi Urzędu do Spraw Cudzoziemców **karty pobytu** w połowie 2015 r. miało **10 234 Wietnamczyków**, w latach 2014 i 2013 było to odpowiednio 9042 i 13 404⁸⁰. Sami Wietnamczycy szacują liczbę wiet-

⁷⁶ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Program im. Kalinowskiego, Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, [online] <http://www.studium.uw.edu.pl/?content/74> [dostęp: 06.02.2016].

⁷⁹ *Culture of Belarus*, Countries and Their Cultures, [online] <http://www.everyculture.com/A-Bo/Belarus.html> [dostęp: 06.02.2016].

⁸⁰ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

namskich imigrantów w Polsce na 20 000–25 000 osób, jednocześnie przyznając, że około 1/3 Wietnamczyków to osoby o nieudokumentowanym statusie (przebywający w Polsce nielegalnie)⁸¹.

Pierwsi Wietnamczycy pojawili się w Polsce **pod koniec lat 60.** na mocy umów o wymianie studentów z innymi krajami socjalistycznymi, o czym była mowa powyżej. Około 4000 wietnamskich studentów skorzystało w latach 60. i 70. z możliwości nauki w Polsce, głównie studiując na kierunkach technicznych (górnictwo i geologia, budowa okrętów, żegluga i transport morski). Część z tych osób po ukończeniu studiów podjęła decyzję o pozostaniu w Polsce i sprowadzeniu członków swoich rodzin⁸².

Znacząco większą skalę miała fala migracji Wietnamczyków do Polski **we wczesnych latach 90.** Różniła się ona również istotnie od migracji studentów sprzed dwóch dekad: w przeciwieństwie do pierwszej grupy głównym powodem przyjazdu do Polski tych Wietnamczyków był czynnik ekonomiczny. Osoby te, nawet jeżeli pozostały w Polsce na stałe, z oczywistych względów posługiwały się językiem polskim na dużo słabszym poziomie niż ci Wietnamczycy, którzy odbyli studia w języku polskim. Wzrost liczby obywateli Wietnamu przybywających do Polski we wspomnianym okresie miał związek z nielegalną migracją z krajów byłego Związku Radzieckiego, którą ułatwiały nieszczerne granice, a także z podpisaniem przez Polskę umów o readmisji z Niemcami. Na ich mocy Polską jako „bezpieczny kraj trzeci” przyjęła w 1995 r. około 40 000 Wietnamczyków, byłych robotników kontraktowych, którzy do 1989 r. pracowali w byłej NRD i po zakończeniu kontraktów nie powrócili do kraju⁸³.

Wietnamczycy osiedlali się głównie w dużych miastach (około 2/3 wszystkich Wietnamczyków w Polsce obecnie mieszka w Warszawie) i zajmowali się głównie handlem, m.in. na słynnym Stadionie X-lecia w Warszawie. Bazar ten, noszący nazwę „Jarmarku Europa”, był największym w Europie odkrytym targowiskiem aż do 2008 r., kiedy zdecydowano o zburzeniu stadionu. Wietnamczycy funkcjonują głównie w obrębie własnej społeczności, prowadząc małe zakłady zajmujące się sprzedażą tekstyliów, gastronomią i innymi usługami i zatrudniając głównie współrodaków. Spora grupa Wietnamczyków żyje i pracuje w miejscowości **Wólka Kosowska** w gminie Lesznowola położonej na południowy zachód od Warszawy. Zlokalizowane tam centrum handlowe jest największą pod względem rozmiarów, liczby zatrudnionych cudzoziemców i ich zróżnicowania narodowościowego „migrancką” instytucją ekonomiczną w Polsce. W celu zapewnienia zaplecza i odpowiedniej infrastruktury wokół hal targowych powstało wiele placówek świadczących rozmaite usługi (biura wynajmu mieszkań, punkty obsługi transakcji bankowych, biura tłumaczeń, lokale gastronomiczne, agencje ochrony, serwisy komputerowe czy serwisy naprawy samochodów), w większości prowadzonych przez migrantów.

Istotnym zagadnieniem dotyczącym Wietnamczyków jest kwestia ich statusu pobytowego. Spora grupa osób funkcjonuje w Polsce bez odpowiednich zezwoleń na pobyt i pracę. Podejmując pracę, osoby te nie odprowadzają podatków, a zarobione pieniądze przekazują często rodzinom w Wietnamie. Uregulowanie pobytu było i jest bardzo trudne szczególnie w przypadku

⁸¹ K. Wysińska, *Organizacje wietnamskie i chińskie w Polsce. Wstępna analiza instytucjonalnej kompletności społeczności wschodnioazjatyckich w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2010, [online] <http://www.isp.org.pl/uploads/filemanager/Raportzwywiadow1.pdf> [dostęp: 07.02.2016].

⁸² T. Halik, *Migrancka społeczność Wietnamczyków w Polsce w świetle polityki państwa i ocen społecznych*, Poznań 2006.

⁸³ Departament Polityki Migracyjnej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Spółeczność wietnamska w Polsce. Polityka migracyjna Wietnamu – Raport*, Warszawa 2007, s. 38, [online] https://emn.gov.pl/ftp/esm/RAPORT_WIETNAM.pdf [dostęp: 06.02.2016].

osób, które wjeżdżając do Polski nielegalnie przekroczyły granicę. Wietnamczycy byli drugą po Ukraińcach najliczniejszą grupą cudzoziemców, która w 2012 r. skorzystała z abolicji – ponad 1500 Wietnamczyków zalegalizowało w ten sposób swój pobyt w Polsce.

Wietnamczycy w Polsce, podobnie jak opisani wyżej Czeczeni, są **społecznością endogamiczną** – mieszane małżeństwa należą raczej do rzadkości. Drugie pokolenie imigrantów jest dużo lepiej zintegrowane z polskim społeczeństwem niż pokolenie rodziców, m.in. dzięki edukacji w polskich szkołach. Nastoletni Wietnamczycy wychowani w Polsce zwykle perfekcyjnie posługują się językiem polskim, mają polskich przyjaciół i są zintegrowani z polskim społeczeństwem. Nierzadko także posiadają już polskie obywatelstwo.

Społeczność Wietnamczyków przebywających w Polsce charakteryzuje się dysproporcją, jeżeli chodzi o płeć – około **70% migrantów wietnamskich stanowią mężczyźni**. Często są to osoby pozostawiające w Wietnamie swoje rodziny, tj. żony i dzieci, i planujące powrót po osiągnięciu określonych celów ekonomicznych. Wietnamczycy są w większości **ateistami**, pozostali wyznają buddyzm wietnamski bądź deklarują przynależność do Kościoła katolickiego. Jeżeli chodzi o poglądy polityczne, środowisko wietnamskie w Polsce jest podzielone. Część Wietnamczyków jest wyraźnie prorządowa, skupiona wokół środowiska ambasady Wietnamu w Warszawie, koordynującej działalność kilku wietnamskich organizacji społeczno-kulturalnych. Dość aktywną, choć, jak się wydaje, mniejszościową grupę stanowią środowiska niezależne – przeciwnicy reżimu w Wietnamie zajmujący się działalnością na rzecz praw człowieka i demokracji Wietnamu. Część diaspory wietnamskiej przyjmuje postawę neutralną zarówno wobec reżimu kraju pochodzenia, jak i opozycji⁸⁴.

4 5 Chiny

Chińczycy są powiększającą się, ale stosunkowo mało poznaną grupą cudzoziemców w Polsce. W połowie 2015 r. **4907 Chińczyków posiadało karty pobytu**, w latach 2014 i 2013 liczba ta wynosiła odpowiednio 4782 i 5016⁸⁵. Intensywny wzrost liczby Chińczyków osiedlających się w Polsce obserwuje się od około 2005 r. Są to przede wszystkim studenci oraz migranci zarobkowi⁸⁶.

Dla studentów z Chin, podobnie jak i z innych krajów azjatyckich, **studia** odbyte w Europie są prestiżowym elementem życiorysu, a koszty edukacji w Polsce są znacznie niższe niż w państwach Europy Zachodniej. Studenci jednak zwykle niewiele wiedzą o Polsce przed przyjazdem, jak również nieczęsto decydują się pozostać w niej po studiach – traktują je jako etap przejściowy i najczęściej albo wracają do Chin, albo wyjeżdżają do innego kraju europejskiego. **Chińska kultura** jest bardzo odmienna od polskiej, m.in. w takich aspektach jak relacje międzyludzkie: często na ich wartość patrzy się przez pryzmat utylitarny, ekonomiczny. Te różnice mogą powodować trudności w nawiązywaniu kontaktów z Polakami i owocować zamykaniem się młodych Chińczyków wewnątrz własnej grupy.

⁸⁴ Tamże, s. 104.

⁸⁵ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

⁸⁶ Większość informacji na temat Chińczyków w Polsce pochodzi z publikacji K. Wysieńskiej, *Organizacje wietnamskie i chińskie w Polsce...* cyt.wyd. oraz K. Wysieńskiej (red.), *Sprzedawać, gotować, budować? Plany i strategie Chińczyków i Wietnamczyków w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2012, [online] <http://www.isp.org.pl/publikacje,553,542.html> [dostęp: 05.02.2016].

Migracje ekonomiczne Chińczyków od 2005 r. przebiegały dwutorowo: z jednej strony byli to lepiej wykształceni i zamożniejsi przedsiębiorcy, którzy otwierali w Polsce oraz innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej swoje interesy, głównie restauracje i sklepy, z drugiej – gorzej wykształceni i pochodzący z uboższych prowincji robotnicy, zatrudniani m.in. na kontraktach przy budowie autostrad. Chińscy przedsiębiorcy i pracownicy kontraktowi skupieni są przede wszystkim w pięciu miejscowościach: Wólce Kosowskiej pod Warszawą, gdzie mieści się najwięcej chińskich firm, Bydgoszczy, Jaworznie oraz Gdańsku i Gdyni. Osoby, które osiedliły się w Polsce w ostatnich latach, bardzo często nie przyjechały tutaj bezpośrednio z Chin, ale przeniosły się z innego kraju Europy. Zjawisko to można wiązać zarówno z wstąpieniem Polski do UE, jak i ze wzrostem dużych inwestycji chińskich w Polsce.

Niewiele jest w Polsce organizacji chińskich – przedstawiciele tej grupy preferują raczej nieformalne relacje interpersonalne, tworzące się przede wszystkim między osobami, które przybyły do Polski w podobnym czasie (np. przedsiębiorcy, którzy przyjechali w latach 80.), między osobami tego samego wyznania (np. grupa chrześcijan chińskich skupiona w Wólce Kosowskiej) czy wreszcie między osobami pochodzącymi z tego samego regionu Chin⁸⁷.

Armenia

Ormianie, podobnie jak Ukraińcy i Wietnamczycy, **przybyli licznie do Polski po 1989 r.** w celach zarobkowych i trudnili się głównie handlem⁸⁸. Spośród kilkudziesięciu tysięcy osób, które wtedy przyjechały, wiele po jakimś czasie udało się na Zachód, część wróciła do Armenii, a kilka tysięcy pozostało w Polsce. Sporo z nich przez lata funkcjonowało w Polsce bez tytułów pobytowych. W przypadku mężczyzn przyczyną tej sytuacji był m.in. fakt, że ich paszporty, wydane jeszcze w czasach Związku Radzieckiego, straciły ważność, a na wydanie nowych nie mieli szans bez uprzedniego odbycia służby wojskowej w Armenii. Podobnie jak przebywający w Polsce nielegalnie Wietnamczycy i Ukraińcy, wielu Ormian otrzymało możliwość zalegalizowania swojego pobytu w Polsce w trakcie abolicji. W ramach abolicji z lat 2003, 2007 i 2012 pozwolenie na pobyt otrzymało łącznie prawie 2000 Ormian.

W połowie 2015 r. **3640 obywateli Armenii posiadało w Polsce kartę pobytu**, w latach ubiegłych było ich 3586 (w 2014 r.) i 4842 (w 2013 r.)⁸⁹. Społeczność ta nie osiągnęła spektakularnego awansu ekonomicznego – zajmuje się w dalszym ciągu głównie drobnym handlem, mimo wsparcia ze strony tzw. starych Ormian, czyli ormiańskiej diaspory osiadłej od lat w Polsce. Ormianie żyją w stosunkowo rozproszonych środowiskach, ale bardzo **dobrze integrują się w Polsce**, wtapiając się w środowiska lokalne, w których generalnie są akceptowani, znajdując pracę i mieszkanie. Stanowią jedną z nielicznych grup cudzoziemców w Polsce, która bez większych trudności pokonuje bariery kulturowe, językowe i społeczne⁹⁰. Dla korzystnie przebiegających procesów integracyjnych nie bez znaczenia jest fakt, że Ormianie są **chrześcijanami**

⁸⁷ Tamże.

⁸⁸ Informacje o Ormianach w Polsce pochodzą głównie z opracowania Departamentu Polityki Migracyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Społeczność ormiańska w Polsce. Polityka Migracyjna Armenii – Raport*, Warszawa 2009, [online] https://emn.gov.pl/ftp/esm/ARMENIA_Raport-_wersja_dla_dyrekcji2__4_.pdf [dostęp: 05.02.2016].

⁸⁹ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt. wyd.

⁹⁰ Tamże.

należącymi bądź do Ormiańskiego Kościoła Apostolskiego, bądź do mniej licznego Kościoła katolickiego obrządku ormiańskiego. Ormianie posługują się językiem ormiańskim, a starsze pokolenie także rosyjskim.

Mimo skutecznej integracji ze społeczeństwem polskim ogólna **liczba Ormian w Polsce wykazuje tendencję spadkową**⁹¹. Jako przyczyny tego zjawiska wymienia się kilka czynników: wieloletni nieregulowany pobyt i brak dokumentów w przypadku wielu Ormian, traktowanie Polski jako kraju dalszego tranzytu do bogatszych państw Europy Zachodniej, ale także zwiększenie atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej w państwach poradzieckich, w szczególności w Rosji, oraz relatywna poprawa sytuacji gospodarczej w samej Armenii⁹². Znikomy napływ do Polski nowych migrantów z Armenii w połączeniu z procesami asymilacyjnymi widocznymi w drugim pokoleniu Ormian urodzonych już w Polsce powoduje, że według wszelkich prognoz liczebność tej społeczności będzie się zmniejszać.

4 7 Gruzja

Według danych Urzędu do Spraw Cudzoziemców dotyczących kart pobytu liczba Gruzinów na stałe mieszkających w Polsce w połowie 2015 r. wynosiła tylko **778 osób**⁹³. Przez wiele lat **ponad 1000 obywateli Gruzji rocznie składało w Polsce wniosek o nadanie statusu uchodźcy**. Najwięcej (ponad 4200) złożono w roku 2009 – rok po konflikcie rosyjsko-gruzińskim w Osetii. Mimo że decyzje pozytywne dotyczyły w przypadku Gruzinów niezmiennie bardzo niewielkiego odsetka wnioskodawców, liczba składanych wniosków pozostawała wysoka aż do 2013 r. (1245). W 2014 i 2015 r. Gruzini złożyli jedynie odpowiednio 726 i 392 wniosków, co wskazuje na utrzymującą się tendencję spadkową, jeżeli chodzi o zainteresowanie tej grupy uzyskaniem ochrony w Polsce. Pomimo odmów udzielenia ochrony międzynarodowej Gruzini często pozostawali w Polsce, decydując się na nielegalny pobyt. Z tego względu byli oni wymieniani przez projektodawców ustawy jako potencjalni beneficjenci abolicji z 2012 r.⁹⁴ Jednak według Urzędu do Spraw Cudzoziemców wnioski o legalizację pobytu w tym trybie złożyło jedynie 71 obywateli Gruzji, a w związku z konstrukcją samych przesłanek abolicyjnych pozytywne decyzje otrzymały tylko 22 osoby⁹⁵.

Gruzini są **narodem kaukaskim**, a dominującą religią jest **prawosławie**. Część z nich, zazwyczaj etniczni Kurdowie, deklaruje przynależność do jazydyzmu – synkretycznej religii łączącej elementy chrześcijaństwa, islamu, judaizmu i wierzeń pogańskich⁹⁶. Gruzini posługują się językiem gruzińskim, a starsze pokolenie, podobnie jak u Ormian, także rosyjskim. Wśród osób młodych popularniejszy jest język angielski.

⁹¹ Tamże.

⁹² Tamże.

⁹³ Tamże.

⁹⁴ „Rządowy projekt ustawy o zalegalizowaniu pobytu niektórych cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i ustawy o cudzoziemcach” (Uzasadnienie), druk sejmowy nr 4394, 30.06.2011, [online] <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/4394> [dostęp: 5.02.2016].

⁹⁵ Dane udostępnione Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka przez Urząd do Spraw Cudzoziemców.

⁹⁶ A. Grabau, *Ucieczka Gruzinów do Polski*, „Przegląd” 2009, nr 34, [online] <http://www.przegląd-tygodnik.pl/pl/artykul/ucieczka-gruzinow-do-polski> [dostęp: 08.02.2016].

Hindusi przyjeżdżający do Polski to typowi **migranci ekonomiczni**, którzy pojawili się w Polsce na początku lat 90.⁹⁷ Znajdowali zatrudnienie głównie w branży handlowej i gastronomicznej. W późniejszych latach można było zaobserwować wzrost migracji studenckich oraz migracji wysokokwalifikowanych pracowników, głównie specjalistów branży IT oraz personelu medycznego. W połowie 2015 r. **karty pobytu** posiadało ponad **2744 obywateli Indii**⁹⁸. Są oni skoncentrowani głównie w dwóch dużych ośrodkach miejskich – Warszawie (i podwarszawskiej gminie Raszyn) oraz Łodzi. Obecnie większość Hindusów to przedsiębiorcy zajmujący się przede wszystkim prowadzeniem małych i średnich firm w branży tekstylnej, importem towarów indyjskich, prowadzeniem restauracji. Część z nich przyjeżdża do Polski również w związku z pojawieniem się na naszym rynku indyjskich inwestorów, np. w branży informatycznej czy w dziedzinie doradztwa biznesowego.

Hindusi w Polsce pochodzą głównie z północy Indii, są w większości **wyznawcami hinduizmu**, choć zdarzają się także sikhowie i muzułmanie. W województwie mazowieckim znajdują się dwie świątynie, do których uczęszczają obywatele Indii: hinduistyczna Hindu Bhavan w Wólce Kosowskiej oraz sikhijiska Gurudwara Singh Sabha w Raszynie. Społeczność hinduska w Polsce charakteryzuje się wyższym niż w przypadku innych grup poziomem zinstytucjonalizowania, tzn. chętnie zrzesza się w organizacjach i stowarzyszeniach wspomagających proces integracji ekonomicznej (np. Polsko-Indyjska Izba Gospodarcza) oraz promujących kulturę Indii (np. Indyjskie Stowarzyszenie w Polsce).

⁹⁷ Większość informacji o społeczności hinduskiej w Polsce pochodzi z materiałów K. Wysińskiej i A. Piłat z seminarium Instytutu Spraw Publicznych „Stambuł i Delhi w Warszawie. Plany i strategie migrantów z Azji i Bliskiego Wschodu”, 28.03.2013, [online] <http://www.isp.org.pl/aktualnosci,1,1233.html> [dostęp: 8.02.2016].

⁹⁸ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt.wyd.

II

Maja Łysienia

**Wizy i przekraczanie
granicy polskiej**

1

Wizy

Cudzoziemcy, którzy chcą wjechać na terytorium Polski, obowiązani są posiadać wizę lub inny dokument uprawniający ich do wjazdu i pobytu w Polsce. Cudzoziemiec może również przekroczyć granicę polską w ramach tzw. ruchu bezwizowego lub małego ruchu granicznego.

Rodzaje wiz

Zgodnie z polskim i unijnym prawem cudzoziemcowi można wydać trzy rodzaje wiz:

- ◆ wizę lotniskową (oznaczoną symbolem „A”);
- ◆ wizę Schengen (oznaczoną symbolem „C”);
- ◆ wizę krajową (oznaczoną symbolem „D”).

Cudzoziemcy wjeżdżający na terytorium Polski mogą się legitymować wizami wydanymi zarówno przez właściwe polskie organy, jak i organy innych państw członkowskich UE.

Obecnie nie są już wydawane wizy oznaczone symbolem „B”, czyli wizy tranzytowe. Cudzoziemcy planujący poruszać się przez Polskę w ramach ruchu tranzytowego (np. pociągiem, samochodem) muszą uzyskać wizę Schengen w celu tranzytu.

Wiza lotniskowa („A”)

Wiza lotniskowa („A”) jest **ważna na tranzyt przez międzynarodową strefę tranzytową** portów lotniczych znajdujących się na terytorium państw członkowskich UE. Wiza lotniskowa uprawnia jedynie do pobytu w strefie tranzytowej lotniska, nie uprawnia zaś do przebywania w danym państwie poza terenem lotniska. Może być wydawana na jeden tranzyt przez terytorium państwa członkowskiego UE lub uprawniać do wielokrotnego tranzytu w okresie ważności wizy.

Obowiązek posiadania wizy lotniskowej spoczywa jedynie na obywatelach niektórych państw: Afganistanu, Bangladeszu, Demokratycznej Republiki Kongo, Erytrei, Etiopii, Ghany, Iranu, Iraku, Nigerii, Pakistanu, Somalii i Sri Lanki.

Obywatele tych państw są jednak zwolnieni z obowiązku posiadania wizy lotniskowej, m.in. wtedy, gdy posiadają ważną wizę Schengen, wizę krajową lub dokument pobytowy wydany przez państwo członkowskie lub jeśli posiadają paszporty dyplomatyczne albo są członkami załóg lotniczych.

Wiza Schengen („C”)

Wiza Schengen (zwana również wizą jednolitą) jest **ważna na terytorium wszystkich państw strefy Schengen**, dlatego na naklejce wizowej w rubryce „ważna na” wpisuje się „państwa Schengen” lub odpowiednik tego sformułowania w języku państwa wydającego wizę. Oznacza to, że cudzoziemiec, który otrzymał wizę od właściwych organów jednego z państw strefy Schengen, może legalnie wjechać i przebywać na podstawie tej wizy zarówno w państwie, które wydało mu wizę, jak i w każdym innym państwie strefy Schengen. Wyjątek od powyższej zasady stanowią tzw. wizy o ograniczonej ważności terytorialnej.

Wiza o ograniczonej ważności terytorialnej jest wizą Schengen, która jest ważna tylko na terytorium niektórych państw strefy Schengen. Jest wydawana wyjątkowo, w przypadkach wskazanych we Wspólnotowym Kodeksie Wizowym⁹⁹. Wiza o ograniczonej ważności terytorialnej co do zasady jest ważna na terytorium wydającego ją państwa członkowskiego UE. Może być ważna także na terytorium więcej niż jednego państwa członkowskiego UE pod warunkiem wyrażenia zgody przez każde z tych państw.

Wiza Schengen uprawnia do wjazdu i pobytu na terytorium strefy Schengen przez okres **nieprzekraczający 90 dni**. W rubryce „czas pobytu” na naklejce wizowej wizy Schengen może zatem zostać wpisana liczba o maksymalnej wartości 90. Oznacza to, że cudzoziemiec chcący przyjechać do Polski na okres powyżej 90 dni powinien co do zasady ubiegać się o wydanie mu wizy krajowej, a nie wizy Schengen.

Okres ważności wizy Schengen wpisany na naklejce wizowej w rubrykach „od” i „do” może wynosić maksymalnie 5 lat. Należy jednak pamiętać, że jeśli wydano wizę Schengen na okres ważności dłuższy niż sześć miesięcy (w rubrykach „od” i „do” wpisany jest okres dłuższy niż sześć miesięcy), to czas pobytu wynosi 90 dni w ciągu każdego 180-dniowego okresu.

Wiza Schengen może uprawniać do ciągłego pobytu na terytorium strefy Schengen lub wielu pobytów w okresie ważności wizy.

Wizę Schengen można wydać w tych samych celach co wizę krajową (m.in. w celu wykonywania pracy, prowadzenia działalności gospodarczej lub odbycia studiów). W celu tranzytu oraz tranzytu lotniczego można wydać tylko wizę Schengen.

Wizę Schengen wydaje co do zasady właściwy konsul. Może być ona w szczególnych przypadkach **wydana także na granicy zewnętrznej UE**. Na polskich granicach zewnętrznych (granica z Ukrainą, Białorusią i Federacją Rosyjską) wydaje taką wizę lub odmawia jej wydania komendant placówki Straży Granicznej. Uprawnia ona do pobytu przez okres nieprzekraczający 15 dni w zależności od celu i warunków planowanego pobytu. W przypadku tranzytu długość dozwolonego pobytu odpowiada czasowi potrzebnemu na tranzyt. Wiza ta uprawnia do wjazdu i pobytu we wszystkich państwach strefy Schengen, chyba że została wydana jako wiza o ograniczonej ważności terytorialnej.

⁹⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 810/2009 z dnia 13 lipca 2009 r. ustanawiające Wspólnotowy Kodeks Wizowy (kodeks wizowy) (Dz.Urz.UE L 243/1).

Wiza krajowa („D”)

Wiza krajowa (zwana również wizą pobytową długoterminową) uprawnia do wjazdu i pobytu przez okres **przekraczający 90 dni** (co najmniej 91 dni), ale **nie dłuższy niż jeden rok**. Oznacza to, że cudzoziemiec chcący przyjechać do Polski na okres poniżej 90 dni powinien ubiegać się o wydanie mu wizy Schengen, a nie wizy krajowej.

Wiza krajowa może uprawniać do ciągłego pobytu w Polsce lub wielu pobytów w Polsce w okresie ważności wizy. **Uprawnia również do pobytu w innych państwach strefy Schengen**¹⁰⁰.

Data wydania wizy krajowej i data początkowa okresu ważności wizy (rubryka „od” na naklejkę wizowej) mogą być różne. Okres ważności wizy krajowej może się bowiem rozpocząć nie później niż 3 miesiące od daty jej wydania.

Wizę krajową można wydać w tych samych celach co wizę Schengen (m.in. w celu wykonywania pracy, prowadzenia działalności gospodarczej lub odbycia studiów). Poza tym wizę krajową można (w przeciwieństwie do wizy Schengen) wydać w celu:

- ◆ przybycia na terytorium Polski jako członek najbliższej rodziny repatrianta;
- ◆ korzystania z uprawnień wynikających z posiadania Karty Polaka;
- ◆ repatriacji;
- ◆ korzystania z ochrony czasowej.

Wiza w celu wykonywania pracy

Wiza w celu wykonywania pracy w Polsce może być zarówno wizą krajową, jak i wizą Schengen. Wiza ta może być wydana cudzoziemcowi, który przedstawi zezwolenie na pracę w Polsce¹⁰¹ albo pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy¹⁰², jeżeli zezwolenie na pracę nie jest wymagane.

Wizę wydaje się na okres pobytu, który odpowiada okresowi pracy wskazanemu w zezwoleniu lub oświadczeniu. Okres ten nie może być dłuższy niż przewidziany dla danego typu wizy. W przypadku cudzoziemca posiadającego oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy okres pobytu na podstawie wizy nie może być dłuższy niż 6 miesięcy w okresie 12 miesięcy liczonych od dnia pierwszego wjazdu cudzoziemca na terytorium Polski.

¹⁰⁰ Szerzej na ten temat zob. pkt 1.6.6.

¹⁰¹ Wydawane zgodnie z art. 87 i n. ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 149, z późn. zm.).

¹⁰² Wydawane zgodnie z §1 pkt 20 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 kwietnia 2015 r. w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (Dz.U. 2015, poz. 588).

Postępowanie wizowe

Wizę krajową, wizę lotniskową i wizę Schengen wydaje lub odmawia jej wydania **właściwy konsul**. Ponadto wizę Schengen wydaje na granicy lub odmawia jej wydania **komendant placówki Straży Granicznej**. W przypadku zaś członków misji dyplomatycznych lub urzędu konsularnego państwa obcego oraz członków ich rodzin wiza wydawana jest przez konsula lub ministra właściwego do spraw zagranicznych. Szczególnie określono właściwość konsula w przypadku wydawania wizen krajowej w celu wykonywania pracy.

Informację o tym, który organ wydał wizę, można znaleźć na naklejce wizowej w rubryce „wydana w” oraz na stemplu widniejącym na wizie.

Nie ma możliwości otrzymania nowej wizen podczas pobytu w Polsce, gdyż nie ma na tym terytorium polskich konsulatów. Możliwe jest jednak w takiej sytuacji przedłużenie wizen wydanej już wcześniej cudzoziemcowi¹⁰³.

Cudzoziemiec, aby otrzymać wizę, musi **złożyć wniosek** we właściwym konsulacie albo wydziale konsularnym przy ambasadzie. W przypadku występowania o wizę Schengen na granicy polskiej wniosek taki należy złożyć w placówce Straży Granicznej. Od decyzji konsula o odmowie wydania wizen przysługuje **wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy** przez ten organ. Od decyzji komendanta placówki Straży Granicznej w tym przedmiocie przysługuje z kolei odwołanie do Komendanta Głównego Straży Granicznej.

Jedną z przyczyn odmowy wydania wizen jest wpis danych cudzoziemca do Systemu Informacyjnego Schengen (SIS) do celów odmowy wjazdu. Należy jednak pamiętać, że pomimo istnienia takiego wpisu możliwe jest wydanie wizen krajowej cudzoziemcowi w razie istnienia poważnych przyczyn uzasadniających jej wydanie, zwłaszcza ze względów humanitarnych lub z powodu zobowiązań międzynarodowych, z uwzględnieniem interesu państwa, które dokonało wpisu do SIS.

Naklejka wizowa

Zarówno wizę lotniskową, wizę krajową jak i wizę Schengen umieszcza się w dokumencie podróży cudzoziemca (np. w paszporcie) w formie naklejki wizowej (zwanej również **jednolitym formularzem wizowym**).

We wszystkich państwach członkowskich UE obowiązuje jeden wzór naklejki wizowej, niezależnie od rodzaju wizen. Wiza wydana przez inne niż Polska państwo członkowskie UE będzie zatem różniła się od wizen wydanej przez polskie organy władzy jedynie językiem, w jakim zamieszczono na niej informacje (np. na naklejce wizowej wydanej przez władze Republiki Federalnej Niemiec w tym samym miejscu co na wizie wydanej przez władze polskie zamiast napisu „ważna na” znajdzie się jego odpowiednik w języku niemieckim). Ponadto na każdej naklejce wizowej zamieszczone są nazwy rubryk w językach angielskim i francuskim.

W szczególnych przypadkach uzasadnionych interesem cudzoziemca wiza krajowa może zostać umieszczona **na osobnym blankiecie wizowym**. Jeżeli państwo członkowskie UE wydające

¹⁰³ Szerzej na ten temat zob. pkt 1.4.1.

wizę Schengen nie uznaje dokumentu podróży osoby ubiegającej się o wizę, wizę umieszcza się także na oddzielnym blankiecie wizowym.

Wizy wydane osobom wpisanym do dokumentu podróży osoby ubiegającej się o wizę (np. dzieciom, małżonce/małżonkowi) umieszcza się w tym samym dokumencie podróży.

Wszystkie wpisy na naklejce wizowej są nanoszone drukiem – na wydrukowanej naklejce wizowej nie dokonuje się żadnych odręcznych zmian. Naklejki można wypełniać ręcznie tylko w przypadku wystąpienia problemów technicznych.

W rubryce „**ważna na**” określa się terytorium, na którym cudzoziemiec jest uprawniony do przebywania. Jeśli w tej rubryce wpisano „państwa Schengen”, cudzoziemiec może legalnie podróżować na podstawie tej wizy po wszystkich państwach strefy Schengen.

Jeśli wiza Schengen jest wizą o ograniczonej ważności terytorialnej w rubryce „ważna na” wpisuje się nazwy lub kody państw, na których terytorium może przebywać cudzoziemiec (np. wpis „PL – BE – CZ” oznacza, że wiza uprawnia do pobytu w Polsce, Belgii i Czechach), lub sformułowanie „państwa Schengen”, a po nich nawias zawierający znak minus i kody państw członkowskich, na których terytorium wiza nie jest ważna (np. wpis „państwa Schengen (– PL, BE, CZ)” oznacza, że cudzoziemiec może przebywać we wszystkich państwach strefy Schengen poza Polską, Belgią i Czechami).

Na naklejce wizowej w rubrykach „**od**” i „**do**” wskazuje się okres ważności danej wizy. Pierwsze dwie cyfry określają zawsze dzień, następne dwie – miesiąc, ostatnie dwie – rok (np. 05–02–16 to 5 lutego 2016 r.). Cudzoziemiec musi opuścić terytorium najpóźniej do północy dnia wskazanego w rubryce „do”, chyba że uzyska inny dokument uprawniający go do pobytu na danym terytorium.

Okres pobytu, do którego uprawniony jest cudzoziemiec na podstawie wizy, jest wskazany na naklejce wizowej w rubryce „**czas pobytu**” przez określenie liczby dni. W przypadku wizy Schengen wynosi on maksymalnie 90 dni, a w przypadku wizy krajowej – 365 dni.

PRZYKŁAD:

Cudzoziemiec otrzymał wizę krajową wydaną przez władze polskie. Na naklejce wizowej wpisano w rubryce „od”: 01–01–16, a w rubryce „do”: 01–08–16. W rubryce „czas pobytu” wpisano 120 dni. Cudzoziemiec przekroczył jednak granicę Polski dopiero 1 lipca 2016 r. Jest on uprawniony do pobytu w Polsce jedynie do północy 1 sierpnia 2016 r., gdyż z tą datą jego wiza straci ważność, mimo że wykorzystał jedynie 32 dni czasu pobytu w Polsce.

Jeśli cudzoziemiec posiadający powyższą wizę wjechał do Polski 1 stycznia 2016 r. i stale przebywał na tym terytorium przez 120 dni, to musi opuścić Polskę najpóźniej 29 kwietnia 2016 r. do północy, mimo że wiza jest ważna do 1 sierpnia 2016 r. Wykorzystał on bowiem już dopuszczalny czas pobytu w Polsce.

W rubryce „**rodzaj wizy**” wpisuje się odpowiednią literę:

- ◆ „A” – oznacza, że jest to wiza lotniskowa;
- ◆ „C” – oznacza, że jest to wiza Schengen;
- ◆ „D” – oznacza, że jest to wiza krajowa.

W rubryce „**ilość wjazdów**” wpisuje się albo liczby „1” (wiza uprawnia do jednokrotnego wjazdu na terytorium wskazane w rubryce „ważna na”) lub „2” (prawo dwukrotnego wjazdu), albo skrót „MULT” (prawo wielokrotnego wjazdu). Wiza traci ważność, gdy całkowita liczba wyjazdów posiadacza wizen z terytorium objętego jej ważnością odpowiada liczbie dopuszczalnych wjazdów, nawet jeżeli cudzoziemiec nie wykorzystał maksymalnej liczby dni objętych wizą.

PRZYKŁAD:

Cudzoziemiec wjeżdża na terytorium Polski na podstawie wizen Schengen wydanej przez władze polskie. Na naklejce wizowej wpisano w rubryce „ilość wjazdów”: 1, a w rubryce „czas pobytu”: 80 dni. Cudzoziemiec jednak po 5 dniach pobytu w Polsce musi wracać do kraju pochodzenia. Po przekroczeniu granicy Polski w kierunku wyjazdowym wydana mu wiza Schengen traci ważność, mimo że wykorzystał jedynie 5 dni pobytu z możliwych 80.

Na naklejce wizowej w rubryce „**wydana w**” wpisuje się nazwę miejscowości, w której znajduje się organ wydający wizę. Ponadto na wizie (częściowo w rubryce „uwagi”, częściowo poza naklejką wizową) widnieje stempel organu wydającego wizę. W rubryce „**dnia**” wpisuje się datę wydania wizen przez odpowiedni organ władzy.

W wizach wydanych przez organy władz polskich w rubryce „**uwagi**” zamieszcza się napis „cel wydania:” oraz numer wskazujący na cel wydania wizen¹⁰⁴, np.:

- ◆ „01” – gdy wiza jest wydawana w celu turystycznym;
- ◆ „02” – gdy wiza jest wydawana w celu odwiedzin u rodziny lub przyjaciół;
- ◆ „04” – gdy wiza jest wydawana w celu prowadzenia działalności gospodarczej;
- ◆ „05” – gdy wiza jest wydawana w celu wykonywania pracy przez cudzoziemca w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy na podstawie zarejestrowanego w powiatowym urzędzie pracy oświadczenia o zamiarze powierzenia wykonywania pracy;
- ◆ „06” – gdy wiza jest wydawana w celu wykonywania pracy na podstawie dokumentów innych niż wymienione powyżej, np. na podstawie zezwolenia na pracę;
- ◆ „09” – gdy wiza jest wydawana w celu odbycia studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich albo studiów trzeciego stopnia;
- ◆ „10” – gdy wiza jest wydawana w celu szkolenia zawodowego.

W rubryce „uwagi” występują również następujące wpisy:

- ◆ „TRANZYT” – jest to wiza wydana jedynie do celów tranzytu;

¹⁰⁴ Pełna lista numerów określających cel wydania wizen znajduje się w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 maja 2014 r. w sprawie wiz dla cudzoziemców (Dz.U. 2014, poz. 592).

- ◆ „R/[kod reprezentowanego państwa członkowskiego]” – wpisuje się w sytuacji, gdy jedno państwo członkowskie UE wydaje wizę w imieniu drugiego państwa. Jest to możliwe na mocy dwustronnych porozumień pomiędzy tymi państwami;
- ◆ „DYPLOMATYCZNA” – w przypadku wjazdu i pobytu m.in. szefów i członków personelu dyplomatycznego misji dyplomatycznych, kierowników urzędów konsularnych i innych urzędników konsularnych oraz członków ich rodzin;
- ◆ „SŁUŻBOWA” – w przypadku wjazdu i pobytu m.in. personelu administracyjnego i technicznego, członków personelu służby misji dyplomatycznych, pracowników konsularnych oraz członków ich rodzin.

Przedłużenie pobytu w Polsce

Przedłużanie wiz

Cudzoziemiec przebywający już w Polsce na podstawie wizy krajowej lub wizy Schengen może wystąpić z wnioskiem o przedłużenie okresu ważności wydanej wizy (rubryki „od” i „do”) lub okresu pobytu objętego tą wizą (rubryka „czas pobytu”).

Aby przedłużyć wizę krajową, cudzoziemiec musi **łącznie** spełniać następujące warunki:

- ◆ przemawia za tym ważny interes zawodowy lub osobisty cudzoziemca albo ze względów humanitarnych nie może on opuścić tego terytorium przed upływem terminu ważności wizy krajowej lub przed końcem objętego tą wizą dozwolonego okresu pobytu;
- ◆ zdarzenia, które są przyczyną ubiegania się o przedłużenie wizy krajowej, wystąpiły niezależnie od woli cudzoziemca i nie były możliwe do przewidzenia w dniu składania wniosku o wydanie wizy krajowej;
- ◆ okoliczności sprawy nie wskazują, że cel pobytu cudzoziemca na terytorium Polski będzie inny niż deklarowany;
- ◆ nie zachodzą okoliczności, z powodu których odmawia się wydania wizy krajowej.

Wiza krajowa może zostać przedłużona pomimo wpisania danych cudzoziemca do Systemu Informacyjnego Schengen. Może to nastąpić na skutek poważnych przyczyn, zwłaszcza ze względów humanitarnych lub z powodu zobowiązań międzynarodowych, z uwzględnieniem interesu państwa, które dokonało wpisu do systemu.

Wizę krajową można przedłużyć **jednokrotnie**, przy czym okres pobytu na podstawie przedłużonej wizy krajowej nie może przekraczać okresu pobytu przewidzianego dla wizy krajowej (maksymalnie jeden rok). Powyższej zasady nie stosuje się wobec cudzoziemców przebywających w szpitalu, których stan zdrowia uniemożliwia opuszczenie Polski.

Aby przedłużyć wizę Schengen, należy wykazać, że na skutek siły wyższej lub ze względów humanitarnych nie jest możliwe opuszczenie przez cudzoziemca terytorium państw członkowskich UE przed upływem terminu ważności wizy lub przed końcem objętego wizą dozwolonego okresu pobytu. Możliwie jest także przedłużenie wizy Schengen po udowodnieniu przez cudzoziemca ważnych powodów osobistych uzasadniających przedłużenie okresu ważności lub okresu

pobytu. Ważność terytorialna przedłużonej wizy pozostaje taka sama jak w przypadku wizy pierwotnej, chyba że organ dokonujący przedłużenia postanowi inaczej.

Wizę Schengen można przedłużyć jedynie na okres do 90 dni pobytu w ciągu 180-dniowego okresu.

Wizę Schengen lub wizę krajową przedłuża lub odmawia jej przedłużenia na podstawie decyzji **wojewoda** właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca.

Cudzoziemiec powinien złożyć wniosek o przedłużenie wizy najpóźniej w ostatnim dniu ważności posiadanej wizy. Jeżeli ten termin został zachowany i wniosek nie zawiera braków formalnych lub braki formalne zostały uzupełnione w terminie, **pobyt cudzoziemca w Polsce uważa się za legalny** od dnia złożenia wniosku do dnia, w którym decyzja w sprawie przedłużenia wizy stanie się ostateczna. Potwierdzeniem legalnego pobytu cudzoziemca w trakcie postępowania o przedłużenie wizy jest **odcisk stempla** zamieszczany przez wojewodę w dokumencie podróży cudzoziemca.

Przedłużoną wizę umieszcza się w dokumencie podróży cudzoziemca lub na blankiecie wizowym w formie **naklejki wizowej**.

Inne możliwości przedłużenia pobytu

Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie wizy krajowej lub wizy Schengen **może przedłużyć swój pobyt w Polsce bez konieczności jej opuszczenia**. Może on w okresie ważności wizy wystąpić do odpowiednich organów m.in. o udzielenie:

- ◆ zezwolenia na pobyt czasowy;
- ◆ zezwolenia na pobyt stały;
- ◆ zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE;
- ◆ ochrony międzynarodowej (do 13.11.2015 r.: o nadanie statusu uchodźcy¹⁰⁵).

Cudzoziemiec powinien złożyć wniosek o udzielenie wyżej wymienionych zezwoleń najpóźniej w ostatnim dniu ważności posiadanej wizy. Jeżeli termin ten został zachowany i wniosek nie zawiera braków formalnych lub braki formalne zostały uzupełnione w terminie, wojewoda umieszcza w dokumencie podróży cudzoziemca odcisk stempla potwierdzającego złożenie wniosku o udzielenie zezwolenia. Pobyt takiego cudzoziemca w Polsce – pomimo upływu terminu ważności wizy – **uważa się za legalny** od dnia złożenia wniosku do dnia, w którym decyzja w sprawie udzielenia zezwolenia stanie się ostateczna.

Wszczęcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej powodowało do 12 listopada 2015 r. z mocy prawa unieważnienie wizy krajowej. Po zmianie przepisów w tym

¹⁰⁵ Od dnia 13 listopada 2015 r. w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 1607) nastąpiła istotna zmiana terminologiczna: termin „postępowanie w sprawie nadania statusu uchodźcy” został zastąpiony terminem „postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej”, także nazwa wniosków o nadanie statusu uchodźcy uległa zmianie – obecnie cudzoziemcy składają w Polsce „wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej”.

zakresie¹⁰⁶ wszczęcie powyższego postępowania nie wpływa już na ważność wizy cudzoziemca. Zgodnie jednak z obowiązującymi przepisami po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej cudzoziemiec ma obowiązek oddać do depozytu Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców swój dokument podróży (także jeśli zawiera on ważną wizę). W konsekwencji cudzoziemiec ubiegający się o udzielenie ochrony międzynarodowej, pomimo iż posiada ważną wizę, nie będzie mógł się nią wylegitymować. W zamian otrzyma jednak tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca¹⁰⁷.

Po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej pobyt cudzoziemca w Polsce uznaje się za legalny do czasu upływu przewidzianego przepisami terminu na opuszczenie Polski. Cudzoziemiec, który otrzymał albo decyzję o odmowie nadania mu statusu uchodźcy oraz udzielenia mu ochrony uzupełniającej, albo o uznaniu wniosku za niedopuszczalny, albo decyzję o umorzeniu postępowania, jest obowiązany opuścić Polskę w terminie 30 dni od dnia, w którym decyzja ta stała się ostateczna, a w przypadku wydania decyzji przez organ wyższego stopnia – od dnia, w którym decyzja ostateczna została cudzoziemcowi doręczona¹⁰⁸.

1 5 Utrata prawa pobytu

Wizę krajową **cofa się** z urzędu, jeżeli okoliczności uzasadniające odmowę wydania wizy krajowej powstały po jej wydaniu, np. jeśli dane cudzoziemca zostaną po jej wydaniu wpisane do wykazu cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany. Wiza Schengen jest cofana, jeżeli okaże się, że warunki uprawniające do jej otrzymania nie są już spełniane. Zarówno wiza krajowa, jak i wiza Schengen mogą być cofnięte na wniosek cudzoziemca.

Wizę krajową **unieważnia się**, jeżeli w chwili jej wydania zachodziły okoliczności uzasadniające odmowę jej wydania, np. obowiązywał wtedy wpis danych cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany, lub nie posiadał on wystarczających środków finansowych na czas trwania planowanego pobytu w Polsce. Wiza Schengen zostaje unieważniona, jeżeli okaże się, że w chwili wydawania wizy warunki uprawniające do jej otrzymania nie były spełnione, zwłaszcza jeżeli istnieją poważne powody, by przypuszczać, że wizę uzyskano w sposób nieuczciwy.

Wizę Schengen lub wizę krajową cofa lub unieważnia na podstawie decyzji odpowiednio: **konsul, komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej** lub minister właściwy do spraw zagranicznych. Polskie organy władzy mogą unieważnić lub cofnąć także wizę Schengen wydaną przez inne państwo strefy Schengen.

Od decyzji o cofnięciu lub unieważnieniu wizy Schengen lub wizy krajowej wydanej przez konsula cudzoziemcowi przysługuje **wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy** przez ten organ. W przypadku wydania decyzji przez komendanta oddziału lub placówki Straży Granicznej cudzoziemcowi przysługuje odwołanie do Komendanta Głównego Straży Granicznej.

¹⁰⁶ Ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 1607) weszła w życie 13 listopada 2015 r.

¹⁰⁷ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca” pkt 3.1.

¹⁰⁸ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca” pkt. 2.1. oraz rozdział VII „Nielegalny pobyt cudzoziemca na terytorium Polski” pkt 4.

Decyzja o cofnięciu lub unieważnieniu wizy Schengen lub wizy krajowej podlega natychmiastowemu wykonaniu.

Wydanie decyzji o unieważnieniu lub cofnięciu wizy Schengen lub wizy krajowej odnotowuje się w dokumencie podróży lub na osobnym blankiecie wizowym przez opatrzenie wizy stemplem „UNIEWAŻNIONO” lub „COFNIĘTO”, a optycznie zmienny element naklejki wizowej, element zabezpieczający zwany „efektem obrazu ukrytego” oraz napis „wiza” unieważnia się przez przekreślenie.

Po zmianie przepisów w 2015 r.¹⁰⁹ wszczęcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej nie powoduje już z mocy prawa unieważnienia wizy krajowej. Wiza ta zachowuje ważność w trakcie powyższego postępowania.

Od unieważnienia wizy należy odróżniać **unieważnienie naklejki wizowej**. Jeżeli w naklejce wizowej został wykryty błąd po jej umieszczeniu w dokumencie podróży lub na blankiecie wizowym (np. błędnie wpisano nazwisko cudzoziemca), odpowiedni organ unieważnia naklejkę wizową, a w dokumencie podróży lub na blankiecie wizowym umieszcza nową naklejkę. Unieważnienie naklejki wizowej następuje przez przekreślenie jej na krzyż atramentem niemożliwym do wywabienia.

Jeżeli dokument podróży należący do cudzoziemca przebywającego już w Polsce na podstawie wizy krajowej został wymieniony (np. na skutek zgubienia dokumentu podróży przez cudzoziemca), wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, na jego wniosek, umieszcza w dokumencie wymienionym nową naklejkę wizową wizy krajowej.

Prawa cudzoziemców

Praca

Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie wizy (krajowej lub Schengen) jest uprawniony do pracy, **jeśli posiada zezwolenie na pracę**.

Powyższa zasada nie znajduje zastosowania do cudzoziemców przebywających w Polsce na podstawie wizy wydanej w celu turystycznym, w celu korzystania z ochrony czasowej oraz w celu przyjazdu ze względów humanitarnych, z uwagi na interes państwa lub zobowiązania międzynarodowe. Oznacza to, że nawet jeśli otrzymają oni zezwolenie na pracę, nie będą mogli podjąć pracy, póki nie otrzymają innego niż posiadana wiza dokumentu uprawniającego do pobytu w Polsce.

Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie wizy wydanej przez inne państwo strefy Schengen lub w ramach ruchu bezwizowego jest również uprawniony do pracy, jeśli posiada zezwolenie na pracę.

Przepisy przewidują liczne **wyjątki od obowiązku uzyskania zezwolenia na pracę** przez cudzoziemca. W szczególności należy wskazać, że pracę bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę mogą wykonywać cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie wizy, którzy

¹⁰⁹ Zob. przypis 106.

są obywatelami Republiki Armenii, Republiki Białoruś, Republiki Gruzji, Republiki Mołdowy, Federacji Rosyjskiej lub Ukrainy, przez okres nieprzekraczający sześciu miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy, na podstawie umowy zawartej w formie pisemnej. Warunkiem skorzystania z powyższej możliwości jest zarejestrowanie, przed podjęciem przez cudzoziemca pracy, przez właściwy powiatowy urząd pracy pisemnego oświadczenia pracodawcy o zamiarze powierzenia wykonywania pracy temu cudzoziemcowi. Ponadto z obowiązku posiadania zezwolenia na pracę jest zwolniony cudzoziemiec posiadający ważną Kartę Polaka.

Działalność gospodarcza

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie wizej (krajowej lub Schengen) mają prawo do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej wyłącznie **w formie spółek:** komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej, a także do przystępowania do takich spółek oraz obejmowania bądź nabywania ich udziałów lub akcji, o ile umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej.

Należy jednak pamiętać, że każdy cudzoziemiec posiadający ważną Kartę Polaka – także ten, który przebywa w Polsce na podstawie wizej krajowej lub Schengen – może podejmować i wykonywać działalność gospodarczą w Polsce na takich samych zasadach jak obywatele polscy, czyli w każdej formie przewidzianej prawnie.

Pomoc społeczna

Prawo do świadczeń z pomocy społecznej **nie przysługuje** cudzoziemcom przebywającym w Polsce na podstawie wizej (krajowej lub Schengen). Co do zasady nie przysługują im także świadczenia rodzinne (chyba że stosuje się w stosunku do nich przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub jeżeli wynika to z wiążących umów dwustronnych o zabezpieczeniu społecznym).

Edukacja

Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18. roku życia jest obowiązkowa także dla cudzoziemców, niezależnie od formy ich pobytu w Polsce. Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie wizej korzystają zatem z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, w **publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach**, publicznych szkołach artystycznych oraz w placówkach, w tym placówkach artystycznych, na warunkach dotyczących obywateli polskich. Cudzoziemcy podlegający obowiązkowi nauki korzystają z nauki i opieki w publicznych **szkołach ponadgimnazjalnych** na warunkach dotyczących obywateli polskich do ukończenia 18 lat lub ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej.

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie wizej mogą podejmować i odbywać **studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie**, studia doktoranckie oraz inne formy kształcenia, a także uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych. Cudzoziemcy ci mogą podejmować i odbywać kształcenie oraz uczestniczyć

w badaniach naukowych i pracach rozwojowych jako: stypendyści strony polskiej, na zasadach odpłatności, bez odpłatności i świadczeń stypendialnych, jako stypendyści strony wysyłającej, bez ponoszenia opłat za naukę lub jako stypendyści uczelni.

Zameldowanie

Każdy cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie wizy jest obowiązany zameldować się w miejscu pobytu czasowego **najpóźniej czwartego dnia**, licząc od dnia przybycia do tego miejsca, chyba że jego pobyt w Polsce nie przekracza 14 dni. Cudzoziemiec ten powinien się również wymeldować. Deklarowany przez cudzoziemca okres pobytu czasowego pod określonym adresem nie może przekroczyć okresu, w którym cudzoziemiec ten może legalnie przebywać w Polsce zgodnie z dokumentem potwierdzającym jego prawo pobytu (wizą). Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie wizy nie może uzyskać zameldowania na pobyt stały. Jeśli cudzoziemiec przebywa w Polsce w ramach ruchu bezwizowego, dokonuje zameldowania na podstawie dokumentu podróży.

Podróże po UE

Zarówno wiza krajowa, jak i wiza Schengen upoważniają do poruszania się po całej strefie Schengen. **Wiza Schengen** upoważnia do wjazdu i pobytu we wszystkich państwach strefy Schengen przez okres wskazany na naklejce wizowej (maksymalnie łącznie 90 dni w ciągu 180 dni od daty pierwszego wjazdu). Po całym terytorium strefy Schengen nie może podróżować cudzoziemiec, który legitymuje się **wizą o ograniczonej ważności terytorialnej** – może on jedynie przebywać w państwach wymienionych w rubryce „ważna na” na naklejce wizowej.

Cudzoziemiec, który otrzymał **wizę krajową**, może w okresie jej ważności wjechać i przebywać na terytorium innego niż Polska państwa strefy Schengen przez okres łącznie 90 dni w trakcie kolejnych 180 dni liczonych od daty pierwszego wjazdu na terytorium innego niż Polska państwa strefy Schengen.

PRZYKŁAD:

Cudzoziemiec otrzymał wizę krajową ważną na okres 6 miesięcy. Wjechał do Polski 1 stycznia 2016 r., a 1 marca 2016 r. wyjechał do Niemiec. Może tam przebywać – bez konieczności uzyskiwania dodatkowych wiz i zezwoleń – do 29 maja 2016 r., czyli przez 90 dni od daty wjazdu na terytorium innego niż Polska państwa strefy Schengen.

Warunkiem legalnego podróżowania po strefie Schengen jest posiadanie ważnego dokumentu podróży, uzasadnienie celu i warunków pobytu, wykazanie odpowiednich środków finansowych, niestanowienie zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz

niefigurowanie w krajowym wykazie wpisów do celów odmowy wjazdu wydanym przez dane państwo.

Cudzoziemcy przebywający w Polsce mogą się legitymować wizami Schengen i wizami pobytowymi długoterminowymi wydanymi przez inne państwa strefy Schengen. W takiej sytuacji ich pobyt w Polsce jest legalny, jeśli nie przekracza wyżej określonych terminów.

Wizy krajowa i wiza Schengen nie uprawniają do podjęcia pracy na terytorium państw strefy Schengen.

2

Przekraczanie granicy polskiej

2

1

Dokumenty uprawniające do wjazdu do Polski

Cudzoziemcy wjeżdżający na terytorium Polski mogą posiadać **inne niż wiza dokumenty uprawniające ich do przekroczenia granicy**. Są nimi:

- ◆ karta pobytu uzyskana m.in. w związku z wydaniem zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE lub w związku z udzieleniem zgody na pobyt ze względów humanitarnych;
- ◆ zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego;
- ◆ dokumenty pobytowe wydane przez inne państwa członkowskie UE w okresie 90 dni w ciągu 180 kolejnych dni.

Ponadto do przekraczania granicy polskiej uprawnieni są cudzoziemcy poruszający się w ramach tzw. ruchu bezwizowego.

Nie uprawniają do przekroczenia granicy:

- ◆ polski dokument tożsamości cudzoziemca – potwierdza on tożsamość cudzoziemca, lecz nie potwierdza jego obywatelstwa;
- ◆ dokument „zgoda na pobyt tolerowany”¹¹⁰ – potwierdza on tożsamość cudzoziemca, lecz nie potwierdza obywatelstwa cudzoziemca;
- ◆ tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca (TZTC)¹¹¹ – potwierdza ono jedynie tożsamość osoby, której zostało wydane i uprawnia tę osobę oraz małoletnie dzieci objęte tym zaświadczeniem do pobytu w Polsce do

¹¹⁰ Szerzej na ten temat zob. rozdział VI „Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany”, pkt 3.2.

¹¹¹ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 3.1.

zakończenia postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej decyzją ostateczną;

- ◆ Karta Polaka – potwierdza ona jedynie przynależność do narodu polskiego, nie zwalnia z obowiązku uzyskania wizy lub innego dokumentu uprawniającego do wjazdu i pobytu w Polsce, uprawnia jednak do ubiegania się o zwolnienie z opłaty za przyjęcie i rozpatrzenie wniosku o wydanie wizy krajowej w celu korzystania z uprawnień wynikających z posiadania Karty Polaka lub o refundację tej opłaty.

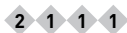
Mały ruch graniczny

Polskie i unijne prawo przewiduje możliwość ułatwionego przekraczania granicy zewnętrznej UE (w przypadku Polski jest to granica z Ukrainą, Białorusią i Federacją Rosyjską) przez mieszkańców strefy przygranicznej, czyli tzw. mały ruch graniczny. Warunkiem obowiązywania zasad małego ruchu granicznego między państwem członkowskim UE a państwem niebędącym członkiem UE jest zawarcie **umowy dwustronnej** między tymi państwami.

Mieszkańcy strefy przygranicznej mogą przekraczać granicę w ramach zasad małego ruchu granicznego, pod warunkiem że:

- ◆ posiadają zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego oraz, jeżeli jest to wymagane na podstawie właściwej umowy dwustronnej, ważny dokument lub dokumenty podróży;
- ◆ nie są osobami, wobec których dokonano wpisu do celów odmowy wjazdu w Systemie Informacyjnym Schengen;
- ◆ nie są uważani za stanowiących zagrożenie dla porządku publicznego, bezpieczeństwa wewnętrznego, zdrowia publicznego lub stosunków międzynarodowych żadnego z państw członkowskich UE, a w szczególności nie dokonano wobec nich, na tej samej podstawie, wpisu do celów odmowy wjazdu w krajowych bazach danych państw członkowskich UE.

Cudzoziemcy, aby uzyskać zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego, muszą okazać dokumenty potwierdzające ich status mieszkańca strefy przygranicznej oraz istnienie uzasadnionych powodów dla częstego przekraczania zewnętrznej granicy lądowej UE w ramach zasad małego ruchu granicznego.

Ukraina

Polska podpisała umowę o zasadach małego ruchu granicznego z Ukrainą 28 marca 2008 r., **weszła ona w życie 1 lipca 2009 r.**

Na podstawie powyższej umowy zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego mogą uzyskać mieszkańcy ukraińskiej strefy przygranicznej¹¹², posiadający udoku-

¹¹² Wykaz miejscowości i jednostek podziału administracyjnego znajdujących się w strefie przygranicznej stanowi załącznik nr 1 do umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego, podpisanej w Kijowie dnia 28 marca 2008 r., z uwzględnieniem zmian wprowadzonych na mocy Protokołu podpisanego w Warszawie 22 grudnia 2008 r. (Dz.U. 2009, nr 103, poz. 858).

mentowane miejsce stałego zamieszkania w tej strefie przez okres nie krótszy niż trzy lata, oraz wymienieni w umowie członkowie ich rodzin.

Zezwolenie uprawnia do przekraczania granicy polsko-ukraińskiej oraz pobytu w strefie przygranicznej do 60 dni każdorazowo od dnia przekroczenia granicy, ale nie więcej niż łącznie 90 dni w okresie każdego sześciu miesięcy liczonych od dnia pierwszego przekroczenia granicy¹¹³.

Zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego z Ukrainą wydaje Konsul Rzeczypospolitej Polskiej we Lwowie lub Konsul Rzeczypospolitej Polskiej w Łucku.

Białoruś

Umowa między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Republiki Białorusi o zasadach małego ruchu granicznego została podpisana w Warszawie 12 lutego 2010 r. Umowa **nie weszła jednak w życie**.

Federacja Rosyjska

Polska podpisała umowę o zasadach małego ruchu granicznego z Federacją Rosyjską 14 grudnia 2011 r. Umowa ta **weszła w życie 27 lipca 2012 r.**

Na podstawie powyższej umowy zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego mogą uzyskać mieszkańcy rosyjskiej strefy przygranicznej, obejmującej cały obwód kaliningradzki, będący obywatelami Federacji Rosyjskiej i państw trzecich oraz bezpaństwowcami, posiadający, zgodnie z prawem, miejsce stałego zamieszkania w strefie przygranicznej przez okres nie krótszy niż trzy lata oraz wymienieni w umowie członkowie ich rodzin.

Zezwolenie uprawnia mieszkańca strefy przygranicznej do wjazdu i pobytu w polskiej strefie przygranicznej¹¹⁴ każdorazowo do 30 dni, licząc od dnia wjazdu, jednak łączny okres pobytu nie może przekraczać 90 dni w okresie każdego sześciu miesięcy liczonych od dnia pierwszego wjazdu.

Zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego z Federacją Rosyjską wydaje Konsul Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie.

Ruch bezwizowy

Niektórzy cudzoziemcy są zwolnieni z obowiązku posiadania wizy lub innego dokumentu uprawniającego do wjazdu i pobytu w Polsce. Osoby te podróżują do Polski w ramach ruchu bezwizowego.

¹¹³ Zgodnie z Drugim protokołem między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy podpisanym 17 grudnia 2014 r. zmieniającym Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego, podpisaną w Kijowie dnia 28 marca 2008 r.: zezwolenie uprawnia do przekraczania granicy polsko-ukraińskiej oraz nieprzerwanego pobytu w strefie przygranicznej do 90 dni każdorazowo od dnia przekroczenia granicy. 25 czerwca 2015 r. uchwalono ustawę o ratyfikacji tego protokołu (Dz.U. 2015 poz. 1178).

¹¹⁴ Polską strefę przygraniczną stanowią części województw pomorskiego oraz warmińsko-mazurskiego wskazane w umowie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o zasadach małego ruchu granicznego, podpisanej w Moskwie dnia 14 grudnia 2011 r. (Dz. U. 2012, poz. 814).

Lista państw, których obywatele **muszą posiadać wizy** podczas przekraczania granic zewnętrznych UE, została określona w rozporządzeniu Rady (WE) nr 539/2001¹¹⁵ w załączniku I (m.in. Afganistan, Bangladesz, Białoruś, Chiny, Gruzja, Indie, Irak, Iran, Nigeria, Pakistan, Rosja, Syria, Ukraina, Wietnam). W tym samym rozporządzeniu w załączniku II wymieniono państwa, których obywatele są **zwolnieni z obowiązku posiadania wizy**, gdy ich całkowity pobyt nie przekracza 90 dni w ciągu każdego 180-dniowego okresu (np. Argentyna, Australia, Brazylia, Izrael, Japonia, Kanada, Meksyk, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Watykan).

Ponadto zniesienie obowiązku wizowego może wynikać z **umów dwustronnych lub wielostronnych** (takich np., jak Europejskie porozumienie w sprawie zniesienia wiz dla uchodźców sporządzone w Strasburgu dnia 20 kwietnia 1959 r.). W przypadku utraty mocy umowy, która wprowadziła zniesienie obowiązku wizowego, lub przywrócenia obowiązku wizowego między państwami cudzoziemiec przebywający w Polsce w ramach ruchu bezwizowego jest obowiązany opuścić to terytorium po upływie okresu pobytu, na jaki wjechał na terytorium Polski, nie później niż po upływie trzech miesięcy od dnia utraty mocy umowy lub przywrócenia obowiązku wizowego.

Wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca przebywającego w Polsce w ramach ruchu bezwizowego może **przedłużyć** w uzasadnionych przypadkach **okres pobytu** tego cudzoziemca na terytorium Polski o kolejne 90 dni, jeżeli możliwość taka jest przewidziana w umowie o zniesieniu obowiązku wizowego. Przedłużenie okresu pobytu w ramach ruchu bezwizowego następuje przez umieszczenie w dokumencie podróży cudzoziemca odcisku stempla potwierdzającego przedłużenie okresu tego pobytu o 90 dni.

2

2

Dokumenty podróży

Cudzoziemiec przekraczający granicę Polski powinien także posiadać **dokument podróży**, tj. uznany przez Polskę dokument uprawniający do przekroczenia granicy wydany przez: organ państwa obcego, organ polski lub organizację międzynarodową albo podmiot upoważniony przez organ państwa obcego lub obcą władzę o charakterze państwowym.

Cudzoziemiec ubiegający się o wydanie wizy przedstawia do wglądu dokument podróży, który spełnia **łącznie następujące kryteria**:

- ◆ jego okres ważności upłynie nie wcześniej niż po trzech miesiącach od upływu okresu ważności wizy, o którą się ubiega (w pilnych przypadkach uzasadnionych słusznym interesem cudzoziemca kryterium to może być pominięte);
- ◆ zawiera przynajmniej dwie wolne strony;
- ◆ został wydany w ciągu ostatnich 10 lat.

Dokumenty podróży obywateli państw trzecich są stemplowane przy wjeździe i wyjeździe do UE. W dokumencie podróży cudzoziemca powinien się zatem znajdować stempel potwierdzający miejsce i datę wjazdu lub wyjazdu z terytorium UE.

¹¹⁵ Rozporządzenie Rady (WE) nr 539/2001 z dnia 15 marca 2001 r. wymieniające państwa trzecie, których obywatele muszą posiadać wizy podczas przekraczania granic zewnętrznych, oraz te, których obywatele są zwolnieni z tego wymogu (Dz.Urz. WE L/81).

Cudzoziemcy mogą się legitymować m.in. następującymi dokumentami podróży¹¹⁶:

- ◆ paszportem wydanym przez władze kraju pochodzenia cudzoziemca;
- ◆ polskim dokumentem podróży dla cudzoziemca;
- ◆ tymczasowym polskim dokumentem podróży dla cudzoziemca;
- ◆ dokumentem podróży przewidzianym w Konwencji genewskiej¹¹⁷.

Polski dokument podróży dla cudzoziemca

Polski dokument podróży dla cudzoziemca wydaje się cudzoziemcowi, który utracił swój dokument podróży albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, a nie jest możliwe otrzymanie przez niego nowego dokumentu podróży – gdy cudzoziemcowi udzielono:

- ◆ zezwolenia na pobyt stały;
- ◆ zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE;
- ◆ ochrony uzupełniającej;
- ◆ zgody na pobyt ze względów humanitarnych.

Jest on ważny jeden rok i uprawnia do wielokrotnego przekraczania granicy¹¹⁸.

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca wydaje się **zamierzającemu powrócić do Polski** cudzoziemcowi, który podczas pobytu za granicą utracił swój dokument podróży albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, a nie jest możliwe otrzymanie przez niego nowego dokumentu podróży. O wydanie takiego dokumentu podróży może się ubiegać cudzoziemiec, któremu udzielono:

- ◆ zezwolenia na pobyt stały;
- ◆ zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE;
- ◆ ochrony uzupełniającej;
- ◆ zgody na pobyt ze względów humanitarnych;
- ◆ nadano status uchodźcy.

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca może być także wydany cudzoziemcowi, który nie posiada dokumentu podróży i nie jest możliwe otrzymanie przez niego nowego

¹¹⁶ Pełny wykaz dokumentów podróży upoważniających do przekroczenia granicy zewnętrznej UE znajduje się w decyzji wykonawczej Komisji Europejskiej C(2013)4914 z 2 sierpnia 2013 r.

¹¹⁷ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.6.3.

¹¹⁸ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.6.4.

dokumentu podróży – w sytuacji, gdy albo podlega on **relokacji lub przesiedleniu**¹¹⁹, albo zamierza opuścić terytorium Polski lub został zobowiązany do opuszczenia tego terytorium. Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca jest ważny przez okres w nim oznaczony, nie dłuższy jednak niż 7 dni.

¹¹⁹ Szerzej na temat relokacji i przesiedlenia zob. rozdział VIII „Fakty i mity na temat uchodźców, relokacji i przesiedlenia cudzoziemców do Polski”.

III

Ewa Ostaszewska-Żuk
aktualizacja: Aleksandra Pulchny

**Zezwolenie
na pobyt czasowy**

1

Rodzaje zezwoleń

W ustawie o cudzoziemcach występuje **kilkanaście rodzajów zezwoleń** na pobyt czasowy.

Różnią się one między sobą okolicznościami, na jakie powołują się cudzoziemcy i wymogami formalnymi. Przykładowymi rodzajami zezwoleń na pobyt czasowy są:

- ◆ zezwolenie na pobyt i pracę;
- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy wymagającej wysokich kwalifikacji (tzw. niebieska karta);
- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy w celu prowadzenia działalności gospodarczej;
- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy dla członków rodzin obywateli Polski oraz członków rodzin cudzoziemców;
- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy w celu kształcenia się na studiach.

Wojewoda udziela zezwolenia na okres niezbędny do realizacji celu pobytu cudzoziemca na terytorium Polski, wynoszący **od trzech miesięcy do trzech lat**.

Cudzoziemiec co do zasady musi uzasadnić swój cel pobytu oraz wykazać m.in., że posiada odpowiednie środki pieniężne na pobyt w Polsce i miejsce zamieszkania. Postępowanie jest długotrwałe, a cudzoziemiec musi przedstawić wiele dokumentów, np. formularz PIT, umowę o pracę, umowę zlecenie, akty stanu cywilnego (np. akt małżeństwa, akt urodzenia).

W większości przypadków cudzoziemiec, aby jego wniosek został rozpatrzony, musi **przebywać w Polsce legalnie**. Jednak w niektórych przypadkach możliwe jest uzyskanie zezwolenia na pobyt czasowy **pomimo nielegalnego pobytu** w Polsce. Jest to możliwe w przypadku zezwolenia na pobyt czasowy udzielanego cudzoziemcowi ze względu na:

- ◆ okoliczności wymagające krótkotrwałego pobytu w Polsce (obowiązek osobistego stawiennictwa przed polskim organem władzy, wyjątkową sytuację osobistą lub gdy obecności cudzoziemca wymaga interes Polski), wydawanego na okres maksymalnie sześciu miesięcy;
- ◆ konieczność poszanowania prawa do życia rodzinnego w rozumieniu Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r.;
- ◆ ochronę praw dziecka, określonych w Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r., gdy istnieje istotne zagrożenie jego rozwoju psychofizycznego;

- ◆ osiągnięcie pełnoletności w trakcie pobytu w Polsce (wniosek o zezwolenie na pobyt czasowy ze względu na inne okoliczności¹²⁰ należy złożyć w ciągu jednego roku od dnia, w którym cudzoziemiec osiągnął pełnoletność. W tym przypadku nie można odmówić udzielenia mu zezwolenia, jeśli cudzoziemiec spełnia wszystkie przesłanki, przemawia za tym szczególnie ważny interes cudzoziemca, a wyłączną podstawą odmowy byłby jego nielegalny pobyt);
- ◆ bycie małoletnim dzieckiem cudzoziemca przebywającym w Polsce bez opieki, urodzonym w Polsce;
- ◆ bycie pokrzywdzonym w postępowaniu karnym toczącym się przeciwko pracodawcy;
- ◆ posiadanie uprawnienia do wykonywania pracy w Polsce na zasadach określonych w decyzji nr 1/80 Rady Stowarzyszenia Republiki Tureckiej i Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej;
- ◆ bycie małoletnim dzieckiem cudzoziemca pozostającego w uznawanym przez prawo polskie związku małżeńskim z obywatelem Polski i posiadającego zezwolenie na pobyt czasowy dla członka rodziny obywatela Polski;
- ◆ bycie małoletnim dzieckiem cudzoziemca, który przebywa w Polsce na podstawie wizy krajowej lub zezwolenia na pobyt czasowy (dziecko to musi się urodzić w okresie ważności tej wizy krajowej lub zezwolenia na pobyt czasowy, a cudzoziemiec musi posiadać ubezpieczenie zdrowotne, źródło stabilnego i regularnego dochodu oraz mieć zapewnione w Polsce miejsce zamieszkania);
- ◆ bycie ofiarą handlu ludźmi;
- ◆ bycie małżonkiem obywatela polskiego.

2 Postępowanie

Wniosek o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy cudzoziemiec składa na odpowiednim formularzu **do właściwego wojewody**. Do określenia właściwości wojewody decydujące jest miejsce faktycznego zamieszkania, a nie zameldowania cudzoziemca. Informację o tym, który wojewoda wydał zezwolenie, można znaleźć na karcie pobytu w rubryce „organ wydający”. Zezwolenia wojewoda udziela **na podstawie decyzji administracyjnej**.

Aby skutecznie ubiegać się o zezwolenie na pobyt czasowy, cudzoziemiec powinien posiadać **ważny dokument podróży**¹²¹ (np. paszport) lub – w uzasadnionych przypadkach – inny doku-

¹²⁰ Zezwolenie na pobyt czasowy ze względu na inne okoliczności określone w art. 186–194 ustawy o cudzoziemcach (Dz.U. 2013, poz. 1650, z późn. zm.).

¹²¹ Szerzej na ten temat zob. rozdział I „Wizy i przekraczanie granicy polskiej”, pkt 2.2.

ment potwierdzający jego tożsamość, np. ważną kartę pobytu. Wniosek musi zostać opłacony; opłata wynosi – w zależności od rodzaju zezwolenia – 340 zł, 440 zł lub 85 zł. Do wniosku cudzoziemiec powinien **załączyć dokumenty** niezbędne do potwierdzenia zawartych w nim danych oraz okoliczności uzasadniających ubieganie się o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy. Jeśli podstawą ubiegania się przez cudzoziemca o zezwolenie na pobyt czasowy jest wykonywana w Polsce praca (a także w niektórych przypadkach – działalność gospodarcza), załącza on do wniosku wypełniony przez podmiot powierzający mu wykonywanie pracy odpowiedni formularz¹²².

Cudzoziemiec powinien złożyć wniosek osobiście w siedzibie urzędu wojewódzkiego lub wysłać go pocztą. Jeśli cudzoziemiec wyśle wniosek pocztą, to zostanie wezwany przez wojewodę do osobistego stawiennictwa celem **złożenia odcisków palców**.

Należy pamiętać, że ostatnim dniem na złożenie wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy jest ostatni dzień ważności wizy lub karty pobytu (innymi słowy wniosek nie może być złożony później niż w ostatnim dniu legalnego pobytu cudzoziemca).

Jeśli cudzoziemiec złoży wniosek w powyższym terminie, jego **pobyt w Polsce będzie legalny** do dnia wydania decyzji ostatecznej w sprawie zezwolenia na pobyt czasowy, pod warunkiem, że jego wniosek nie zawiera braków formalnych lub że zostały one uzupełnione w terminie siedmiu dni od dnia otrzymania wezwania do uzupełnienia braków. Po spełnieniu tych warunków wojewoda umieszcza w dokumencie podróży cudzoziemca **odcisk stempla** potwierdzającego złożenie wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy. Odcisk stempla potwierdza, że cudzoziemiec jest w trakcie postępowania o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, a jego pobyt w Polsce jest legalny.

Jeśli wniosek nie zostanie złożony w powyższym terminie lub jeśli zawiera braki formalne, które nie zostały uzupełnione w terminie, a cudzoziemiec nie posiada wizy lub innego tytułu pobytowego, oznacza to, że pobyt cudzoziemca w Polsce jest nielegalny.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec posiada zezwolenie na pobyt czasowy ważne do 1 września 2016 r. Wniosek o udzielenie mu kolejnego zezwolenia będzie mógł złożyć najpóźniej 1 września 2016 r., czyli aż do ostatniego dnia jego legalnego pobytu w Polsce. Jeśli natomiast cudzoziemiec złoży wniosek 2 września 2016 r., a więc po upływie ważności posiadanego przez niego zezwolenia na pobyt czasowy, to w dniu złożenia wniosku będzie przebywał w Polsce nielegalnie. Pomimo złożenia przez niego wniosku o udzielenie kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy będzie przebywał w Polsce nielegalnie w trakcie postępowania w tym przedmiocie. Nielegalny pobyt w Polsce może stanowić podstawę odmowy udzielenia zezwolenia na pobyt.

¹²² Do końca 2015 r. cudzoziemiec zamieszczał dane dotyczące pracodawcy i wykonywanej pracy we wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, od 1 stycznia 2016 r. obowiązek podania tych danych spoczywa na pracodawcy, który chce zatrudnić cudzoziemca (zmiana przepisów w tym zakresie nastąpiła na podstawie ustawy z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw).

Wojewoda **odmówi wszczęcia postępowania** w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy, gdy:

- ◆ cudzoziemcowi udzielono zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE;
- ◆ cudzoziemiec przebywa w Polsce na podstawie wizy Schengen upoważniającej tylko do wjazdu do Polski ze względów humanitarnych, z uwagi na interes państwa lub zobowiązania międzynarodowe;
- ◆ cudzoziemiec przebywa w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy, udzielonego ze względu na okoliczności wymagające krótkotrwałego pobytu¹²³;
- ◆ cudzoziemcowi udzielono zgody na pobyt tolerowany, zgody na pobyt ze względów humanitarnych, azylu, ochrony uzupełniającej lub ochrony czasowej albo nadano mu status uchodźcy w Polsce;
- ◆ cudzoziemiec ubiega się o udzielenie ochrony międzynarodowej lub o udzielenie azylu (co oznacza, że nie można złożyć wniosku o pobyt czasowy w trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej);
- ◆ cudzoziemiec jest zatrzymany, umieszczony w strzeżonym ośrodku lub w areszcie dla cudzoziemców albo stosuje się wobec niego środek zapobiegawczy w postaci zakazu opuszczania kraju;
- ◆ cudzoziemiec odbywa karę pozbawienia wolności lub jest tymczasowo aresztowany;
- ◆ cudzoziemiec został zobowiązany do powrotu i nie upłynął jeszcze termin dobrowolnego powrotu określony w decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, także w przypadku przedłużenia tego terminu¹²⁴;
- ◆ cudzoziemiec jest obowiązany opuścić Polskę¹²⁵ w przypadku wydania decyzji ostatecznej o:
 - odmowie przedłużenia mu wizy Schengen lub wizy krajowej, udzielenia mu zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE;
 - cofnięciu mu zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE;
 - odmowie nadania mu statusu uchodźcy lub udzielenia mu ochrony uzupełniającej; o uznaniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny; o umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia mu ochrony międzynarodowej;
 - pozbawieniu go statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej; o cofnięciu mu zgody na pobyt ze względów humanitarnych;

¹²³ Zezwolenie na pobyt czasowy ze względu na okoliczności wymagające krótkotrwałego pobytu określono w art. 181–185 ustawy o cudzoziemcach.

¹²⁴ Szerzej na ten temat zob. rozdział VII „Nielegalny pobyt cudzoziemca na terytorium Polski”, pkt 6.2.1.

¹²⁵ W terminie 30 dni od dnia, gdy decyzja stała się ostateczna, a w przypadku wydania decyzji przez organ wyższego stopnia – od dnia, w którym decyzja ostateczna została cudzoziemcowi doręczona (szerzej na ten temat zob. rozdział VII „Nielegalny pobyt cudzoziemca na terytorium Polski”, pkt 4).

- ◆ cudzoziemiec przebywa poza Polską;
- ◆ cudzoziemiec przy składaniu wniosku o udzielenie mu zezwolenia na pobyt czasowy nie złożył odcisków linii papilarnych w celu wydania karty pobytu, choć był do tego zobowiązany.

Postępowanie w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy powinno zakończyć się w ciągu miesiąca, ale tak się często nie dzieje. Może ono trwać nawet kilka miesięcy. Cudzoziemiec powinien być informowany o nowym terminie wydania decyzji oraz o przyczynach przedłużenia postępowania.

Wojewoda po przeprowadzeniu postępowania, czyli sprawdzeniu, czy cudzoziemiec spełnia przesłanki wymienione w przepisach, wydaje decyzję.

Cudzoziemiec otrzyma **decyzję o odmowie udzielenia zezwolenia**, gdy:

- ◆ nie spełnia wymogów udzielenia mu zezwolenia na pobyt czasowy ze względu na deklarowany cel pobytu lub okoliczności, które są podstawą ubiegania się o to zezwolenie, nie uzasadniają jego pobytu w Polsce przez okres dłuższy niż trzy miesiące;
- ◆ obowiązuje wpis danych cudzoziemca do wykazu cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany;
- ◆ jego dane znajdują się w Systemie Informacyjnym Schengen do celów odmowy wjazdu;
- ◆ wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- ◆ w postępowaniu w sprawie udzielenia mu zezwolenia na pobyt czasowy:
 - złożył wniosek zawierający nieprawdziwe dane osobowe lub fałszywe informacje albo dołączył do niego dokumenty zawierające takie dane lub informacje;
 - zeznał nieprawdę lub zataił prawdę albo podrobił lub przerobił dokument w celu użycia go jako autentycznego lub takiego dokumentu używał jako autentycznego;
- ◆ zalega z uiszczeniem podatków, z wyjątkiem przypadków, gdy uzyskał przewidziane prawem zwolnienie, odroczenie, rozłożenie na raty zaległych płatności lub wstrzymanie w całości wykonania decyzji właściwego organu;
- ◆ nie zwrócił kosztów związanych z wydaniem i wykonaniem decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, które zostały pokryte z budżetu państwa;
- ◆ nie wyraża zgody na leczenie, podlegając obowiązkowi leczenia zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi;
- ◆ złożył wniosek o zezwolenie na pobyt czasowy podczas nielegalnego pobytu w Polsce lub przebywa w Polsce nielegalnie (poza wcześniej wymienionymi wyjątkami).

Cudzoziemcowi **można odmówić** udzielenia kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy w przypadku niezawiadomienia w terminie 15 dni roboczych wojewody, który udzielił poprzedniego

zezwolenia, o ustaniu przyczyny udzielenia tego zezwolenia, jeżeli wniosek o udzielenie kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy złożony przed upływem roku od upływu okresu ważności poprzedniego zezwolenia.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec otrzymał zezwolenie na pobyt czasowy w związku z wykonywaniem pracy w Polsce. Po trzech miesiącach stracił pracę. Nie poinformował o tym wojewody. W takiej sytuacji wojewoda może odmówić udzielenia mu kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy, jeżeli cudzoziemiec złoży wniosek o udzielenie mu kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy przed upływem roku od upływu okresu ważności poprzedniego zezwolenia.

Od decyzji wojewody cudzoziemiec może się **odwołać**. Postępowanie odwoławcze nie podlega opłacie (cudzoziemiec nie wnosi dodatkowej opłaty), odwołanie jest składane za pośrednictwem wojewody. Wojewoda przesyła odwołanie wraz z aktami sprawy do organu drugiej instancji, czyli **Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców**, jeśli uzna, że odwołanie nie zasługuje na uwzględnienie, o czym informuje cudzoziemca.

Postępowanie odwoławcze powinno trwać do dwóch miesięcy od dnia wpłynięcia akt sprawy do siedziby Urzędu do Spraw Cudzoziemców, jednak postępowanie to może zostać przedłużone. W przypadku niezafatwienia sprawy w ustawowym terminie organ odwoławczy jest obowiązany zawiadomić o tym cudzoziemca, podając przyczyny zwłoki i wskazując nowy termin zafatwienia sprawy. Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców może utrzymać decyzję wojewody w mocy, może ją uchylić i zmienić lub uchylić i przekazać do ponownego rozpatrzenia wojewodzie, może również ją uchylić i umorzyć postępowanie.

3

Karta pobytu

Cudzoziemiec, któremu udzielono zezwolenia na pobyt czasowy, otrzymuje kartę pobytu. **Potwierdza ona**, w okresie jej ważności, **tożsamość cudzoziemca** podczas jego pobytu w Polsce oraz uprawnia go, wraz z dokumentem podróży, do **wielokrotnego przekraczania granicy** bez konieczności uzyskania wizy.

Okres ważności karty pobytu pokrywa się z okresem ważności udzielonego zezwolenia na pobyt czasowy. Każda karta pobytu zawiera informacje dotyczące daty jej wydania oraz daty upływu jej ważności. Okres ważności karty pobytu może wynosić maksymalnie 3 lata.

Karty pobytu dla osób, które uzyskały zezwolenie na pobyt czasowy, wydaje **wojewoda**, który udzielił zezwolenia. Późniejsza zmiana miejsca zamieszkania cudzoziemca nie wpływa na właściwość organu wydającego kartę pobytu. W rubryce „**organ wydający**” wskazany jest wojewoda, który udzielił cudzoziemcowi stosownego zezwolenia.

W rubryce „**rodzaj wydanego zezwolenia**” umieszczona jest informacja o udzieleniu cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy. Pozwala to na zidentyfikowanie podstawy pobytu cudzoziemca w Polsce i w konsekwencji ustalenie rodzaju praw i obowiązków związanych z posiadaniem tego typu zezwolenia.

W rubryce „**PESEL**” wpisywany jest numer PESEL cudzoziemca, jeśli został nadany. W wypadku nieposiadania przez cudzoziemca numeru PESEL rubryka ta pozostanie niewypełniona.

W rubryce „**adres zameldowania**” powinien być wskazany aktualny adres zameldowania. Jeśli cudzoziemiec nie może uzyskać adresu zameldowania lub nie zameldował się w miejscu pobytu czasowego trwającego ponad dwa miesiące, rubryka ta pozostaje niewypełniona.

W rubryce „**uwagi**” zamieszczana jest adnotacja „dostęp do rynku pracy” wskazująca, że cudzoziemiec jest uprawniony do wykonywania pracy w Polsce lub jest zwolniony z obowiązku posiadania zezwolenia na pracę. Adnotacja „Niebieska Karta UE” wskazuje, że cudzoziemcowi wydano zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji.

W przypadku **utruty lub uszkodzenia** przez cudzoziemca karty pobytu powinien on w terminie trzech dni zawiadomić o tym organ wydający dokument, a więc wojewodę, który wydał stosowne zezwolenie. Otrzymuje wtedy nieodpłatnie **zaświadczenie** potwierdzające utratę lub uszkodzenie karty pobytu. Zaświadczenie to jest ważne do czasu wydania kolejnej karty pobytu, nie dłużej jednak niż przez dwa miesiące. Potwierdza ono posiadanie przez cudzoziemca wskazanego w zaświadczeniu zezwolenia na pobyt.

4

Przedłużenie pobytu w Polsce

Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy **może ubiegać się o przedłużenie pobytu w Polsce** – może w tym celu złożyć wniosek o udzielenie kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy lub wniosek o udzielenie mu zezwolenia na pobyt stały

lub na pobyt rezydenta długoterminowego UE¹²⁶. Wniosek należy złożyć najpóźniej w ostatnim dniu legalnego pobytu w Polsce. Jeśli wniosek nie zawiera braków formalnych (co oznacza, że wszystkie wymagane przepisami dokumenty zostały dostarczone oraz że cudzoziemiec złożył odciski palców) lub zostały one w terminie siedmiu dni uzupełnione, wówczas w dokumencie podróży cudzoziemca pracownik urzędu wojewódzkiego wstawia odcisk stempla. Do końca postępowania przed wojewodą oraz Szefem Urzędu do Spraw Cudzoziemców (w przypadku złożenia odwołania) **pobyt cudzoziemca w Polsce jest legalny**.

5 Utrata prawa pobytu

Zezwolenie na pobyt czasowy może być cofnięte lub może wygasnąć z mocy prawa.

5

1

Cofnięcie

Jeśli cudzoziemiec przestał spełniać przesłanki do posiadania zezwolenia na pobyt czasowy, **wojewoda** jest uprawniony do wydania **decyzji o cofnięciu zezwolenia**. Po uzyskaniu informacji przemawiających za cofnięciem wojewoda wszczynają postępowanie w sprawie cofnięcia zezwolenia – w następujących przypadkach:

- ◆ ustął cel pobytu, który był powodem udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy;
- ◆ cudzoziemiec przestał spełniać wymogi udzielenia mu zezwolenia na pobyt czasowy ze względu na deklarowany cel pobytu;
- ◆ obowiązuje wpis danych cudzoziemca do wykazu cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany;
- ◆ wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- ◆ w postępowaniu w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy cudzoziemiec:
 - złożył wniosek zawierający nieprawdziwe dane osobowe lub fałszywe informacje albo dołączył do niego dokumenty zawierające takie dane lub informacje;

¹²⁶ Szerzej na ten temat zob. rozdział IV „Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE oraz zezwolenie na pobyt stały”.

- zeznał nieprawdę lub zataił prawdę albo podrobił lub przerobił dokument w celu użycia go jako autentycznego albo takiego dokumentu używał jako autentycznego;
- ◆ cudzoziemiec zalega z uiszczeniem podatków, z wyjątkiem przypadków, gdy uzyskał przewidziane prawem zwolnienie, odroczenie, rozłożenie na raty zaległych płatności lub wstrzymanie w całości wykonania decyzji właściwego organu;
- ◆ cudzoziemiec nie zwrócił kosztów związanych z wydaniem i wykonaniem decyzji o zobowiązaniu go do powrotu, które zostały pokryte z budżetu państwa;
- ◆ podlegając obowiązkowi leczenia choroby zakaźnej, cudzoziemiec nie wyraził zgody na to leczenie.

Przepisy przewidują również **pozytywne przesłanki**, które są brane pod uwagę w trakcie postępowania w sprawie cofnięcia zezwolenia – np. w postępowaniu dotyczącym zezwolenia na pobyt czasowy udzielonego w celu połączenia z rodziną, uwzględnia się:

- ◆ interes małoletniego dziecka;
- ◆ charakter i trwałość więzi rodzinnych w Polsce;
- ◆ okres pobytu cudzoziemca w Polsce;
- ◆ istnienie więzi rodzinnych, kulturowych i społecznych z państwem pochodzenia.

5

2

Wygaśnięcie

Zezwolenie na pobyt czasowy **wygasza z mocy prawa** z dniem uzyskania przez cudzoziemca kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE lub obywatelstwa polskiego.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec posiada zezwolenie na pobyt czasowy ważne do 23 sierpnia 2016 r. Kolejny wniosek o pobyt czasowy złożył 21 marca 2016 r., a decyzję pozytywną o udzieleniu mu kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy otrzymał 7 lipca 2016 r. Oznacza to, że 7 lipca 2016 r. wygasło z mocy prawa zezwolenie na pobyt czasowy ważne do 23 sierpnia 2016 r.

6

Prawa cudzoziemców

6

1

Praca

Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy potrzebuje **zezwolenia na wykonywanie pracy**. Istnieje jednakże **szereg wyjątków** od powyższej zasady. Zezwolenia na pracę nie potrzebują cudzoziemcy, którzy posiadają w Polsce zezwolenie na pobyt czasowy udzielone:

- ◆ w celu kształcenia się na studiach;
- ◆ w celu prowadzenia badań naukowych;
- ◆ jako kolejne zezwolenie dla członka rodziny obywatela Polski udzielone w przypadku rozwodu lub separacji cudzoziemca, jeśli przemawia za tym jego ważny interes lub w przypadku owdowienia cudzoziemca;
- ◆ dla ofiar handlu ludźmi;
- ◆ ze względu na inne okoliczności – gdy cudzoziemiec lub członek jego rodziny ma zezwolenie na pobyt czasowy w związku z posiadaniem zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE w innym państwie członkowskim UE;
- ◆ w związku z zawarciem związku małżeńskiego z obywatelem polskim lub cudzoziemcem (przy czym nie każde zawarcie związku małżeńskiego z cudzoziemcem uprawnia do wykonywania pracy bez zezwolenia – ustawa¹²⁷ ściśle określa, w jakich przypadkach powstaje takie uprawnienie, np. w przypadku zawarcia związku małżeńskiego z cudzoziemcem, któremu nadano status uchodźcy w Polsce);
- ◆ zstępnemu obywatela polskiego lub cudzoziemca (przy czym zstępny nie każdego cudzoziemca posiada to uprawnienie – ustawa¹²⁸ ściśle określa, w jakich przypadkach powstaje takie uprawnienie, np. w przypadku zstępnego cudzoziemca, któremu nadano status uchodźcy w Polsce);
- ◆ w celu połączenia się z rodziną;
- ◆ cudzoziemcowi posiadającemu ważną Kartę Polaka.

¹²⁷ Art. 87 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 149, z późn. zm.).

¹²⁸ Art. 87 ust. 2 pkt 3 tejże ustawy.

Oznacza to, że w wymienionych powyżej przypadkach cudzoziemcy mogą wykonywać pracę **na takich samych zasadach jak obywatele polscy**.

6

2

Działalność gospodarcza

Niektórzy cudzoziemcy mogą podejmować i wykonywać działalność gospodarczą w Polsce **na takich samych zasadach jak obywatele polscy**. Są to osoby posiadające:

- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z podjęciem lub kontynuacją studiów;
- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w celu łączenia rodzin;
- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy przyznane cudzoziemcowi posiadającemu zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, udzielone przez inne państwo członkowskie UE, który zamierza wykonywać pracę lub prowadzić działalność gospodarczą w Polsce lub zamierza podjąć lub kontynuować w Polsce studia lub szkolenie zawodowe lub wykaże, że zachodzą inne okoliczności uzasadniające jego zamieszkiwanie w Polsce lub jest członkiem rodziny cudzoziemca posiadającego powyższe zezwolenie, z którym przebywał w innym państwie członkowskim UE i towarzyszy mu lub chce się z nim połączyć;
- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy i pozostające w związku małżeńskim z obywatelem polskim zamieszkałym w Polsce;
- ◆ zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania działalności gospodarczej, udzielone ze względu na kontynuowanie prowadzonej już działalności gospodarczej na podstawie wpisu do centralnej ewidencji i informacji o działalności gospodarczej;
- ◆ ważną Kartę Polaka;
- ◆ odcisk stempla w dokumencie podróży, otrzymany po złożeniu wniosku o kolejne zezwolenie w terminie, jeżeli – bezpośrednio przed złożeniem wniosku o udzielenie kolejnego zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE – były uprawnione do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej (tylko w niektórych przypadkach, np. jako małżonkowie obywateli polskich).

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie pozostałych zezwoleń na pobyt czasowy mają prawo do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej **wyłącznie w formie spółek**: komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej, a także do przystępowania do takich spółek oraz obejmowania bądź nabywania ich udziałów lub akcji, o ile umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej.

Pomoc społeczna

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy **nie mogą** co do zasady **ubiegać się o udzielenie pomocy społecznej**. Są jednak dwa **wyjątki** – gdy zezwolenie na pobyt czasowy zostało udzielone:

- ◆ w ramach postępowania w sprawie łączenia rodzin członkowi rodziny cudzoziemca mieszkającego w Polsce w związku z nadaniem mu statusu uchodźcy lub udzieleniem ochrony uzupełniającej;
- ◆ cudzoziemcowi, który posiada zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE w innym państwie członkowskim UE oraz zamierza wykonywać pracę lub prowadzić działalność gospodarczą, chce studiować lub podjąć szkolenie zawodowe lub gdy zachodzą inne okoliczności uzasadniające pobyt w Polsce.

Cudzoziemcy wymieni powyżej mogą otrzymać pomoc społeczną w Polsce.

Prawo do świadczeń w formie **interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego** przysługuje cudzoziemcom przebywającym w Polsce na podstawie zaświadczenia potwierdzającego domniemanie bycia ofiarą handlu ludźmi lub na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy udzielanego ofiarom handlu ludźmi.

Świadczenia rodzinne przysługują cudzoziemcowi przebywającemu na terytorium Polski na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy udzielonego w związku z:

- ◆ posiadaniem zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE w innym państwie członkowskim UE oraz w związku z zamiarem wykonywania pracy, prowadzenia działalności gospodarczej, studiowania lub podjęcia szkolenia zawodowego lub gdy zachodzą inne okoliczności uzasadniające pobyt w Polsce;
- ◆ w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji.

Ponadto świadczenia rodzinne przysługują cudzoziemcom:

- ◆ posiadającym kartę pobytu z adnotacją „dostęp do rynku pracy”, z wyłączeniem cudzoziemców, którzy uzyskali zezwolenie na pracę na terytorium państwa członkowskiego UE na okres nieprzekraczający sześciu miesięcy, cudzoziemców przyjętych w celu podjęcia studiów oraz tych, którzy mają prawo do wykonywania pracy na podstawie wizy;
- ◆ do których stosuje się przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego;
- ◆ jeżeli wynika to z wiążących Rzeczpospolitą Polską umów dwustronnych o zabezpieczeniu społecznym.

Edukacja

Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18. roku życia jest obowiązkowa także dla cudzoziemców, niezależnie od formy ich pobytu w Polsce. Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy korzystają zatem z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, w **publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach**, publicznych szkołach artystycznych

oraz w placówkach, w tym placówkach artystycznych, na warunkach dotyczących obywateli polskich. Cudzoziemcy podlegający obowiązkowi nauki korzystają z nauki i opieki w publicznych szkołach **ponadgimnazjalnych** na warunkach dotyczących obywateli polskich do ukończenia 18 lat lub ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej.

Tylko niektórzy cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy mogą podejmować i odbywać **studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, studia doktoranckie** oraz inne formy kształcenia, a także uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych na takich samych zasadach jak obywatele Polski. Są to osoby posiadające zezwolenie na pobyt czasowy wydane w celu:

- ◆ wykonywania pracy w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji;
- ◆ połączenia się z rodziną;
- ◆ realizacji innych okoliczności dla cudzoziemca, który posiada zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE udzielone przez inne państwo członkowskie UE i który zamierza wykonywać pracę lub prowadzić działalność gospodarczą w Polsce lub zamierza podjąć lub kontynuować w Polsce studia lub szkolenie zawodowe lub wykaże, że zachodzą inne okoliczności uzasadniające jego zamieszkiwanie w Polsce.

Pozostali cudzoziemcy posiadający zezwolenie na pobyt czasowy mogą podjąć studia np. na podstawie decyzji rektora uczelni, decyzji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego lub innego odpowiedniego ministra lub na zasadach odpłatności.

6 5 Zameldowanie

Każdy cudzoziemiec oraz członek jego rodziny przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy **jest obowiązany zameldować się** w miejscu pobytu czasowego, chyba że jego pobyt w Polsce nie przekracza 14 dni. Musi tego dokonać najpóźniej czwartego dnia, licząc od dnia przybycia w to miejsce. Cudzoziemiec ten powinien się również wymeldować.

Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy nie może uzyskać zameldowania na pobyt stały.

6 6 Podróże po UE

Cudzoziemcy wjeżdżający do Polski lub wyjeżdżający z Polski muszą posiadać dokumenty uprawniające ich do przekroczenia granicy. Są nimi np.:

- ◆ karta pobytu uzyskana np. w związku z wydaniem zezwolenia na pobyt czasowy;
- ◆ dokument podróży, np. paszport¹²⁹.

Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy może przebywać **trzy miesiące w ciągu sześciu miesięcy** na terenie innych państw członkowskich UE

¹²⁹ Szerzej na ten temat zob. rozdział I „Wizy i przekraczanie granicy polskiej”, pkt 2.2.

bez konieczności uzyskania dodatkowych zezwoleń. Warunkiem legalnego podróżowania po strefie Schengen jest posiadanie ważnej karty pobytu, ważnego dokumentu podróży wydanego w okresie ostatnich 10 lat, uzasadnienie celu i warunków pobytu, wykazanie odpowiednich środków finansowych, niestanowienie zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz niefigurowanie w krajowym wykazie wpisów do celów odmowy wjazdu danego państwa.

Zezwolenie na pobyt czasowy nie uprawnia do wykonywania pracy na terytorium innego niż Polska państwa członkowskiego UE. Prawo pobytu powyżej trzech miesięcy oraz prawo do pracy reguluje już państwo, do którego chce wyjechać cudzoziemiec.

IV

Małgorzata Jaźwińska

**Zezwolenie na pobyt rezydenta
długoterminowego UE
i zezwolenie na pobyt stały**

1

Rodzaje zezwoleń

Polskie przepisy przewidują **dwa rodzaje zezwoleń wydawanych cudzoziemcom na czas nieoznaczony**. Jedno z nich ma charakter krajowy (zezwolenie na pobyt stały), drugie natomiast ma charakter unijny (zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE). Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE zostało wprowadzone do polskiego prawa w ramach implementacji dyrektywy unijnej¹³⁰.

Ani zezwolenie na pobyt stały, ani zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE **nie wymagają okresowego odnawiania**. Cudzoziemiec, który uzyskał jedno z dwóch wskazanych zezwoleń, ma zagwarantowane w Polsce prawo pobytu tak długo, jak długo nie utraci tego zezwolenia.

Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE

Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE stanowi zezwolenie na pobyt na czas nieoznaczony wydawane cudzoziemcom niebędącym obywatelami UE, którzy mają stabilną sytuację finansową. Warunki jego uzyskania są ujednolicone na terytorium całej UE.

Aby uzyskać zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, cudzoziemiec musi spełniać **wszystkie** poniższe warunki:

- ◆ przebywać w Polsce legalnie i nieprzerwanie co najmniej pięć lat bezpośrednio przed złożeniem wniosku;
- ◆ posiadać źródło stabilnego i regularnego dochodu, którego wysokość jest wyższa od wysokości dochodu uprawniającego do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej¹³¹;
- ◆ posiadać ubezpieczenie zdrowotne;
- ◆ posiadać tytuł prawny do zajmowanego lokalu.

Nie każdy okres pobytu cudzoziemca w Polsce liczy się do **pięcioletniego okresu legalnego i nieprzerwanego pobytu** wymaganego do uzyskania zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE. Do okresu tego nie zalicza się m.in. pobytu w Polsce:

¹³⁰ Dyrektywa Rady 2003/109/WE z dnia 25 listopada 2003 r. dotycząca statusu obywateli państw trzecich będących rezydentami długoterminowymi (Dz.Urz. WE L 016).

¹³¹ Zgodnie z danymi na luty 2016 r. miesięczny dochód uprawnia do świadczeń z pomocy społecznej, jeśli nie przekracza 634 zł na osobę samotnie gospodarującą oraz 514 zł na każdą osobę w rodzinie.

- ◆ w okresie nauki cudzoziemca (nie dotyczy to studentów studiów stacjonarnych);
- ◆ na podstawie wizy wydanej ze względów humanitarnych;
- ◆ na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego;
- ◆ na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy ze względu na inne okoliczności wymagające krótkotrwałego pobytu w Polsce¹³².

Wlicza się również jedynie **połowę okresu pobytu** w Polsce w celu odbycia studiów lub kształcenia zawodowego, a także pobytu w trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej, jeśli postępowanie zakończyło się decyzją o nadaniu statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej przed upływem 18 miesięcy od dnia złożenia wniosku. Jeśli postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej trwało dłużej niż 18 miesięcy, cały jego okres wlicza się do pięcioletniego okresu legalnego i nieprzerwanego pobytu.

Aby **pobyt cudzoziemca w Polsce** był **nieprzerwany**, zasadniczo nie może on jednorazowo wyjechać z Polski na dłużej niż sześć kolejnych miesięcy, a wszystkie okresy jego nieobecności nie mogą łącznie przekroczyć 10 miesięcy. W przypadku wyjazdu z Polski na terytorium innego państwa członkowskiego UE, jeśli cudzoziemiec posiada zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji, to pojedyncza przerwa nie może przekroczyć 12 miesięcy, a wszystkie przerwy łącznie 18 miesięcy. W szczególnych wypadkach wskazane powyżej okresy nieobecności cudzoziemca w Polsce **mogą być dłuższe**. Dotyczy to okoliczności związanych z koniecznością odbycia praktyk lub uczestnictwa w zajęciach przewidzianych w programie studiów polskiej uczelni, wyjazdem w związku z pełnieniem obowiązków zawodowych (wraz z towarzyszącym małżonkiem oraz małoletnimi dziećmi), a także szczególną sytuacją osobistą cudzoziemca wymagającą jego obecności poza Polską, o ile nieobecność ta nie trwa dłużej niż sześć miesięcy.

PRZYKŁAD: W okresie swojego pobytu w Polsce cudzoziemiec wyjechał za granicę tylko raz na sześć miesięcy przed złożeniem wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE. Może więc ponownie wyjechać poza Polskę na okres czterech miesięcy. Może wyjechać zarówno jednorazowo na cztery miesiące, jak i np. dwa razy na dwa miesiące.

¹³² Czyli zezwolenie określone w art. 181 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

PRZYKŁAD: W okresie swojego pobytu w Polsce cudzoziemiec wyjechał za granicę tylko raz na sześć miesięcy. W związku z koniecznością jego leczenia za granicą musiał wyjechać kolejny raz na pięć miesięcy. Łącznie poza Polską spędził zatem 11 miesięcy. Mimo wszystko jego pobyt w Polsce wciąż może być uważany za nieprzerwany, gdyż konieczność wyjazdu na okres przekraczający 10 miesięcy była uzasadniona jego szczególną sytuacją osobistą i wyjazd ten nie trwał dłużej niż sześć miesięcy.

1

2

Zezwolenie na pobyt stały

Zezwolenie na pobyt stały jest jednym z dwóch zezwoleń na pobyt wydawanych cudzoziemcom **na czas nieoznaczony**. Przesłanki jego uzyskania wynikają wyłącznie z prawa polskiego, a nie unijnego. Jest to zezwolenie o charakterze krajowym. Zasadniczo zezwolenie to wydawane jest osobom, które zamierzają na stałe związać się z Polską. Podstawy udzielenia zezwolenia na pobyt stały można pogrupować w kilka kategorii.

Cudzoziemcy, którzy zamierzają **osiedlić się w Polsce na stałe i mogą wykazać polskie pochodzenie lub posiadają ważną Kartę Polaka**¹³³, stanowią pierwszą grupę cudzoziemców mogących ubiegać się o udzielenie im zezwolenia na pobyt stały. Nie muszą oni przed złożeniem wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt stały mieszkać na stałe w Polsce.

Kolejną liczną grupą cudzoziemców, którzy mogą ubiegać się o udzielenie zezwolenia na pobyt stały, są **małżonkowie obywateli polskich**. Muszą oni spełnić łącznie dwa warunki. Po pierwsze, muszą pozostawać w uznawanym przez polskie prawo związku małżeńskim z obywatelem polskim przez co najmniej trzy lata przed dniem złożenia wniosku. Po drugie, bezpośrednio przed złożeniem wniosku muszą legalnie przebywać w Polsce co najmniej dwa lata na podstawie jednego ze wskazanych tytułów pobytowych (status uchodźcy, ochrona uzupełniająca, zgoda na pobyt ze względów humanitarnych lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z pozostawaniem w związku małżeńskim z obywatelem polskim).

¹³³ Szerzej na ten temat zob. rozdział I „Cudzoziemcy w Polsce – zjawiska i charakterystyka kulturowa wybranych grup”, pkt 3.3.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec wstąpił w związek małżeński z obywatelem polskim w 2012 r. Cudzoziemiec 1 stycznia 2014 r. otrzymał zezwolenie na pobyt czasowy w związku z małżeństwem z obywatelem polskim na okres jednego roku. Zezwolenie to 1 stycznia 2015 r. zostało przedłużone na okres kolejnych dwóch lat. Cudzoziemiec będzie mógł ubiegać się o zezwolenie na pobyt stały 1 stycznia 2016 r. Wtedy dopiero spełni przesłankę dwuletniego legalnego pobytu w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy w związku z małżeństwem z obywatelem polskim.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec wstąpił w związek małżeński z obywatelem polskim w 2012 r. Cały czas przebywał na terytorium Polski na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy, które uzyskał w związku z prowadzoną przez siebie działalnością gospodarczą. Cudzoziemiec ten nie może ubiegać się o zezwolenie na pobyt stały jako małżonek obywatela polskiego, ponieważ przebywał w Polsce nie na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy udzielonego w związku z małżeństwem z obywatelem polskim, lecz w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą.

Trzecią grupę cudzoziemców mogących ubiegać się o zezwolenie na pobyt stały stanowią cudzoziemcy, którzy bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywali w Polsce określoną ilość czasu na podstawie konkretnego tytułu pobytowego. Cudzoziemcy, którzy uzyskali w Polsce **status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zgodę na pobyt ze względów humanitarnych**, muszą nieprzerwanie przebywać¹³⁴ na tej podstawie w Polsce przez okres pięciu lat. Cudzoziemcy natomiast, którzy uzyskali **zgodę na pobyt tolerowany**, muszą wykażać dziesięcioletni nieprzerwany pobyt w Polsce na podstawie tej zgody na pobyt tolerowany¹³⁵.

Nie wszyscy cudzoziemcy, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany, będą mogli ubiegać się o zezwolenie na pobyt stały. Cudzoziemiec, który uzyskał zgodę na pobyt tolerowany, ponieważ zobowiązanie go do powrotu jest niewykonalne z przyczyn niezależnych zarówno od organu

¹³⁴ Uwagi dotyczące nieprzerwanego pobytu zamieszczone w sekcji dotyczącej zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE znajdują zastosowanie również wobec osób ubiegających się o zezwolenie na pobyt stały.

¹³⁵ Zgoda na pobyt tolerowany ulegała znacznym zmianom. Szerzej na ten temat zob. rozdział VI „Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany”, pkt 7.

właściwego do przymusowego wykonania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, jak i od cudzoziemca¹³⁶, nie może ubiegać się w Polsce o zezwolenie na pobyt stały.

Osobną kategorię osób mogących ubiegać się o udzielenie zezwolenia na pobyt stały stanowią **małoletni cudzoziemcy**. Zezwolenie na pobyt stały udzielane jest dzieciom obywatela polskiego pozostającym pod jego władzą rodzicielską, a także dzieciom pozostającym pod władzą rodzicielską cudzoziemca, który uzyskał w Polsce zezwolenie na pobyt stały lub na pobyt rezydenta długoterminowego UE, jeśli dzieci urodziły się po udzieleniu tego zezwolenia lub w okresie ważności zezwolenia na pobyt czasowy ich rodzica.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec przyjechał do Polski 1 stycznia 2016 r. na podstawie wizen i od razu wystąpił o udzielenie mu zezwolenia na pobyt stały w związku z posiadaniem ważnej Karty Polaka. Zezwolenie to uzyskał 2 marca 2016 r. Cudzoziemiec przyjechał z pozostającym pod jego władzą rodzicielską małoletnim dzieckiem urodzonym 1 stycznia 2014 r. Cudzoziemiec nie może ubiegać się o udzielenie małoletniemu dziecku zezwolenia na pobyt stały, ponieważ urodziło się przed uzyskaniem przez cudzoziemca zezwolenia na pobyt stały, a cudzoziemiec ten wcześniej nie przebywał w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy.

Poza wskazanymi powyżej przypadkami zezwolenie na pobyt stały mogą również uzyskać cudzoziemcy, którym w Polsce udzielony został **azyl**¹³⁷, a także, po spełnieniu wskazanych w ustawie przesłanek, cudzoziemcy będący **ofiarami handlu ludźmi**.

W odróżnieniu od zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE cudzoziemiec ubiegający się o zezwolenie na pobyt stały **nie musi mieć stabilnego i regularnego źródła dochodu** wystarczającego na pokrycie kosztów utrzymania siebie i członków rodziny pozostających na jego utrzymaniu. W celu uzyskania zezwolenia na pobyt stały nie musi również posiadać ubezpieczenia zdrowotnego.

¹³⁶ Szerzej na ten temat zob. rozdział VII „Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany”, pkt 1.2.

¹³⁷ Pojęcie azylu zdefiniowano w niniejszej publikacji w Słowniku. Nie należy go mylić z statusem uchodźcy.

2

Postępowanie

Zarówno zezwolenie na pobyt stały, jak i zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE udziela na wniosek cudzoziemca na podstawie decyzji administracyjnej **wojewoda** właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca. Do określenia właściwości wojewody decydujące jest zatem miejsce faktycznego zamieszkania, a nie zameldowania cudzoziemca. Informację o tym, który wojewoda wydał zezwolenie, można znaleźć na karcie pobytu w rubryce „organ wydający”.

Cudzoziemiec, ubiegając się o udzielenie zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE, powinien osobiście złożyć prawidłowo wypełniony **wniosek** wraz z wszystkimi wymaganymi dokumentami. Podczas składania wniosku zostaną od niego pobrane odciski linii papilarnych. Jeśli cudzoziemiec złoży wniosek w inny sposób, np. pocztą, zostanie wezwany do **osobistego stawiennictwa** we właściwym organie administracji w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia wezwania pod rygorem pozostawienia jego wniosku bez rozpoznania. Z obowiązku osobistego stawiennictwa podczas składania wniosku zwolnione są jedynie dzieci poniżej 6. roku życia. W ich imieniu wniosek składa opiekun prawny.

Wniosek o udzielenie zezwolenia na pobyt stały oraz zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE należy złożyć najpóźniej ostatniego dnia legalnego pobytu w Polsce. Jeśli wniosek nie będzie zawierał braków formalnych – lub braki te zostaną uzupełnione w terminie – cudzoziemiec otrzyma w dokumencie podróży **odcisk stempla potwierdzający złożenie wniosku w trakcie jego legalnego pobytu**. Odcisk stempla w dokumencie podróży potwierdza, że pobyt cudzoziemca w Polsce uważa się za legalny od dnia złożenia wniosku aż do dnia, w którym decyzja w przedmiocie udzielenia mu zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE stanie się ostateczna.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec od 1 czerwca 2011 r. przebywa nieprzerwanie w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy wydanego w związku z wykonywaną pracą. Ostatnie udzielone mu zezwolenie na pobyt czasowy traci ważność 1 września 2016 r. Od dnia 1 czerwca 2016 r. cudzoziemiec ten będzie spełniał wszystkie przesłanki udzielenia mu zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE.

Będzie mógł złożyć wniosek o udzielenie tego zezwolenia od pierwszego dnia, w którym spełni wszystkie przesłanki jego udzielenia, a więc od 1 czerwca 2016 r., aż do ostatniego dnia jego legalnego pobytu w Polsce, a zatem do 1 września 2016 r. Po złożeniu wniosku do wydania decyzji ostatecznej w przedmiocie udzielenia mu zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE nie będzie potrzebował żadnego innego zezwolenia, aby móc legalnie przebywać w Polsce.

Jeśli natomiast cudzoziemiec złoży wniosek 2 września 2016 r., a więc po upływie ważności posiadanego przez niego zezwolenia na pobyt czasowy, w dniu złożenia wniosku będzie przebywać w Polsce nielegalnie. Pomimo złożenia przez niego wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE w trakcie postępowania w tym przedmiocie będzie przebywał w Polsce nielegalnie. Stanowi to podstawę odmowy wszczęcia postępowania oraz odmowy udzielenia zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE.

Odmawia się wszczęcia postępowania w sprawie udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt stały oraz zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE m.in. wtedy, gdy cudzoziemiec jest zatrzymany, umieszczony w strzeżonym ośrodku lub w areszcie dla cudzoziemców, jest wobec niego stosowany środek zapobiegawczy w postaci zakazu opuszczania kraju, odbywa karę pozbawienia wolności lub jest tymczasowo aresztowany, przebywa poza granicami Polski, przebywa w Polsce nielegalnie lub na podstawie wizy wydanej ze względów humanitarnych.

Podstawą odmowy wszczęcia postępowania w sprawie udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE jest także m.in. pobyt cudzoziemca w Polsce w związku z uzyskaniem zgody na pobyt ze względów humanitarnych, zgody na pobyt tolerowany, na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego lub w trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej.

Cudzoziemcowi odmawia się udzielenia zezwolenia na pobyt stały oraz zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE, jeśli wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. W celu zweryfikowania, czy cudzoziemiec nie stanowi takiego zagrożenia, przed wydaniem decyzji o udzieleniu mu zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE wojewoda prowadzący postępowanie składa stosowny wniosek o udzielenie informacji dotyczących cudzoziemca m.in. do komendanta oddziału Straży Granicznej, komendanta wojewódzkiego Policji oraz Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Inną przyczyną odmowy udzielenia zezwolenia na pobyt stały jest wpis danych cudzoziemca do Systemu Informacyjnego Schengen do celów odmowy wjazdu. Należy jednak pamiętać, że

pomimo istnienia tego wpisu możliwe jest udzielenie cudzoziemcowi zezwolenia w razie istnienia poważnych przyczyn uzasadniających wydanie tego zezwolenia, zwłaszcza ze względów humanitarnych lub z powodu zobowiązań międzynarodowych, z uwzględnieniem interesu państwa, które dokonało wpisu do systemu.

Decyzje o udzieleniu zezwolenia na pobyt stały oraz zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE wydaje w pierwszej instancji właściwy miejscowo **wojewoda**. Postępowanie przed wojewodą powinno zakończyć się nie później niż w ciągu trzech miesięcy od dnia jego wszczęcia. Termin ten może jednak zostać przedłużony.

Od decyzji wojewody przysługuje **odwołanie do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców**. Postępowanie odwoławcze powinno zakończyć się nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia otrzymania przez Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców odwołania. Termin ten może jednak zostać przedłużony.

3 Karta pobytu

Cudzoziemcy, którzy uzyskali zezwolenie na pobyt stały lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, otrzymują kartę pobytu. Jest to dokument pobytowy, który **potwierdza tożsamość** jej posiadacza oraz uprawnia go, wraz z dokumentem podróży, do **wielokrotnego przekraczania granicy** bez konieczności uzyskania wizy.

Kartę pobytu dla osób, które uzyskały zezwolenie na pobyt stały lub na pobyt rezydenta długoterminowego UE, wydaje **wojewoda**, który udzielił zezwolenia. Późniejsza zmiana miejsca zamieszkania cudzoziemca nie wpływa na właściwość organu wydającego kartę pobytu.

W rubryce „**organ wydający**” wskazany jest wojewoda, który udzielił cudzoziemcowi stosownego zezwolenia.

W rubryce „**rodzaj wydanego zezwolenia**” umieszczona jest informacja dotycząca rodzaju posiadanego przez cudzoziemca zezwolenia na pobyt. Pozwala ona na łatwe zidentyfikowanie podstawy pobytu cudzoziemca w Polsce i w konsekwencji rodzaju praw i obowiązków związanych z posiadaniem tego typu zezwolenia.

Każda karta pobytu zawiera informacje dotyczące daty jej wydania oraz daty upływu jej ważności. Karta pobytu wydana w związku z uzyskaniem zezwolenia na pobyt stały jest **ważna przez okres 10 lat** od dnia jej wydania, natomiast karta pobytu wydana w związku z uzyskaniem zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE jest ważna przez okres **5 lat** od dnia jej wydania. Należy jednak pamiętać, że **okres ważności karty nie jest tożsamy z okresem ważności uzyskanego zezwolenia**. Zarówno zezwolenie na pobyt stały, jak i zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE udzielane są cudzoziemcom na czas nieoznaczony. Karta pobytu stanowi jedynie dokument potwierdzający posiadanie tego zezwolenia.

PRZYKŁAD: Ważność karty pobytu cudzoziemca, któremu udzielono zezwolenia na pobyt stały, skończyła się 1 stycznia 2016 r. Kolejna karta pobytu została mu wydana dopiero 15 stycznia 2016 r. Pomimo tego, że cudzoziemiec nie posiadał ważnej karty pobytu w okresie od 1 stycznia 2016 r. do 15 stycznia 2016 r. – przebywał w Polsce legalnie.

W rubryce „**PESEL**” wpisywany jest numer PESEL cudzoziemca, o ile został nadany. W wypadku nieposiadania przez cudzoziemca numeru PESEL rubryka ta pozostanie niewypełniona. W rubryce „**adres zameldowania**” powinien być wskazany aktualny adres zameldowania na pobyt czasowy lub stały. Jeśli cudzoziemiec nie może uzyskać adresu zameldowania lub nie zameldował się w miejscu pobytu czasowego trwającego ponad dwa miesiące, rubryka ta pozostaje niewypełniona.

Jeżeli cudzoziemiec, któremu przyznano ochronę międzynarodową (nadano mu status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą), uzyskał zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, w rubryce „**uwagi**” wpisywana jest adnotacja wskazująca na państwo członkowskie oraz datę przyznania tejże ochrony.

W rubryce „**uwagi**” zamieszczana jest również adnotacja „Poprzednio posiadacz Niebieskiej Karty UE”, jeśli przed uzyskaniem zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE cudzoziemiec posiadał zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji.

W przypadku **utruty lub uszkodzenia przez cudzoziemca karty pobytu** powinien on w terminie trzech dni zawiadomić o tym organ wydający dokument, a więc wojewodę, który wydał stosowne zezwolenie. Otrzymuje wtedy nieodpłatnie zaświadczenie potwierdzające utratę lub uszkodzenie karty pobytu. Zaświadczenie to jest ważne do czasu wydania kolejnej karty pobytu, nie dłużej jednak niż przez dwa miesiące. Potwierdza posiadanie przez cudzoziemca wskazanego w zaświadczeniu zezwolenia na pobyt.

4

Przedłużenie pobytu w Polsce

Zezwolenia na pobyt stały oraz na pobyt rezydenta długoterminowego UE wydawane są **beztymczasowo**. Oznacza to, że nie istnieje konieczność podejmowania przez cudzoziemca działań

zmierzających do przedłużenia legalnego pobytu w Polsce. Cudzoziemiec powinien jedynie wystąpić o wydanie mu kolejnej karty pobytu przed upływem ważności dotychczas posiadanej. **Wydanie kolejnej karty pobytu** stanowi czynność techniczną i nie jest związane z badaniem, czy cudzoziemiec wciąż spełnia przesłanki udzielenia mu zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE. Jest to dokument potwierdzający tożsamość cudzoziemca oraz fakt posiadania przez niego prawa do pobytu w Polsce.

Cudzoziemiec posiadający zezwolenie na pobyt stały lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE po spełnieniu dodatkowych przesłanek może natomiast ubiegać się o **uznanie go za obywatela polskiego**. Przykładowo: cudzoziemiec, który od co najmniej trzech lat pozostaje w związku z obywatelem polskim, a od co najmniej dwóch lat posiada zezwolenie na pobyt stały lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, może ubiegać się o uznanie za obywatela polskiego. Takie samo uprawnienie przysługuje cudzoziemcowi przebywającemu w Polsce nieprzerwanie od co najmniej trzech lat na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE, o ile posiada stabilne i regularne źródło dochodu oraz tytuł prawny do lokalu.

5

Utrata prawa pobytu

Zezwolenie na pobyt stały oraz zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE może być cofnięte lub może wygasnąć z mocy prawa.

5

1

Cofnięcie

Zezwolenie na pobyt stały cofa się z urzędu, jeśli:

- ◆ wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, wymaga tego interes Polski;
- ◆ cudzoziemiec w trakcie postępowania o udzielenie mu zezwolenia na pobyt stały złożył wniosek zawierający nieprawdziwe dane osobowe, fałszywe informacje, zeznał nieprawdę, zataił prawdę, podrobił lub przerobił dokument lub takim dokumentem posługiwał się w trakcie postępowania;
- ◆ został skazany w Polsce prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne na karę co najmniej trzech lat pozbawienia wolności;
- ◆ opuścił Polskę na okres ponad sześciu lat niezależnie od przyczyny.

Ponadto zezwolenie na pobyt stały uzyskane na podstawie pozostawania w związku małżeńskim z obywatelem polskim **może zostać cofnięte**, jeśli cudzoziemiec rozwiódł się w okresie 2 lat od dnia uzyskania tego zezwolenia.

Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE cofa się z urzędu, jeśli:

- ◆ jego nabycie nastąpiło w sposób niezgodny z prawem;
- ◆ cudzoziemiec stanowi rzeczywiste i poważne zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- ◆ cudzoziemiec uzyskał zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE w innym państwie członkowskim UE;
- ◆ cudzoziemiec został pozbawiony statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, jeśli zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE zostało wydane w związku z pobytem na tej podstawie;
- ◆ cudzoziemiec opuścił Polskę na okres ponad sześciu lat niezależnie od przyczyny;
- ◆ cudzoziemiec opuścił terytorium UE na okres kolejnych 12 miesięcy (lub 24 miesięcy, jeśli posiadał zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania prac w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji lub był członkiem rodziny takiego cudzoziemca), niezależnie od przyczyny.

Postępowanie w sprawie cofnięcia zezwolenia na pobyt stały oraz zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE wszczynane jest z urzędu przez **wojewodę** właściwego ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca. Jeśli cudzoziemiec opuścił Polskę, postępowanie wszczynają wojewoda, który udzielił mu zezwolenia. Cofnięcie zezwolenia następuje **na podstawie decyzji**, od której cudzoziemcowi przysługuje odwołanie.

5 2 Wygaśnięcie

Zezwolenie na pobyt stały **wygasa z mocy prawa** z dniem udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE lub nabycia przez niego obywatelstwa polskiego. Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE wygasa z mocy prawa z dniem nabycia przez cudzoziemca obywatelstwa polskiego.

Jeśli zachodzą wskazane powyżej przesłanki wygaśnięcia zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE, to zezwolenia te wygasają bez konieczności podejmowania przez cudzoziemca lub organ administracyjny jakichkolwiek dodatkowych czynności.

Cudzoziemiec zobowiązany jest niezwłocznie zwrócić kartę pobytu organowi, który ją wydał – nie później niż w terminie 14 dni od dnia wygaśnięcia lub uprawomocnienia się decyzji o cofnięciu zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE lub od nabycia obywatelstwa polskiego.

6

Prawa cudzoziemców

6

1

Praca

Cudzoziemiec przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE jest uprawniony do pracy w Polsce **bez konieczności posiadania zezwolenia na pracę**.

Również cudzoziemcy posiadający zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE wydane w innym państwie członkowskim UE, o ile w Polsce udzielono im zezwolenia na pobyt czasowy, są uprawnieni do pracy w Polsce bez konieczności posiadania dodatkowego zezwolenia¹³⁸.

6

2

Działalność gospodarcza

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE mają prawo do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej **na takich samych zasadach jak obywatele polscy**. Mogą prowadzić działalność gospodarczą w dowolnej formie dopuszczalnej prawnie, a więc również w formie indywidualnej działalności gospodarczej, w spółkach: cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej.

6

3

Pomoc społeczna

Cudzoziemcy mający miejsce zamieszkania i przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE mają prawo do świadczeń z pomocy społecznej **na takich samych zasadach jak obywatele polscy**. Przysługują im także świadczenia rodzinne.

Mogą oni ubiegać się zarówno o świadczenia pieniężne, m.in. o zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy, jak również o świadczenia niepieniężne, m.in. o mieszkanie chronione, interwencję kryzysową, schronienie, pracę socjalną, bilet kredytowany.

¹³⁸ Szerzej na ten temat zob. rozdział III „Zezwolenie na pobyt czasowy”.

Edukacja

Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18. roku życia jest obowiązkowa także dla cudzoziemców, niezależnie od formy ich pobytu w Polsce. Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub na pobyt rezydenta długoterminowego UE korzystają zatem z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, w **publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach**, publicznych szkołach artystycznych oraz w placówkach, w tym placówkach artystycznych, na warunkach dotyczących obywateli polskich. Cudzoziemcy podlegający obowiązkowi nauki korzystają z nauki i opieki w publicznych szkołach **ponadgimnazjalnych** na warunkach dotyczących obywateli polskich do ukończenia 18 lat lub ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej.

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE mogą podejmować i odbywać **studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie**, studia doktoranckie oraz inne formy kształcenia, a także uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych na zasadach obowiązujących obywateli polskich.

Zameldowanie

Każdy cudzoziemiec przebywający w Polsce – także na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub na pobyt rezydenta długoterminowego UE – jest obowiązany zameldować się w miejscu pobytu stałego lub czasowego najpóźniej czwartego dnia, licząc od dnia przybycia do tego miejsca, chyba że jego pobyt w Polsce nie przekracza 14 dni. Cudzoziemiec ten powinien się również wymeldować.

Cudzoziemiec, który przebywa w Polsce na podstawie stempla w paszporcie uzyskanego w związku ze złożeniem wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt stały lub rezydenta długoterminowego UE, dokonując zameldowania na pobyt czasowy, może przedstawić dokument podróży, w którym umieszczony jest stempel. Taki cudzoziemiec nie może jednak zameldować się na pobyt stały. Będzie to możliwe dopiero po uzyskaniu przez niego jednego z powyższych zezwoleń.

Podróże po UE

Cudzoziemcy, którzy uzyskali w Polsce zezwolenie na pobyt stały lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, mogą swobodnie wjechać i przebywać na terytorium innych niż Polska państw członkowskich UE przez okres **nieprzekraczający łącznie 90 dni w trakcie każdego kolejnych 180 dni**, liczonych od daty pierwszego wjazdu na terytorium innego niż Polska państwa strefy Schengen.

Warunkiem legalnego podróżowania po strefie Schengen jest posiadanie ważnej karty pobytu, ważnego dokumentu podróży wydanego w okresie ostatnich 10 lat, uzasadnienie celu i warunków pobytu, wykazanie odpowiednich środków finansowych, niestanowienie zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz niefigurowanie w krajowym wykazie wpisów do celów odmowy wjazdu danego państwa.

Cudzoziemcy, którzy uzyskali w Polsce zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE, posiadają ponadto **prawo do zamieszkiwania na terytorium innych niż Polska państw członkowskich UE** na okres przekraczający trzy miesiące. Mogą oni skorzystać z tego prawa, jeśli podjęli w innym państwie członkowskim UE zatrudnienie jako pracownik najemny, prowadzą tam działalność gospodarczą na własny rachunek, podjęli studia lub kształcenie zawodowe lub jeśli zachodzą inne przyczyny. Państwa członkowskie UE mogą jednak wymagać, aby cudzoziemiec taki posiadał ubezpieczenie zdrowotne oraz źródło stałych i regularnych dochodów wystarczających do pokrycia kosztów utrzymania. Państwa członkowskie UE mogą również nałożyć na cudzoziemców inne restrykcje związane z dostępem do ich rynku pracy lub z możliwością założenia i prowadzenia działalności gospodarczej.

V

Marta Górczyńska
aktualizacja: Daniel Witko

**Status uchodźcy
i ochrona uzupełniająca**

1

Formy ochrony międzynarodowej

Polskie prawo przewiduje możliwość udzielenia cudzoziemcowi ochrony przed powrotem do kraju pochodzenia. Jest to szczególnie forma zalegalizowania jego pobytu na terytorium Polski, uregulowana oddzielnym aktem prawnym – ustawą o udzielaniu cudzoziemcom ochrony¹³⁹. Ustawa ta przewiduje dwie formy ochrony – przez nadanie statusu uchodźcy i udzielenie ochrony uzupełniającej¹⁴⁰. Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca stanowią dwie formy udzielanej w Polsce **ochrony międzynarodowej**¹⁴¹.

Status uchodźcy

Status uchodźcy nadawany jest cudzoziemcowi, który **ze względu na obawę przed prześladowaniem nie może powrócić do kraju swojego pochodzenia**. Prześladowanie może w szczególności polegać na stosowaniu przemocy fizycznej lub psychicznej albo zastosowaniu wobec danej osoby środków prawnych lub sądowych w sposób dyskryminujący ze względu na jego rasę, narodowość, przekonania polityczne, wyznawaną religię lub przynależność do określonej grupy społecznej. Istotą uznania danej osoby za uchodźcę jest ustalenie, że nie może ona dłużej korzystać z ochrony swojego państwa.

Definicja uchodźcy zaczerpnięta została z **Konwencji dotyczącej statusu uchodźców** (Konwencja genewska z 1951 r.), którą Polska stosuje od 1991 r. Oznacza to, że na Polsce ciąży prawnomiędzynarodowy obowiązek udzielania ochrony osobom spełniającym przesłanki wskazane w tej konwencji.

Objęcie cudzoziemca ochroną wynikającą z Konwencji genewskiej jest możliwe nie tylko w sytuacji, gdy **podmiotem dopuszczającym się prześladowań** są organy władzy publicznej, ale także wówczas, gdy są to inne podmioty (niepaństwowe), przed którymi władza nie może lub nie chce zapewniać ochrony. W postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej konieczne jest także ustalenie, że cudzoziemiec nie może korzystać z ochrony państwa na terytorium całego kraju. Oznacza to, że jeżeli cudzoziemiec ma możliwość bezpiecznego zamieszkiwania w innej części kraju niż ta, w której zamieszkiwał dotychczas, nie wypełnia przesłanek udzielenia mu ochrony.

¹³⁹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. 2012, poz. 680, z późn. zm.).

¹⁴⁰ Szerzej na temat zjawiska uchodźstwa zob. rozdział I „Cudzoziemcy w Polsce – zjawiska i charakterystyka kulturowa wybranych grup” pkt 3.1.

¹⁴¹ Zob. przypis 105.

Ustawa przewiduje również objęcie cudzoziemca ochroną przez nadanie mu statusu uchodźcy w sytuacji, gdy ryzyko prześladowań spowodowane jest wydarzeniami, które nastąpiły już po opuszczeniu kraju przez cudzoziemca, np. po ujawnieniu jego przekonań lub orientacji seksualnej (tzw. uchodźcy *sur place*).

Wśród osób, którym został nadany status uchodźcy na terytorium Polski, można wymienić m.in.: obrońców praw człowieka z krajów o ustrojach niedemokratycznych, prześladowanych ze względu na swoją działalność polityczną, osoby prześladowane ze względu na wyznawaną religię czy też osoby należące do mniejszości etnicznych w krajach, gdzie nie jest zapewniana ochrona praw tych mniejszości.

Ochrona uzupełniająca

Ochrona uzupełniająca jest, obok statusu uchodźcy, drugą formą ochrony międzynarodowej udzielanej cudzoziemcom na terytorium Polski. Udzielana jest cudzoziemcom, którzy z jednej strony nie spełniają przesłanek nadania statusu uchodźcy, z drugiej zaś **nie mogą zostać wydaleny do kraju ich pochodzenia bez ryzyka naruszenia ich praw**. Ochrona uzupełniająca udzielana jest w przypadku, gdy powrót cudzoziemca do kraju pochodzenia mógłby narazić go na ryzyko doznania poważnej krzywdy przez:

- ◆ orzeczenie kary śmierci lub wykonanie egzekucji;
- ◆ tortury, niehumanitarne lub poniżające traktowanie albo karanie;
- ◆ poważne i indywidualizowane zagrożenie dla życia lub zdrowia wynikające z powszechnego stosowania przemocy wobec ludności cywilnej w sytuacji międzynarodowego lub wewnętrznego konfliktu zbrojnego.

Również w tej sytuacji uznaje się, że warunkiem udzielenia ochrony uzupełniającej cudzoziemcowi jest **brak możliwości skorzystania przez niego z ochrony własnego państwa**.

W odróżnieniu od statusu uchodźcy ochrona uzupełniająca została wprowadzona przez prawo unijne, a nie międzynarodowe. Oznacza to, że jest to **regionalna forma ochrony**, obowiązująca jedynie na terenie UE. Powodem przyjęcia dyrektywy, która wprowadziła ochronę uzupełniająca w 2004 r.¹⁴², było dostrzeżenie konieczności ochrony pewnej grupy cudzoziemców, którzy nie kwalifikują się do nadania im statusu uchodźcy.

¹⁴² Dyrektywa Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony (Dz.Urz. UE L 304/12). Ochrona uzupełniająca została wprowadzona do polskiego porządku prawnego na mocy ustawy z dnia 18 marca 2008 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2008, nr 70, poz. 416).

1

3

Zakaz udostępniania danych władzom kraju pochodzenia

Dane cudzoziemca, na podstawie których jest możliwe ustalenie, że m.in. jest w toku – lub zakończyło się – postępowanie w sprawie udzielenia mu (albo pozbawienia go) ochrony międzynarodowej, a także dane o tym, że cudzoziemcowi udzielono albo odmówiono udzielenia jednej z form ochrony międzynarodowej – **nie mogą być udostępniane** podmiotom, wobec których istnieje uzasadnione domniemanie, że dopuszczają się prześladowań lub wyrządzają poważną krzywdę cudzoziemcowi **ani pozyskiwane** od nich. Tymi podmiotami będą zazwyczaj władze kraju pochodzenia cudzoziemca. Tym samym, w odniesieniu do takiego cudzoziemca istnieje ustawowy zakaz informowania władz kraju pochodzenia o powyższych okolicznościach.

2

Postępowanie

2

1

Postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej

Postępowanie w przedmiocie udzielenia cudzoziemcowi ochrony międzynarodowej wszczynane jest **na wniosek cudzoziemca** składany **za pośrednictwem organów Straży Granicznej** do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Postępowanie uchodźcze jest procedurą „jednolitą”, tzn. w ramach jednego postępowania badane jest, czy cudzoziemiec kwalifikuje się do udzielenia mu jednej z dwóch form ochrony. W razie uznania przez organ, że cudzoziemiec nie spełnia warunków nadania mu statusu uchodźcy, wówczas badane są przesłanki udzielenia mu ochrony uzupełniającej.

Wniosek najczęściej składany jest na granicy. Cudzoziemiec deklarujący obawę przed prześladowaniami w kraju swojego pochodzenia **ma prawo złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i wjazdu do Polski** nawet w przypadku nieposiadania wizy ani innych wymaganych dokumentów. Straż Graniczna nie może odmówić takiemu cudzoziemcowi wjazdu. Natomiast w przypadku, gdy cudzoziemiec chce złożyć wniosek przebywając już na terytorium Polski, może to zrobić **w każdej placówce lub oddziale Straży Granicznej**. Co istotne, cudzoziemiec ma prawo do złożenia wniosku nawet w przypadku nieposiadania dokumentów uprawniających go do zgodnego z prawem pobytu w Polsce (w trakcie nielegalnego pobytu w Polsce). Po złożeniu wniosku cudzoziemiec ma **prawo legalnie przebywać na terytorium Polski**.

W przypadku, gdy Straż Graniczna przyjmująca wniosek uzna, że wnioskodawca składa wniosek np. w celu opóźnienia wydania albo opóźnienia lub uniemożliwienia wykonania decyzji o zobowiązaniu do powrotu albo że istnieje konieczność ustalenia lub weryfikacji jego tożsamości, może wystąpić do sądu z wnioskiem o **umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców**¹⁴³. W takiej sytuacji cudzoziemiec oczekuje na rozstrzygnięcie jego sprawy w warunkach pozbawienia wolności.

Wniosek cudzoziemca rozpatrywany jest przez **Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców**, który w toku postępowania administracyjnego ocenia zasadność udzielenia cudzoziemcowi ochrony. Zgodnie z prawem procedura w przedmiocie udzielenia ochrony międzynarodowej powinna zakończyć się w ciągu sześciu miesięcy od dnia złożenia wniosku, jednak m.in. w przypadku skomplikowanych spraw, wymagających podjęcia dodatkowych czynności przez organ, postępowanie może zostać przedłużone. W praktyce zdarza się, że takie postępowania trwają nawet przez kilka lat.

W toku postępowania organ z reguły przesłuchuje cudzoziemca i zbiera informacje o aktualnej sytuacji w jego kraju pochodzenia. Cudzoziemiec ma z kolei prawo do składania dokumentów lub innych dowodów potwierdzających przedstawione okoliczności.

Postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej może zakończyć się wydaniem decyzji pozytywnej (udzieleniem cudzoziemcowi ochrony) lub negatywnej. **Decyzja odmowna** wydawana jest w sytuacji, gdy organ uzna, że cudzoziemiec nie spełnia warunków nadania mu statusu uchodźcy ani udzielenia ochrony uzupełniającej lub wtedy, gdy cudzoziemiec ma możliwość skorzystania z ochrony własnego państwa (np. w innej części terytorium kraju niż ta, z której pochodzi).

W przypadku odmowy udzielenia cudzoziemcowi ochrony, ma on prawo złożenia **odwołania** do organu drugiej instancji, tj. **Rady do Spraw Uchodźców**. Organ ten zobowiązany jest do ponownej analizy sprawy cudzoziemca i weryfikacji decyzji Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców. W trakcie postępowania odwoławczego cudzoziemiec jest uprawniony do korzystania z systemu nieodpłatnej pomocy prawnej¹⁴⁴. Postępowanie prowadzone przez Radę może zakończyć się utrzymaniem w mocy decyzji organu pierwszej instancji albo uchyceniem lub zmianą tej decyzji. Decyzja Rady jest decyzją ostateczną w administracyjnym toku instancji. Po otrzymaniu negatywnej decyzji organu drugiej instancji cudzoziemiec zobowiązany jest do opuszczenia terytorium Polski w terminie 30 dni (w tym czasie jego pobyt traktowany jest jako zgodny z prawem). Cudzoziemiec niezadowolony z decyzji Rady do Spraw Uchodźców może także skorzystać z prawa do sądowej kontroli decyzji administracyjnej, czyli złożyć skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie.

2

2

Postępowanie dublińskie

W trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej wszczętego w Polsce cudzoziemiec **zobowiązany jest do pozostania w Polsce**. W tym celu Straż Graniczna odbiera

¹⁴³ Szerzej na ten temat zob. rozdział VII „Nielegalny pobyt cudzoziemca na terytorium Polski” pkt 7.2.

¹⁴⁴ Lista adwokatów, radców prawnych i organizacji pozarządowych świadczących taką pomoc jest dostępna na stronie internetowej Urzędu do Spraw Cudzoziemców: <http://udsc.gov.pl/urzed/bezplatna-pomoc-prawna/>.

cudzoziemcowi dokument podróży zaraz po złożeniu przez niego wniosku, a Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców przechowuje go przez czas całego postępowania w depozycie.

Wyjazd cudzoziemca do innego kraju UE w trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej wiązać się może z wszczęciem wobec cudzoziemca postępowania opisanego w tzw. **Rozporządzeniu Dublin III**, czyli przymusowego odesłania go do kraju, w którym po raz pierwszy złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. Regulacje zawarte w rozporządzeniu mają na celu ustalenie jednego państwa członkowskiego UE odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku cudzoziemca i uniknięcie sytuacji, w której cudzoziemiec składałby wnioski w kilku krajach UE. W tym celu podczas procedury złożenia wniosku od cudzoziemca pobierane są odciski palców i umieszczanie w unijnej bazie danych **EURODAC**. Państwo, które zatrzyma cudzoziemca w celu kontroli legalności jego pobytu, ma zatem możliwość zweryfikowania, czy złożył on wniosek o udzielenie mu ochrony na terytorium innego państwa UE.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec złożył na granicy polsko-białoruskiej w Terespolu wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. Straż Graniczna odebrała cudzoziemcowi paszport i wydała mu tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca. Prosto z przejścia granicznego cudzoziemiec udał się pociągiem do Niemiec, gdzie mieszka na stałe jego dalsza rodzina. Po kilku miesiącach pobytu w Niemczech cudzoziemiec został zatrzymany przez niemieckie służby graniczne. W trakcie kontroli ujawniona została informacja, że cudzoziemiec złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w Polsce. W takiej sytuacji cudzoziemiec zostanie odesłany do Polski na podstawie procedury dublińskiej.

Rozporządzenie Dublin III przewiduje jednak **szereg odstępstw** od tej ogólnej zasady. Mają one na celu m.in. ochronę jedności rodziny czy zabezpieczenie najlepszego interesu małoletniego cudzoziemca. Z tego względu w niektórych przypadkach państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie wniosku nie będzie to państwo, w którym wniosek został złożony po raz pierwszy, ale np. państwo, w którym przebywa członek rodziny cudzoziemca. Istnieje także możliwość skorzystania przez państwa z prawa do dobrowolnego przyjęcia odpowiedzialności za rozpatrzenie wniosku cudzoziemca, nawet jeżeli zgodnie z Rozporządzeniem Dublin III odpowiedzialność ta spoczywa na innym państwie (np. ze względów humanitarnych).

2

3

Kolejny wniosek

Prawo polskie nie wyłącza możliwości złożenia przez cudzoziemca kolejnego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w przypadku negatywnie zakończzonego pierwszego postępowania. Organy administracji zobowiązane są w takiej sytuacji do ponownej analizy wniosku

i wydania decyzji w sprawie. Rozpatrując kolejny wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej organ w pierwszej kolejności porównuje poprzedni wniosek (wnioski) i ustalenia dokonane przez organy w poprzednim postępowaniu z nowym wnioskiem. Jeśli organ uzna, że jest to kolejny wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej i nie zaistniały ani nie zostały przedstawione przez cudzoziemca nowe dowody ani okoliczności znacząco zwiększające prawdopodobieństwo udzielenia ochrony międzynarodowej, to Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców wyda **decyzję o uznaniu wniosku za niedopuszczalny**.

Co istotne, jeżeli cudzoziemiec złożył kolejny wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej i został on uznany za niedopuszczalny, to od momentu, w którym decyzja o uznaniu kolejnego wniosku za niedopuszczalny stała się ostateczna, cudzoziemiec **nie jest już chroniony przed wykonaniem decyzji o zobowiązaniu do powrotu**, nawet jeśli ponownie będzie się ubiegał o udzielenie ochrony w Polsce.

W przypadku złożenia kolejnego wniosku cudzoziemiec ma prawo do korzystania z pomocy socjalnej świadczonej przez Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców oraz otrzymania tymczasowego zaświadczenia tożsamości cudzoziemca, tak jak w przypadku pierwszego postępowania.

3

Dokumenty wydawane cudzoziemcom

3

1

TZTC

Cudzoziemiec ubiegający się o udzielenie ochrony międzynarodowej otrzymuje na czas postępowania **tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca (TZTC)**. Dokument ten potwierdza legalny pobyt cudzoziemca w Polsce na czas całego postępowania oraz jego tożsamość.

Pierwszy dokument TZTC wydawany jest z urzędu przez **Straż Graniczną** na okres 90 dni¹⁴⁵. Po upływie okresu jego ważności kolejne zaświadczenia tożsamości wydawane są na wniosek cudzoziemca przez **Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców** na okres sześciu miesięcy. Małoletni cudzoziemcy wpisywani są do dokumentów swoich rodziców.

TZTC jest zazwyczaj **jedynym dokumentem, jakim cudzoziemiec może legitymować się** w toku postępowania, ponieważ jego dokument podróży jest przekazywany do depozytu Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Jeżeli cudzoziemiec, składając wniosek o udzielenie mu ochrony międzynarodowej, posiada dokument tożsamości (np. paszport), wówczas organ wydający mu TZTC wpisuje tam dane z tego dokumentu. Jeżeli natomiast cudzoziemiec nie posiada żadnych dokumentów składając wniosek, wówczas do TZTC wpisywane są dane zgodnie z ustnym oświadczeniem cudzoziemca.

¹⁴⁵ Na okres 10 dni, jeśli jest wydawane cudzoziemcowi przekazanemu do Polski w ramach postępowania dublińskiego.

Cudzoziemiec, któremu została udzielona jedna z dwóch form ochrony międzynarodowej, otrzymuje kartę pobytu poświadczającą jego prawo do pobytu na terytorium Polski. W celu otrzymania karty cudzoziemiec zobowiązany jest do złożenia odpowiedniego wniosku do **Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców**. Tylko pierwsza karta pobytu wydawana jest z urzędu.

Pomimo że prawo do pobytu w Polsce ze względu na udzieloną ochronę nie jest ograniczone czasowo, to karta pobytu ma swój okres ważności. W przypadku nadania statusu uchodźcy karta pobytu wydawana jest cudzoziemcowi **na okres trzech lat**, natomiast w przypadku uzyskania przez niego ochrony uzupełniającej – **na okres dwóch lat**.

Upływ ważności karty nie wiąże się z utratą prawa do legalnego pobytu na terytorium Polski, a jedynie z obowiązkiem wymiany karty pobytu na nową.

4

Przedłużenie pobytu w Polsce

Status uchodźcy oraz ochrona uzupełniająca udzielane są cudzoziemcowi **na czas nieograniczony**. Oznacza to, że dopóki ochrona nie zostanie cudzoziemcowi odebrana, ma on prawo do przebywania na terytorium Polski. Nie ma na to wpływu także ważność posiadanej przez niego karty pobytu.

Cudzoziemiec, który uzyskał jedną z form ochrony międzynarodowej, **nie musi zatem przedłużać prawa do pobytu** w Polsce. Jest zobowiązany jedynie do wymiany karty pobytu po upływie okresu jej ważności, co jednak nie wiąże się z przeprowadzeniem ponownego postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej.

PRZYKŁAD:

W 2013 r. cudzoziemcowi został nadany status uchodźcy. Z tego powodu Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców wydał mu kartę pobytu z terminem ważności do 14 lipca 2016 r. Cudzoziemiec przeoczył termin upływu ważności karty i 19 lipca 2016 r. został zatrzymany w celu kontroli legalności pobytu. Cudzoziemiec, któremu został nadany status uchodźcy, ma jednak prawo pobytu w Polsce, mimo że jego karta pobytu utraciła ważność. Nie może być w stosunku do niego wszczęte postępowanie w przedmiocie zobowiązania go do powrotu.

Po upływie pięciu lat od dnia uzyskania jednej z dwóch form ochrony międzynarodowej cudzoziemiec ma prawo wystąpić z **wnioskiem o udzielenie mu zezwolenia na pobyt stały** w Polsce. Warunkiem udzielenia cudzoziemcowi powyższego zezwolenia jest nieprzerwany pobyt w Polsce przez okres pięciu lat przed dniem złożenia wniosku. Do powyższego okresu zalicza się także okres postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej¹⁴⁶. Cudzoziemiec, który uzyskał w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, może także ubiegać się o udzielenie mu zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE¹⁴⁷.

5 Utrata ochrony

W pewnych przypadkach cudzoziemcowi może zostać odebrana ochrona. Następuje to zwłaszcza wtedy, gdy cudzoziemiec **może ponownie korzystać z ochrony własnego państwa**. Za taką sytuację uważa się np. dobrowolny powrót cudzoziemca do kraju pochodzenia (nawet krótkotrwały) lub zakończenie konfliktu zbrojnego, który był przyczyną udzielenia cudzoziemcowi ochrony.

Innym powodem może być **uzyskanie przez cudzoziemca obywatelstwa innego kraju**, który jest w stanie zapewnić mu ochronę. Pozbawia się cudzoziemca ochrony także w przypadku, gdy **popęłnił on zbrodnię** przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu prawa międzynarodowego lub gdy zostanie wykazane, że posłużył się **falszymi dokumentami** w toku postępowania w sprawie udzielania mu ochrony międzynarodowej.

Decyzję o pozbawieniu cudzoziemca ochrony międzynarodowej wydaje Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Cudzoziemiec ma prawo wnieść **odwołanie od tej decyzji** do organu drugiej instancji, tj. **Rady do Spraw Uchodźców**. Organ ten zobowiązany jest do ponownej analizy sprawy cudzoziemca i weryfikacji decyzji Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców. W trakcie postępowania odwoławczego cudzoziemiec może być uprawniony do korzystania z systemu nieodpłatnej pomocy prawnej¹⁴⁸.

W przypadku ostatecznego pozbawienia cudzoziemca ochrony międzynarodowej może zostać wszczęte postępowanie w przedmiocie zobowiązania go do powrotu¹⁴⁹.

¹⁴⁶ Szerzej na ten temat zob. rozdział IV „Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE i zezwolenie na pobyt stały” pkt 1.2.

¹⁴⁷ Tamże, pkt 1.1.

¹⁴⁸ Zob. przypis 144.

¹⁴⁹ Szerzej na ten temat zob. rozdział VII „Nielegalny pobyt cudzoziemca na terytorium Polski” pkt 6.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec, któremu została udzielona ochrona uzupełniająca na terytorium Polski, dowiaduje się o śmierci bliskiego członka rodziny w kraju jego pochodzenia. Rozważa możliwość wyjazdu na kilka dni do swojego kraju w celu uczestniczenia w pogrzebie. W takiej sytuacji cudzoziemiec powinien jednak wziąć pod uwagę ryzyko wszczęcia przez Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców postępowania w przedmiocie odebrania mu ochrony po powrocie do Polski.

6

Prawa cudzoziemców

6

1

Praca

6

1

1

W trakcie postępowania

Postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej powinno trwać maksymalnie sześć miesięcy od dnia złożenia wniosku przez cudzoziemca. Konsekwencją nieukończenia przez organ postępowania w tym terminie jest **nabycie przez cudzoziemca prawa do podjęcia pracy** w Polsce. W tym celu cudzoziemiec powinien wystąpić do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców z wnioskiem o wydanie mu **odpowiedniego zaświadczenia**, które, wraz z tymczasowym zaświadczeniem tożsamości cudzoziemca¹⁵⁰, stanowi podstawę wykonywania pracy w Polsce. Cudzoziemiec nie musi zatem posiadać dodatkowego zezwolenia na pracę. Zaświadczenie takie jest ważne do dnia, w którym decyzja w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej stanie się ostateczna.

¹⁵⁰ Szerzej na ten temat zob. pkt 3.1.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec złożył wniosek o udzielenie mu ochrony międzynarodowej 12 stycznia 2016 r. W związku z tym, że organ przez kilka miesięcy nie wydawał decyzji, 3 czerwca 2016 r. cudzoziemiec wystąpił do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców z wnioskiem o wydanie mu zaświadczenia uprawniającego go do podjęcia pracy w Polsce, argumentując to tym, że podjęcie pracy zarobkowej poprawiłoby jego złą sytuację materialną. Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców odmówił wydania cudzoziemcowi wnioskowanego zaświadczenia. Prawo do podjęcia pracy będzie przysługiwało cudzoziemcowi dopiero po 12 lipca 2016 r.

Po uzyskaniu ochrony

Cudzoziemcy, którym nadano status uchodźcy, oraz cudzoziemcy, którym udzielono ochrony uzupełniającej, mają prawo do podejmowania pracy w Polsce **bez konieczności posiadania zezwolenia na pracę**. Podejmują oni zatrudnienie na takich samych zasadach jak obywatele polscy i mają wszystkie przywileje pracownicze określone w kodeksie pracy.

Warto pamiętać, że cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce mają takie samo prawo jak obywatele polscy w zakresie zwrócenia się do Państwowej Inspekcji Pracy oraz wniesienia pozwu przeciwko pracodawcy w przypadku naruszania ich praw.

Działalność gospodarcza

W trakcie postępowania

Osoby ubiegające się o udzielenie ochrony międzynarodowej nie korzystają z żadnych szczególnych przywilejów w stosunku do innych cudzoziemców w zakresie możliwości założenia i prowadzenia działalności gospodarczej. Mogą zatem **podejmować działalność gospodarczą jedynie w formie spółek**: komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej. Mogą także przystępować do takich spółek bądź nabywać ich akcje.

Po uzyskaniu ochrony

Cudzoziemcy, którym została udzielona ochrona w Polsce, mają prawo podejmowania działalności gospodarczej **na takich samych zasadach jak obywatele polscy**. Oznacza to, że mogą

prowadzić działalność w każdej prawnie dopuszczalnej formie. Mogą zatem zarejestrować się jako przedsiębiorcy, a także założyć spółkę osobową lub kapitałową.

6 3 Pomoc społeczna

6 3 1 W trakcie postępowania

W trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej cudzoziemiec **objęty jest pomocą socjalną zapewnianą mu przez Urząd do Spraw Cudzoziemców**. Pomoc świadczona jest cudzoziemcowi od momentu zgłoszenia się cudzoziemca do jednego z dwóch ośrodków recepcyjnych (w Białej Podlaskiej i Podkowie Leśnej – Dębaku). Cudzoziemiec ma prawo do korzystania z pomocy socjalnej **przez cały okres trwania postępowania**. Po zakończeniu postępowania jest uprawniony do otrzymywania pomocy przez okres:

- ◆ dwóch miesięcy po otrzymaniu ostatecznej decyzji pozytywnej;
- ◆ 30 dni od dnia otrzymania ostatecznej decyzji negatywnej;
- ◆ 14 dni od dnia otrzymania ostatecznej decyzji o umorzeniu postępowania.

W ramach świadczonej cudzoziemcowi pomocy socjalnej ma on prawo do **zakwaterowania w jednym z ośrodków dla cudzoziemców** ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, prowadzonych przez Urząd do Spraw Cudzoziemców. Oprócz zakwaterowania cudzoziemiec ma w ośrodku zapewnione całodzienne wyżywienie, kieszonkowe na drobne wydatki osobiste, naukę języka polskiego oraz pomoce dydaktyczne dla dzieci korzystających z nauki w szkole.

Cudzoziemiec może także złożyć wniosek o wypłacanie mu przez Urząd do Spraw Cudzoziemców **comiesięcznego świadczenia pieniężnego** na pokrycie we własnym zakresie kosztów pobytu na terytorium Polski. W takiej sytuacji cudzoziemiec zobowiązany jest do samodzielnego utrzymywania się i zamieszkiwania poza ośrodkiem. Obecnie świadczenie pieniężne wynosi 25 zł dziennie w przypadku osoby samotnie gospodarującej i odpowiednio mniej w przypadku osoby w kilkuosobowym gospodarstwie domowym.

Cudzoziemcy pozostający w procedurze w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej mają zapewnioną także **opiekę medyczną** niezależnie od tego, czy mieszkają w ośrodkach czy poza nimi. Świadczenia opieki zdrowotnej zawierają ten sam zakres usług jak dla obywateli polskich objętych ubezpieczeniem zdrowotnym, z wyłączeniem leczenia uzdrowiskowego. Punkty medyczne znajdują się na terenie każdego z ośrodków. Gdy wymagane jest leczenie specjalistyczne, cudzoziemiec kierowany jest do jednej z zakontraktowanych placówek medycznych.

Pomoc socjalna zapewniana cudzoziemcom w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej obejmuje także **pomoc w zorganizowaniu dobrowolnego powrotu do kraju pochodzenia**, gdyby cudzoziemiec zdecydował się zakończyć procedurę i powrócić do swojego kraju. W takim wypadku organ może pokryć koszty związane z podróżą cudzoziemca i wyposażyć go w prowiant na drogę.

Nie wszyscy cudzoziemcy składający wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej mają prawo do skorzystania z pomocy socjalnej świadczonej przez Urząd. Pomoc socjalna nie przysługuje m.in. cudzoziemcom, którzy posiadają zezwolenie na pobyt w Polsce lub przebywają w miejscach ograniczenia wolności (strzeżone ośrodki dla cudzoziemców lub zakłady karne).

PRZYKŁAD: Obywatel Syrii posiada zezwolenie na pobyt czasowy w Polsce ze względu na małżeństwo z polską obywatelką. W związku z wybuchem wojny domowej w Syrii składa wniosek o udzielenie mu w Polsce ochrony międzynarodowej ze względu na obawę przed powrotem do kraju pochodzenia. W takiej sytuacji cudzoziemcowi nie będzie przysługiwało prawo do skorzystania z pomocy socjalnej zapewnianej przez Urząd do Spraw Cudzoziemców, gdyż posiada on zezwolenie na pobyt czasowy w Polsce.

6 3 2 Po uzyskaniu ochrony

Wśród katalogu osób uprawnionych do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej wymienione zostały także osoby posiadające status uchodźcy oraz objęte ochroną uzupełniającą. Cudzoziemcy ci mają **prawo korzystania z pełnego zakresu świadczeń pomocy społecznej** na takich samych zasadach jak obywatele polscy. Warunkiem przyznania im pomocy jest zamieszkiwanie i przebywanie na terytorium Polski. Cudzoziemcom tym przysługują **świadczenia rodzinne**, jeżeli zamieszkują z członkami rodzin na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Od 30 sierpnia 2014 r. katalog cudzoziemców uprawnionych do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej został powiększony o **członków rodziny osób objętych ochroną** (statusem uchodźcy lub ochroną uzupełniającą), którzy otrzymali zezwolenie na pobyt czasowy w celu połączenia się z rodziną¹⁵¹. Oznacza to, że obecnie także małżonkom oraz małoletnim dzieciom cudzoziemców posiadających status uchodźcy lub ochroną uzupełniającą, którzy nie posiadają żadnej formy ochrony, może zostać udzielona pomoc społeczna.

6 3 3 Indywidualny program integracyjny

Zarówno cudzoziemiec, któremu został nadany status uchodźcy, jak i cudzoziemiec objęty ochroną uzupełniającą, mają prawo do skorzystania z Indywidualnego Programu Integracji (IPI). Program ten ma na celu **wsparcie procesu integracji cudzoziemca w Polsce**. Pomoc udzielana

¹⁵¹ Postępowanie w sprawie łączenia rodzin polega na wystąpieniu przez uprawnionego cudzoziemca z wnioskiem do wojewody o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy członkom jego rodziny przebywającym poza granicami Polski (art. 159 ustawy o cudzoziemcach). Należy zatem pamiętać, że członkowie rodziny osób objętych ochroną (status uchodźcy lub ochroną uzupełniającą) posiadający zezwolenie na pobyt czasowy będą mogli skorzystać ze świadczeń pomocy społecznej jedynie po przeprowadzeniu powyższego postępowania.

jest **na wniosek** cudzoziemca złożony do starosty za pośrednictwem powiatowego centrum pomocy rodzinie (PCPR) **w terminie 60 dni** od dnia uzyskania przez niego ochrony.

PRZYKŁAD: Cudzoziemcowi, na mocy decyzji Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, została udzielona ochrona uzupełniająca 19 stycznia 2016 r. Ochroną została objęta także jego żona i dwójka ich dzieci. W takiej sytuacji ostatnim dniem, w którym cudzoziemiec może skutecznie złożyć wniosek do PCPR o objęcie rodziny pomocą integracyjną, jest 19 marca 2016 r.

Jedyną grupą cudzoziemców wyłączoną z możliwości realizacji IPI są małżonkowie polskich obywateli. Od 30 sierpnia 2014 r. rozszerzono katalog osób uprawnionych do skorzystania z IPI. Obecnie z programu mogą skorzystać także **członkowie rodziny cudzoziemca objętego ochroną**, którzy dołączyli do niego na podstawie prawa do łączenia rodzin i uzyskali w związku z tym zezwolenie na pobyt czasowy¹⁵².

Pierwszym krokiem po przyznaniu cudzoziemcowi pomocy integracyjnej jest ustalenie planu realizacji IPI. W sporządzonym w tym celu kontrakcie precyzuje się, jakie kroki podejmie cudzoziemiec w celu usamodzielnienia się na terytorium Polski, a także jakie wsparcie otrzyma od PCPR. Na podstawie oceny sytuacji cudzoziemca ustalana jest również kwota **świadczenia pieniężnego**, które jest mu wypłacane przez czas trwania programu. Oprócz pomocy finansowej cudzoziemiec otrzymuje w ramach programu także **wsparcie** polegające m.in. na pomocy w znalezieniu zakwaterowania, podjęciu zatrudnienia czy też **naucze języka polskiego**.

Realizacja IPI może trwać maksymalnie **przez okres 12 miesięcy**. W tym czasie cudzoziemiec zobowiązany jest do realizacji postanowień kontraktu zawartego z PCPR, w tym m.in. do rejestracji w urzędzie pracy oraz uczestnictwa w kursach języka polskiego. Podczas regularnych spotkań z pracownikiem socjalnym konsultowane są postępy cudzoziemca w integracji. Cudzoziemiec ma ponadto w trakcie trwania IPI **ubezpieczenie zdrowotne** uprawniające go do korzystania z publicznej służby zdrowia.

Niewypełnianie przez cudzoziemca obowiązków ustalonych z pracownikiem socjalnym wiązać się może ze wstrzymaniem lub odebraniem pomocy integracyjnej. Może to mieć miejsce np. w sytuacji, gdy cudzoziemiec uporczywie nie wykonuje zobowiązań przyjętych w programie, nie uczęszcza na lekcje języka polskiego lub wszczęto przeciwko niemu postępowanie karne.

¹⁵² Szerzej na ten temat zob. rozdział III „Zezwolenie na pobyt czasowy”.

6

4

Edukacja

6

4

1

W trakcie postępowania

W trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej dzieci przebywające w ośrodkach, a także mieszkające poza nimi mają nie tylko prawo, ale i obowiązek kształcenia. Zgodnie z polskim prawem realizacja obowiązku szkolnego dotyczy wszystkich dzieci poniżej 18. roku życia, a więc także dzieci cudzoziemskich. Niezależnie zatem od stopnia znajomości języka polskiego oraz posiadanych dyplomów potwierdzających zdobyte wykształcenie **szkoła ma obowiązek przyjęcia takiego dziecka do grona uczniów.**

Podjęcie **studiów** wyższych przez cudzoziemców pozostających w trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej możliwe jest np. na zasadach odpłatności.

6

4

2

Po uzyskaniu ochrony

Osoby posiadające status uchodźcy lub objęte ochroną uzupełniającą, a także członkowie ich rodzin mogą korzystać z nauki i opieki w publicznych szkołach **na warunkach dotyczących obywateli polskich.** Cudzoziemcy posiadający jedną z dwóch form ochrony międzynarodowej mogą także podejmować i odbywać studia (w tym także studia doktoranckie) na polskich uczelniach publicznych.

6

5

Zameldowanie

Każda osoba przebywająca na terytorium Polski, w tym także cudzoziemiec ubiegający się o udzielenie mu ochrony międzynarodowej oraz już tą ochroną objęty, **podlega obowiązkowi meldunkowemu.** Zameldowanie następuje w miejscu stałego lub czasowego pobytu najpóźniej do czwartego dnia, licząc od dnia przybycia do tego miejsca, chyba że pobyt w Polsce nie przekracza 14 dni. Cudzoziemiec ubiegający się o udzielenie ochrony międzynarodowej może dokonać zameldowania jedynie na pobyt czasowy. Cudzoziemiec objęty już ochroną może dokonać zameldowania zarówno na pobyt stały, jak i czasowy. Deklarowany przez cudzoziemca okres pobytu czasowego pod określonym adresem nie może przekroczyć czasu, w którym cudzoziemiec ten może legalnie przebywać w Polsce, zgodnie z dokumentem potwierdzającym jego prawo pobytu.

6

6

Podróże po UE

6

6

1

W trakcie postępowania

W trakcie postępowania dotyczącego udzielenia ochrony międzynarodowej **cudzoziemiec zobowiązany jest do pozostania na terytorium Polski.** Jego paszport pozostaje w związku

z tym w depozycie Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Wyjazd do innego państwa UE w trakcie procedury uchodźczej może skutkować wszczęciem wobec cudzoziemca postępowania dublińskiego¹⁵³.

Po uzyskaniu ochrony

Posiadanie ważnej karty pobytu oraz dokumentu podróży uprawnia cudzoziemca posiadającego ochronę międzynarodową do podróżowania **po strefie Schengen przez 90 dni w ciągu każdych kolejnych 180 dni**. Warunkiem legalnego podróżowania cudzoziemców po strefie Schengen jest, oprócz posiadania wyżej wymienionych dokumentów, uzasadnienie celu i warunków pobytu, posiadanie odpowiednich środków finansowych na pokrycie kosztów pobytu w danym państwie niestanowienie zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz niefigurowanie w krajowym wykazie wpisów do celów odmowy wjazdu danego państwa.

Możliwość podróżowania do państw strefy Schengen nie jest równoznaczna z posiadaniem prawa do pracy w tych państwach. Zasady podejmowania pracy przez cudzoziemców mogą się różnić w zależności od państwa członkowskiego, w związku z czym wskazane jest zapoznanie się przez cudzoziemca z tymi zasadami przed wyjazdem (np. za pośrednictwem konsulatu danego państwa).

Genewski dokument podróży

Cudzoziemiec, któremu został nadany status uchodźcy, uzyskuje prawo do otrzymania tzw. genewskiego dokumentu podróży. Jest to dokument wystawiony przez polskie władze, potwierdzający posiadanie przez cudzoziemca statusu uchodźcy i **spełniający rolę jego paszportu**. W celu uzyskania genewskiego dokumentu podróży cudzoziemiec powinien złożyć odpowiedni **wniosek do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców**.

Genewski dokument podróży wydawany jest na okres **dwóch lat**. W tym okresie jest honorowany przez wszystkie państwa będące sygnatariuszami Konwencji genewskiej. Nie oznacza to, że cudzoziemiec posiadający taki dokument zwolniony jest z obowiązku uzyskania wizy, jeżeli jest wymagana przez dany kraj. Jednak obecnie większość państw europejskich zniósła obowiązek posiadania wizy dla uchodźców.

Polski dokument podróży dla cudzoziemca

Cudzoziemcy, którym została udzielona ochrona uzupełniająca, nie są uprawnieni do uzyskania genewskiego dokumentu podróży. Gdy **nie mają możliwości uzyskania dokumentu podróży** w ambasadzie kraju ich pochodzenia, mogą wystąpić z wnioskiem o wydanie im polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca. Wniosek w tym przedmiocie należy złożyć do **wojewody** właściwego ze względu na miejsce zamieszkania cudzoziemca. W toku postępowania wojewoda bada, czy cudzoziemiec faktycznie nie ma możliwości uzyskania paszportu z własnej ambasady

¹⁵³ Szerzej na ten temat zob. pkt 2.2.

i podejmuje decyzję, czy powinien zostać mu wydany dokument wystawiony przez władze polskie. Polski dokument podróży dla cudzoziemca wydawany jest na okres jednego roku.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec, któremu została udzielona ochrona uzupełniająca, złożył wniosek do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców o wydanie mu genewskiego dokumentu podróży, wskazując, że nie może uzyskać paszportu ze swojej ambasady ze względu na obawę ujawnienia przed władzami swojego kraju miejsca aktualnego pobytu. Szef Urzędu odmówił wydania cudzoziemcowi wnioskowanego dokumentu, słusznie wyjaśniając, że przysługuje on jedynie osobom, którym został nadany status uchodźcy. W takiej sytuacji cudzoziemiec powinien zwrócić się do wojewody z wnioskiem o wydanie mu polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca.

6

7

Połączenie z rodziną

Cudzoziemcy posiadający status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą na terytorium Polski posiadają możliwość ubiegania się o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy w celu połączenia się z rodziną. Realizacja tego prawa polega na wystąpieniu przez uprawnionego cudzoziemca z **wnioskiem do wojewody** o udzielenie prawa do zamieszkania w Polsce członkom jego rodziny przebywającym poza granicami Polski¹⁵⁴.

Postępowanie w tym przedmiocie polega na weryfikacji więzi rodzinnych łączących cudzoziemca z osobami, których dotyczy wnioski, i wydaniu im **zezwolenia na pobyt czasowy w Polsce**. Cudzoziemiec musi wykazać ponadto w toku postępowania posiadanie środków na utrzymanie rodziny w Polsce, chyba że wniosek o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy zostanie złożony **w ciągu sześciu miesięcy** od otrzymania decyzji o udzieleniu mu ochrony. Wówczas zwolniony jest z tego obowiązku. W celu realizacji przedmiotowego zezwolenia członkowie rodziny cudzoziemca zobowiązani są następnie uzyskać wizy do Polski. Procedura łączenia rodzin jest procedurą niezwykle skomplikowaną i kosztowną, dlatego nie jest często stosowana w praktyce.

Jak zostało wskazane w poprzednich rozdziałach¹⁵⁵, uzyskanie powyższego zezwolenia uprawnia połączonych członków rodziny do skorzystania z IPI oraz świadczeń pomocy społecznej.

¹⁵⁴ Art. 159 ustawy o cudzoziemcach.

¹⁵⁵ Szerzej na ten temat zob. pkt 6.3.2. i 6.3.3.

VI

Daniel Witko

**Zgoda na pobyt ze względów
humanitarnych oraz zgoda
na pobyt tolerowany**

1

Formy zgody na pobyt

Zarówno zgoda na pobyt ze względów humanitarnych, jak i zgoda na pobyt tolerowany są tytułami pobytowymi udzielanymi cudzoziemcom, wobec których **nie może zostać wydana decyzja o zobowiązaniu do powrotu**¹⁵⁶.

Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych jest nowym tytułem pobytowym, który pojawił się w polskim porządku prawnym wraz z wejściem w życie ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach. Z kolei zgoda na pobyt tolerowany jest tytułem pobytowym, który zmieniał się wielokrotnie.

Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych

Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych jest zezwoleniem udzielanym cudzoziemcom **beztymczasowo**. Udziela się jej, jeżeli zobowiązanie cudzoziemca do powrotu:

- ◆ może nastąpić jedynie do państwa, w którym:
 - zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego,
 - mógłby zostać poddany torturom albo nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu,
 - mógłby być zmuszony do pracy,
 - mógłby być pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego albo być ukarany bez podstawy prawnej,
- ◆ naruszałoby jego prawo do życia rodzinnego lub prywatnego;
- ◆ naruszałoby prawa dziecka w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu.

Warto przy tym zaznaczyć, że przesłanki określone w dwóch pierwszych punktach interpretowane są zgodnie z Europejską konwencją praw człowieka¹⁵⁷, a przesłanki określone w ostatnim punkcie zgodnie z konwencją o prawach dziecka¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Szerzej na ten temat zob. rozdział VII „Nielegalny pobyt cudzoziemca na terytorium Polski” pkt 6.

¹⁵⁷ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).

¹⁵⁸ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526).

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec nie posiada tytułu pobytowego w Polsce, jednak wychowuje wspólne dzieci ze swoją wieloletnią partnerką. Zarówno dzieci, jak i partnerka są obywatelami polskimi. Takiemu cudzoziemcowi powinna zostać udzielona zgoda na pobyt ze względów humanitarnych, gdyż prowadzi on życie rodzinne na terytorium Polski.

1

2

Zgoda na pobyt tolerowany

Zgoda na pobyt tolerowany jest również zezwoleniem udzielanym cudzoziemcom **bezterminowo**. Zgody na pobyt tolerowany **udziela się, gdy zgoda na pobyt ze względów humanitarnych nie może zostać udzielona**. Udziela się jej zatem z tych samych przyczyn, z których udzielana jest zgoda na pobyt ze względów humanitarnych (z wyłączeniem naruszenia prawa do życia rodzinnego lub prywatnego i praw dziecka), w sytuacji, gdy jednocześnie występują okoliczności odmowy udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych.

Tym samym zgody na pobyt tolerowany udziela się cudzoziemcowi, **jeżeli zobowiązanie go do powrotu może nastąpić jedynie do państwa, w którym:**

- ◆ zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego;
- ◆ mógłby zostać poddany torturom albo nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu;
- ◆ mógłby być zmuszony do pracy;
- ◆ mógłby być pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego albo być ukarany bez podstawy prawnej.

Jednocześnie jednak muszą istnieć przesłanki do odmowy cudzoziemcowi zgody na pobyt ze względów humanitarnych, czyli poważne podstawy, aby sądzić, że cudzoziemiec:

- ◆ popełnił zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości, w rozumieniu prawa międzynarodowego;
- ◆ jest winny działań sprzecznych z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych¹⁵⁹;
- ◆ popełnił na terytorium Polski zbrodnię lub popełnił poza tym terytorium czyn, który jest zbrodnią według prawa polskiego;
- ◆ stanowi zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- ◆ podzegał albo w inny sposób brał udział w popełnieniu zbrodni lub czynów, o których mowa w trzech pierwszych punktach;

¹⁵⁹ Zob. przypis 162.

- ◆ przed przybyciem do Polski popełnił inny niż określony w trzech pierwszych punktach czyn, który według prawa polskiego jest przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności, oraz opuścił kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia kary.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec nie posiada tytułu pobytowego w Polsce. Pochodzi jednak z kraju, w którym grożą mu tortury. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego uznała cudzoziemca za zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Takiemu cudzoziemcowi zgoda na pobyt ze względów humanitarnych nie powinna zostać udzielona, ale powinna zostać mu udzielona zgoda na pobyt tolerowany.

Ponadto zgoda na pobyt tolerowany jest udzielana również wtedy, gdy **zobowiązanie do powrotu jest niewykonalne** z przyczyn niezależnych od organu właściwego do przymusowego wykonania decyzji i od cudzoziemca.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec nie posiada tytułu pobytowego w Polsce, nie posiada także dokumentu podróży. Władze kraju pochodzenia cudzoziemca odmówiły wydania takiego dokumentu zarówno samemu cudzoziemcowi, jak i Straży Granicznej. Takiemu cudzoziemcowi powinna zostać udzielona zgoda na pobyt tolerowany.

Zgody na pobyt tolerowany udziela się również, gdy zobowiązanie do powrotu może nastąpić jedynie do państwa, do którego **wydanie (ekstradycja) cudzoziemca jest niedopuszczalne** na mocy orzeczenia sądu albo ze względu na rozstrzygnięcie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie odmowy wydania cudzoziemca.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec nie posiada tytułu pobytowego w Polsce. Prawomocnym wyrokiem sąd odmówił ekstradycji cudzoziemca do jego kraju pochodzenia. Takiemu cudzoziemcowi powinna zostać udzielona zgoda na pobyt tolerowany.

W decyzji o udzieleniu cudzoziemcowi zgody na pobyt tolerowany zobowiązuje się cudzoziemca do **zgłaszania się w określonych odstępach czasu** do komendanta oddziału lub placówki Straży Granicznej – wskazanego w decyzji lub właściwego ze względu na miejsce aktualnego pobytu cudzoziemca – oraz do **informowania go o każdej zmianie** swojego miejsca zamieszkania. Niewywiązywanie się z obowiązku zgłaszania do organu może stanowić podstawę cofnięcia zgody na pobyt tolerowany¹⁶⁰.

2 Postępowanie

Zarówno zgody na pobyt ze względów humanitarnych, jak i zgody na pobyt tolerowany udziela na podstawie decyzji administracyjnej **komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej**. Organem wyższego stopnia jest w tych sprawach **Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców**.

Jeżeli wobec cudzoziemca nie została jeszcze wydana decyzja o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, o udzieleniu jednego z wyżej wymienionych tytułów pobytowych orzeka się jedynie **w ramach postępowania w sprawie zobowiązania cudzoziemca do powrotu**. W decyzji kończącej to postępowanie zamiast o zobowiązaniu do powrotu rozstrzyga się o udzieleniu zgody na pobyt ze względów humanitarnych, a w razie jej nieudzielenia – o udzieleniu zgody na pobyt tolerowany.

Jeżeli natomiast okoliczność będąca podstawą do udzielenia jednego z wyżej wymienionych tytułów pobytowych wyszła na jaw po wydaniu decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu przez organ wyższego stopnia albo w związku z koniecznością wykonania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, wydanej przez organ innego państwa członkowskiego stosującego przepisy prawa UE¹⁶¹, **z urzędu wszczyna się odrębne postępowanie**. Wówczas organem właściwym do wszczęcia postępowania w sprawie udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany jest komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej, który wydał decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu.

Organ udziela zarówno zgody na pobyt ze względów humanitarnych, jak i zgody na pobyt tolerowany **z urzędu**. Jedynie w przypadku zgody na pobyt tolerowany ze względu na niemożność powrotu do państwa, do którego wydanie (ekstradycja) cudzoziemca jest niedopuszczalne na mocy orzeczenia sądu albo ze względu na rozstrzygnięcie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie odmowy wydania cudzoziemca, zgody udziela się **na wniosek** cudzoziemca.

¹⁶⁰ Szerzej na ten temat zob. pkt 5.1.

¹⁶¹ Dyrektywa Rady nr 2001/40/WE z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie wzajemnego uznawania decyzji o wydalaniu obywateli państw trzecich (Dz.Urz. WE L 149).

Odmowa udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych

Zgody na pobyt ze względów humanitarnych nie udziela się, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że cudzoziemiec:

- ◆ popełnił zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu prawa międzynarodowego;
- ◆ jest winny działań sprzecznych z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych¹⁶²;
- ◆ popełnił na terytorium Polski zbrodnię lub popełnił poza tym terytorium czyn, który jest zbrodnią według prawa polskiego;
- ◆ stanowi zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- ◆ podlegał albo w inny sposób brał udział w popełnieniu zbrodni lub czynów, o których mowa w pierwszych trzech punktach.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec nie posiada tytułu pobytowego w Polsce, jednak wychowuje wspólne dzieci ze swoją wieloletnią partnerką. Zarówno dzieci, jak i partnerka są obywatelami polskimi. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego uznała cudzoziemca za zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Takiemu cudzoziemcowi zgoda na pobyt ze względów humanitarnych nie powinna zostać udzielona.

Ponadto cudzoziemcowi **można odmówić udzielenia zgody** na pobyt ze względów humanitarnych, jeżeli przed przybyciem do Polski popełnił inny niż określony w pierwszych trzech punktach czyn, który według prawa polskiego jest przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności, oraz opuścił kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia kary. Odmowa w tym przypadku nie jest jednak obowiązkowa.

¹⁶² Zasady te określone są w Preambule i art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych podpisanej dnia 26 czerwca 1945 r. (Dz.U. 1947, nr 23, poz. 90).

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec nie posiada tytułu pobytowego w Polsce, jednak wychowuje wspólne dzieci ze swoją wieloletnią partnerką. Zarówno dzieci, jak i partnerka są obywatelami polskimi. W trakcie postępowania w sprawie udzielenia cudzoziemcowi zgody na pobyt ze względów humanitarnych organ uzyskał informację, że cudzoziemiec został skazany w kraju pochodzenia za rozbój, który jest według prawa polskiego przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności od dwóch do 12 lat, i uciekł z kraju pochodzenia w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej za ten czyn. Takiemu cudzoziemcowi organ może udzielić zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub też jej odmówić.

2

2

Odmowa udzielenia zgody na pobyt tolerowany

Zgody na pobyt tolerowany nie udziela się, jeżeli pobyt cudzoziemca na terytorium Polski może **stanowić zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa** lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego w sytuacji, gdy cudzoziemcowi zgoda na pobyt tolerowany mogłaby zostać udzielona z uwagi na niewykonalność decyzji o zobowiązaniu do powrotu lub jej niedopuszczalność na mocy orzeczenia sądu lub rozstrzygnięcia Ministra Sprawiedliwości.

Przesłanka zagrożenia **nie jest jednak podstawą odmowy** udzielenia zgody na pobyt tolerowany, jeżeli zobowiązanie cudzoziemca do powrotu może nastąpić jedynie do państwa, w którym:

- ◆ zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego;
- ◆ mógłby zostać poddany torturom albo nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu;
- ◆ mógłby być zmuszony do pracy;
- ◆ mógłby być pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego albo być ukarany bez podstawy prawnej.

PRZYKŁAD: Cudzoziemiec nie posiada tytułu pobytowego w Polsce. Pochodzi jednak z kraju, w którym grożą mu tortury. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego uznała cudzoziemca za zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Takiemu cudzoziemcowi zgoda na pobyt ze względów humanitarnych nie powinna zostać udzielona, ale powinna zostać mu udzielona zgoda na pobyt tolerowany.

3

Dokumenty wydawane cudzoziemcom

3

1

Karta pobytu

Cudzoziemcy, którym została udzielona zgoda na pobyt ze względów humanitarnych, otrzymują kartę pobytu. Jest to dokument pobytowy, który **potwierdza tożsamość** jej posiadacza oraz uprawnia go, wraz z dokumentem podróży, do **wielokrotnego przekraczania granicy** bez konieczności uzyskania wizy.

Karta pobytu wydana w związku z uzyskaniem zgody na pobyt ze względów humanitarnych jest ważna przez okres **dwóch lat** od dnia jej wydania. Karta zawiera informacje dotyczące daty jej wydania i daty upływu jej ważności. **Okres ważności karty nie jest tożsamy z okresem ważności uzyskanego tytułu pobytowego.** Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych udzielana jest cudzoziemcom bezterminowo, a karta pobytu stanowi jedynie dokument potwierdzający posiadanie tej zgody.

PRZYKŁAD: Karta pobytu cudzoziemca, któremu udzielono zgody na pobyt ze względów humanitarnych, utraciła ważność 1 stycznia 2016 r. Kolejna karta pobytu została mu wydana dopiero 15 stycznia 2016 r. Pomimo nieposiadania ważnej karty pobytu w okresie od 1 stycznia 2016 r. do 15 stycznia 2016 r. cudzoziemiec przebywał w Polsce legalnie.

Kartę pobytu w przypadku cudzoziemca, któremu udzielono zgody na pobyt ze względów humanitarnych, wydaje **komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej**, który udzielił tej zgody. Jednak kartę wymienia komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca.

PRZYKŁAD: Cudzoziemcowi zgody na pobyt ze względów humanitarnych udzielił Komendant Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej, który też wydał cudzoziemcowi kartę pobytu. Cudzoziemiec po dwóch latach od uzyskania pierwszej karty pobytu przeprowadził się do Białegostoku. Właściwy do wymiany karty pobytu jest Komendant Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej.

W przypadku gdy zgody na pobyt ze względów humanitarnych udzielił Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców – jako organ drugiej instancji – lub gdy Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców wydał decyzję o wydaniu albo wymianie karty pobytu, kartę pobytu nadal wydaje lub wymienia odpowiednio komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej, który orzekł w tych sprawach w pierwszej instancji.

W rubryce „**adres zameldowania**” powinien być wskazany aktualny adres zameldowania na pobyt czasowy lub stały. Jeśli cudzoziemiec nie może uzyskać adresu zameldowania lub nie zameldował się w miejscu pobytu czasowego trwającego ponad dwa miesiące, rubryka ta pozostaje niewypełniona. W rubryce „**PESEL**” wpisywany jest numer PESEL cudzoziemca, o ile został on nadany. W wypadku nieposiadania przez cudzoziemca numeru PESEL rubryka ta pozostanie niewypełniona.

W przypadku **utruty lub uszkodzenia przez cudzoziemca karty pobytu** powinien on w terminie trzech dni zawiadomić o tym organ wydający dokument. Otrzymuje on wtedy nieodpłatnie zaświadczenie potwierdzające utratę lub uszkodzenie karty pobytu. Zaświadczenie to jest ważne do czasu wydania kolejnej karty pobytu, nie dłużej jednak niż przez dwa miesiące. Potwierdza ono posiadanie przez cudzoziemca wskazanego w zaświadczeniu tytułu pobytowego.

Dokument „zgoda na pobyt tolerowany”

Cudzoziemcowi, któremu udzielono w Polsce zgody na pobyt tolerowany wydaje się dokument „zgoda na pobyt tolerowany”. Dokument ten w okresie swojej ważności **potwierdza tożsamość** cudzoziemca podczas jego pobytu w Polsce, lecz **nie potwierdza obywatelstwa** cudzoziemca. Dokument ten **nie uprawnia do przekroczenia granicy**.

Dokument „zgoda na pobyt tolerowany” wydaje lub odmawia jego wydania **komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej**, który udzielił cudzoziemcowi zgody na pobyt tolerowany, a wymienia lub odmawia jego wymiany komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca.

PRZYKŁAD: Cudzoziemcowi zgody na pobyt tolerowany udzielił Komendant Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej, który też wydał cudzoziemcowi dokument. Cudzoziemiec po dwóch latach od uzyskania pierwszego dokumentu przeprowadził się do Białegostoku. Właściwym do wymiany karty pobytu jest Komendant Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej.

Jednak w przypadku, gdy zgody na pobyt tolerowany udzielił Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców – jako organ drugiej instancji – lub gdy Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców wydał decyzję o wydaniu albo wymianie dokumentu, dokument ten nadal wydaje lub wymienia odpowiednio komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej, który orzekał w tych sprawach w pierwszej instancji.

Dokument „zgoda na pobyt tolerowany” jest ważny przez okres **dwóch lat** od dnia jego wydania. Dokument zawiera informacje dotyczące daty jego wydania i daty upływu jego ważności. **Okres ważności dokumentu nie jest tożsamy z okresem ważności uzyskanej zgody.** Zgoda na pobyt tolerowany udzielana jest cudzoziemcom bezterminowo, a karta pobytu stanowi jedynie dokument potwierdzający posiadanie tej zgody.

PRZYKŁAD: Dokument cudzoziemca, któremu udzielono zgody na pobyt tolerowany, utracił ważność 1 stycznia 2016 r. Kolejny dokument został mu wydany dopiero 15 stycznia 2016 r. Pomimo nieposiadania ważnej karty pobytu w okresie od 1 stycznia 2016 r. do 15 stycznia 2016 r. cudzoziemiec przebywał w Polsce legalnie.

W rubryce „**adres zameldowania**” powinien być wskazany aktualny adres zameldowania na pobyt czasowy lub stały. Jeśli cudzoziemiec nie może uzyskać adresu zameldowania lub nie zameldował się w miejscu pobytu czasowego trwającego ponad dwa miesiące, rubryka ta pozostaje niewypełniona. W rubryce „**PESEL**” wpisywany jest numer PESEL cudzoziemca, o ile został on nadany. W wypadku nieposiadania przez cudzoziemca numeru PESEL rubryka ta pozostanie niewypełniona.

W przypadku **utrąty lub uszkodzenia przez cudzoziemca dokumentu** powinien on w terminie trzech dni zawiadomić o tym organ wydający dokument, który udzielił stosownej zgody. Otrzymuje on wtedy nieodpłatnie zaświadczenie potwierdzające utratę lub uszkodzenie dokumentu. Zaświadczenie to jest ważne do czasu wydania kolejnego dokumentu, nie dłużej jednak niż przez dwa miesiące. Potwierdza ono posiadanie przez cudzoziemca wskazanego w zaświadczeniu zezwolenia na pobyt.

4

Przedłużenie pobytu w Polsce

Zarówno zgoda na pobyt ze względów humanitarnych, jak i zgoda na pobyt tolerowany udzielane są cudzoziemcom **bezterminowo**. Oznacza to, że nie istnieje konieczność podejmowania przez cudzoziemca działań zmierzających do przedłużenia legalnego pobytu w Polsce. Cudzoziemiec powinien natomiast przed upływem ważności karty pobytu lub dokumentu „zgoda na pobyt tolerowany” złożyć **wniosek o wydanie kolejnego takiego dokumentu**. Wydanie kolejnego dokumentu stanowi czynność techniczną i nie jest bezpośrednio związane z badaniem, czy cudzoziemiec wciąż spełnia przesłanki udzielenia mu zgody na pobyt w Polsce. Jest to dokument potwierdzający tożsamość cudzoziemca oraz fakt posiadania przez niego prawa do pobytu w Polsce.

Cudzoziemiec, który posiada zgodę na pobyt ze względów humanitarnych może po pięciu latach nieprzerwanego pobytu na terytorium Polski uzyskać **zezwolenie na pobyt stały**. Cudzoziemiec, który posiada zgodę na pobyt tolerowany, może po 10 latach nieprzerwanego pobytu na terytorium Polski uzyskać zezwolenie na pobyt stały. Nie dotyczy to jednak cudzoziemców, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany wydaną w związku z niewykonalnością decyzji o zobowiązaniu do powrotu z przyczyn niezależnych od organu i od cudzoziemca – nie mogą się oni ubiegać się zezwolenie na pobyt stały¹⁶³.

Cudzoziemcy posiadający zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub zgodę na pobyt tolerowany nie mogą ubiegać się o udzielenie im **zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE** (odmawia się w tym przypadku wszczęcia postępowania)¹⁶⁴.

Cudzoziemcy zamieszkujący w Polsce na podstawie zgody na pobyt tolerowany lub zgody na pobyt ze względów humanitarnych mogą ubiegać się o **nadanie obywatelstwa polskiego** przez Prezydenta RP. Tym samym także cudzoziemiec, który posiada zgodę na pobyt tolerowany wydaną w związku z niewykonalnością decyzji o zobowiązaniu do powrotu z przyczyn niezależnych od organu i od cudzoziemca może ubiegać się nadanie obywatelstwa przez Prezydenta RP. Stosowny wniosek składa się za pośrednictwem wojewody właściwego ze względu na miejsce zamieszkania cudzoziemca.

¹⁶³ Szerzej na ten temat zob. rozdział IV „Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE i zezwolenie na pobyt stały” pkt 1.2.

¹⁶⁴ Tamże, pkt 2.

5

Utrata prawa pobytu

5

1

Cofnięcie

Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych lub zgoda na pobyt tolerowany mogą zostać cofnięte **na podstawie decyzji przez komendanta oddziału lub placówki Straży Granicznej**, który udzielił zgody, a w przypadku, gdy zgody udzielił Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców – przez organ Straży Granicznej właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca. Organem wyższego stopnia w sprawie cofnięcia tych tytułów pobytowych jest **Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców**.

Postępowanie w sprawie cofnięcia cudzoziemcowi zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany wszczynają się **z urzędu**. W przypadku, gdy pobyt cudzoziemca może stanowić zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, **wniosek o wszczęcie** postępowania może złożyć komendant wojewódzki Policji lub Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

5

1

1

Cofnięcie zgody na pobyt ze względów humanitarnych

Cudzoziemcowi **cofa się** zgodę na pobyt ze względów humanitarnych **na mocy decyzji**, w przypadku gdy:

- ◆ okoliczności, z powodu których zgoda została udzielona, przestały istnieć lub zmieniły się w taki sposób, że zgoda nie jest już wymagana;
- ◆ okoliczności uzasadniające odmowę udzielenia zgody powstały po jej udzieleniu¹⁶⁵;
- ◆ wyjdzie na jaw, że cudzoziemiec zataił informacje lub dokumenty albo przedstawił fałszywe informacje lub dokumenty o istotnym znaczeniu dla udzielenia zgody;
- ◆ cudzoziemiec opuścił na stałe terytorium Polski;
- ◆ cudzoziemiec powrócił do kraju pochodzenia.

¹⁶⁵ Szerzej na ten temat zob. pkt 2.1.

PRZYKŁAD: Cudzoziemcowi została udzielona zgoda na pobyt ze względów humanitarnych, ponieważ wychowywał on wspólne dzieci ze swoją wieloletnią partnerką. Zarówno dzieci, jak i partnerka są obywatelami polskimi. Obecnie jednak cudzoziemiec nie utrzymuje żadnego kontaktu ani z dziećmi, ani z ich matką. Po uzyskaniu takiej informacji organ wszczyną z urzędu postępowanie w przedmiocie cofnięcia zgody.

Cudzoziemcowi **można cofnąć zgodę** na pobyt ze względów humanitarnych, jeżeli po jej udzieleniu wyjdzie na jaw, że przed przybyciem do Polski popełnił czyn, który według prawa polskiego jest przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności oraz opuścił kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia kary – analogicznie jak w przypadku odmowy udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych. Cofnięcie w tym przypadku nie jest jednak obowiązkowe.

Cofnięcie zgody na pobyt tolerowany

Zgodę na pobyt tolerowany **cofa się na podstawie decyzji**, gdy:

- ◆ ustanie przyczyna udzielenia zgody;
- ◆ cudzoziemiec opuścił terytorium Polski;
- ◆ dalszy pobyt cudzoziemca może stanowić zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- ◆ cudzoziemiec uchyla się od nałożonych na niego w decyzji o udzieleniu zgody obowiązków, tj. zgłaszania się w określonych odstępach czasu do komendanta oddziału lub placówki Straży Granicznej wskazanego w decyzji lub właściwego ze względu na miejsce aktualnego pobytu cudzoziemca oraz do informowania go o każdej zmianie swojego miejsca zamieszkania.

PRZYKŁAD: Cudzoziemcowi została udzielona zgoda na pobyt tolerowany, ponieważ nie posiadał dokumentu podróży, a władze jego kraju pochodzenia odmówiły wydania takiego dokumentu – zarówno samemu cudzoziemcowi, jak i Straży Granicznej. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego uznała cudzoziemca za zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Takiemu cudzoziemcowi zgoda na pobyt tolerowany zostanie cofnięta.

Zgodę na pobyt tolerowany cofa się, jeżeli pobyt cudzoziemca na terytorium Polski może stanowić **zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa** lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego w sytuacji, gdy cudzoziemcowi zgoda na pobyt tolerowany została udzielona ze względu na niewykonalność decyzji o zobowiązaniu do powrotu lub jej niedopuszczalność wydania (ekstradycji) na mocy orzeczenia sądu lub rozstrzygnięcia Ministra Sprawiedliwości. Przesłanka zagrożenia nie jest jednak podstawą cofnięcia zgody na pobyt tolerowany udzielonej ze względu na to, że zobowiązanie cudzoziemca do powrotu mogło nastąpić jedynie do państwa, w którym:

- ◆ zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego;
- ◆ mógłby zostać poddany torturom albo nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu;
- ◆ mógłby być zmuszony do pracy;
- ◆ mógłby być pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego albo być ukarany bez podstawy prawnej.

Cofnięcie zgody na pobyt tolerowany wynikające z **uchylania się od obowiązku zgłaszania się** jest możliwe w przypadku zgody na pobyt tolerowany udzielonej ze względu na niewykonalność decyzji o zobowiązaniu do powrotu lub jej niedopuszczalność na mocy orzeczenia sądu lub rozstrzygnięcia Ministra Sprawiedliwości. Nie jest to możliwe w przypadku uchylenia się od obowiązku zgłaszania się, jeśli cudzoziemcowi udzielono zgody na pobyt tolerowany, gdyż zobowiązanie go do powrotu mogło nastąpić jedynie do państwa, w którym:

- ◆ zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego;
- ◆ mógłby zostać poddany torturom albo nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu;
- ◆ mógłby być zmuszony do pracy;
- ◆ mógłby być pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego albo być ukarany bez podstawy prawnej.

5

2

Wygaśnięcie

Decyzja o udzieleniu cudzoziemcowi zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany **wygasa z mocy prawa** z dniem:

- ◆ nadania mu statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej;
- ◆ nabycia przez niego obywatelstwa polskiego;
- ◆ pisemnego zawiadomienia przez niego organu Straży Granicznej o zrzeczeniu się prawa do korzystania odpowiednio ze zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany;
- ◆ uzyskania przez niego zezwolenia na pobyt stały.

Decyzja o udzieleniu cudzoziemcowi zgody na pobyt tolerowany wygasa także z mocy prawa z dniem udzielenia mu zgody na pobyt ze względów humanitarnych.

6

Prawa cudzoziemców

6

1

Praca

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany są uprawnieni do pracy w Polsce **bez konieczności posiadania odrębnego zezwolenia na pracę**.

6

2

Działalność gospodarcza

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany mają prawo do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej **na takich samych zasadach jak obywatele polscy**. Mogą oni prowadzić działalność gospodarczą w dowolnej formie dopuszczalnej prawnie, a więc również w formie indywidualnej działalności gospodarczej, w spółkach cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej.

6

3

Pomoc społeczna

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany mają prawo do świadczeń z pomocy społecznej **jedynie w formie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego**. Nie są zatem uprawnieni do otrzymywania np. zasiłku stałego.

Cudzoziemcy Ci **nie są uprawnieni do uzyskania świadczeń rodzinnych** (zasiłku rodzinnego i dodatków do zasiłku rodzinnego, jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka oraz świadczeń opiekuńczych: zasiłku pielęgnacyjnego, świadczenia pielęgnacyjnego i specjalnego zasiłku opiekuńczego).

6

4

Edukacja

Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18. roku życia jest obowiązkowa także dla cudzoziemców, niezależnie od formy ich pobytu w Polsce. Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany mogą zatem

korzystać z nauki i opieki w publicznych **przedszkolach, w publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach**, publicznych szkołach artystycznych oraz w placówkach, w tym placówkach artystycznych, na warunkach dotyczących obywateli polskich. Cudzoziemcy podlegający obowiązkowi nauki korzystają z nauki i opieki w publicznych szkołach ponadgimnazjalnych na warunkach dotyczących obywateli polskich do ukończenia 18 lat lub ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej.

Cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany **nie mogą jednak podejmować i odbywać bezpłatnie studiów** pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich, studiów doktoranckich oraz innych form kształcenia, a także uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych na zasadach obowiązujących obywateli polskich. Cudzoziemcy ci mogą jednak korzystać z tych możliwości na podstawie decyzji rektora uczelni lub decyzji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego lub innego odpowiedniego ministra. Mogą także studiować na zasadach odpłatności.

Zameldowanie

Każdy cudzoziemiec przebywający w Polsce jest obowiązany zameldować się w miejscu pobytu stałego lub czasowego, chyba że jego pobyt w Polsce nie przekracza 14 dni. Zameldowanie powinno nastąpić najpóźniej do czwartego dnia, licząc od dnia przybycia do miejsca pobytu czasowego lub stałego. Cudzoziemiec powinien się również wymeldować. Cudzoziemiec dokonujący zameldowania przedstawia kartę pobytu lub dokument „zgoda na pobyt tolerowany”.

Podróże po UE

Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych

Cudzoziemcy, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych mogą swobodnie wjechać i przebywać na terytorium innych niż Polska państw członkowskich UE przez okres nieprzekraczający **łącznie 90 dni w trakcie każdych kolejnych 180 dni** liczonych od daty pierwszego wjazdu na terytorium innych państw strefy Schengen.

Warunkiem legalnego podróżowania po strefie Schengen jest posiadanie ważnej karty pobytu, ważnego dokumentu podróży wydanego w okresie ostatnich 10 lat, uzasadnienie celu i warunków pobytu, wykazanie posiadania odpowiednich środków finansowych, niestanowienie zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz niefigurowanie w krajowym wykazie wpisów do celów odmowy wjazdu danego państwa.

Cudzoziemcy posiadający zgodę na pobyt tolerowany **nie są uprawnieni do przekraczania granicy** na podstawie dokumentu „zgoda na pobyt tolerowany”. Tym samym nie są też oni uprawnieni do podróżowania po strefie Schengen na podstawie tego dokumentu.

Nie wyklucza to możliwości przekraczania przez cudzoziemca granicy Polski i podróżowania na podstawie ważnego dokumentu podróży i posiadanego przez cudzoziemca stosownego zezwolenia na wjazd lub pobyt w innym państwie (np. wizy). Należy jednak pamiętać, że wyjazd posiadacza zgody na pobyt tolerowany z Polski stanowi przesłankę cofnięcia udzielonej zgody.

7

Zmiany od 1 maja 2014 r.

Z dniem wejścia w życie ustawy o cudzoziemcach (1 maja 2014 r.) decyzje o udzieleniu cudzoziemcom zgody na pobyt tolerowany wydane na podstawie dotychczasowych przepisów, tj. na podstawie ustawy z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP (w brzmieniu do dnia 30 kwietnia 2014 r.):

ze względu na to, że:

- ◆ ich powrót do kraju pochodzenia mógłby nastąpić jedynie do kraju, w którym zagrożone byłoby ich prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, w którym mogliby zostać poddani torturom albo nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu lub być zmuszeni do pracy lub pozbawieni prawa do rzetelnego procesu sądowego albo być ukarani bez podstawy prawnej;
- ◆ ich powrót do kraju pochodzenia naruszałby prawo do życia rodzinnego lub naruszałoby prawa dziecka w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu

– stały się decyzjami o udzieleniu zgody na pobyt ze względów humanitarnych;

ze względu na to, że:

- ◆ ich powrót do kraju pochodzenia jest niewykonalny z przyczyn niezależnych od organu właściwego do przymusowego wykonania decyzji i od cudzoziemców;
- ◆ powrót do kraju pochodzenia może nastąpić jedynie do państwa, do którego wydanie ich jest niedopuszczalne na mocy orzeczenia sądu albo z uwagi na

rozstrzygnięcie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie odmowy wydania (ekstradycji) cudzoziemca

– pozostały decyzjami o udzieleniu zgody na pobyt tolerowany.

Warto również zwrócić uwagę, że decyzje cudzoziemców, którzy otrzymali zezwolenie na zamieszkanie na mocy ustawy z 25 czerwca 1997 r. o cudzoziemcach, czyli ze względu na:

- ◆ konieczność przebywania w Polsce w związku z tym, że ich powrót do kraju pochodzenia mógłby stanowić naruszenie Europejskiej konwencji praw człowieka¹⁶⁶;
- ◆ niemożność wykonania decyzji o powrocie z przyczyn niezależnych od organu czy cudzoziemca;
- ◆ wydanie orzeczenia sądu o niedopuszczalności wydania cudzoziemca albo rozstrzygnięcie Ministra Sprawiedliwości o odmowie wydania cudzoziemca

– stały się, wraz z wejściem w życie ustawy z 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, z mocy prawa decyzjami o udzieleniu zgody na pobyt tolerowany. Obecnie tytuł pobytowy tych cudzoziemców ponownie uległ zmianie z mocy prawa – decyzje o udzieleniu im zgody na pobyt tolerowany z dniem 1 maja 2014 r. **stały się decyzjami o udzieleniu im zgody na pobyt ze względów humanitarnych.**

¹⁶⁶ Zob. przypis 157.

VII

Jacek Białas
aktualizacja: Małgorzata Jaźwińska

**Nielegalny pobyt cudzoziemca
na terytorium Polski**

1

Definicja nielegalnego pobytu

Przepisy polskiego prawa nie definiują wprost pojęć „legalnego pobytu” czy „nielegalnego pobytu”, mimo że ustawa o cudzoziemcach w wielu miejscach odwołuje się do obu tych terminów (np. wnioski o zezwolenie na pobyt czasowy czy na pobyt stały można zasadniczo złożyć podczas „legalnego pobytu”, z kolei „nielegalny pobyt” często jest przesłanką do odmowy udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy).

Definicja „nielegalnego pobytu” znajduje się w prawie UE. Zgodnie z tzw. dyrektywą powrotową UE¹⁶⁷ „nielegalny pobyt” oznacza obecność na terytorium państwa członkowskiego UE obywatela państwa trzeciego (czyli obywatela państwa niebędącego państwem członkowskim UE oraz osoby niekorzystającej ze wspólnotowego prawa do swobodnego przemieszczania się), który nie spełnia lub przestał spełniać warunki wjazdu do państwa członkowskiego UE, określone w art. 5 kodeksu granicznego Schengen¹⁶⁸, albo innych warunków wjazdu, pobytu lub zamieszkania w tym państwie członkowskim.

Warunkiem wjazdu do strefy Schengen obywateli państw trzecich¹⁶⁹ jest:

- ◆ posiadanie ważnego dokumentu podróży;
- ◆ posiadanie ważnej wizy krajowej lub Schengen (o ile cudzoziemiec nie jest obywatelem państwa, których obywatele są zwolnieni z wymogu posiadania wizy) lub innego ważnego dokumentu pobytowego (np. karty pobytu);
- ◆ uzasadnienie celu i warunków planowanego pobytu;
- ◆ posiadanie lub możliwość uzyskania wystarczających środków utrzymania na czas trwania planowanego pobytu i na powrót do państwa pochodzenia lub na tranzyt do państwa trzeciego;
- ◆ brak wpisu danych cudzoziemca do celów odmowy wjazdu w Systemie Informacyjnym Schengen oraz w krajowych bazach danych państw członkowskich UE¹⁷⁰;

¹⁶⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich (Dz.Urz. UE L 348/98).

¹⁶⁸ Rozporządzenie (WE) Nr 562/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen) (Dz.Urz. UE L 105/1).

¹⁶⁹ Szerzej na temat przekraczania granicy polskiej zob. rozdział II „Wizy i przekraczanie granicy polskiej”.

¹⁷⁰ W przypadku Polski taką bazą danych jest wykaz cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany.

- ◆ niestwarzanie przez cudzoziemca zagrożenia dla porządku publicznego, bezpieczeństwa wewnętrznego, zdrowia publicznego lub stosunków międzynarodowych żadnego z państw członkowskich UE.

Można zatem stwierdzić, że pobyt „nielegalny” to nie tylko pobyt cudzoziemca, który nie posiada odpowiedniego zezwolenia czy dokumentu (wizy czy karty pobytu), ale także pobyt cudzoziemca, który ma taki dokument, ale np. nie posiada odpowiednich środków finansowych lub został uznany za stwarzającego zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa.

Zawarte w przepisach prawa sformułowanie „nielegalny pobyt” często stosuje się wymiennie z określeniami np. „**pobyt nieudokumentowany**” lub „**pobyt nieuregulowany**”.

2

Prawa cudzoziemców

Mimo że dany cudzoziemiec przebywa w Polsce nielegalnie, to jednak taki pobyt nie oznacza, że jest on pozbawiony wszelkich praw. Oczywiście cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie mają o wiele mniej uprawnień niż ci, którzy przebywają tu legalnie.

2

1

Praca

Cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie **nie mają prawa do wykonywania pracy zarobkowej**. Wykonywanie takiej pracy jest podstawą do wydania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu.

Pracodawca ma obowiązek żądać od cudzoziemca przedstawienia przed rozpoczęciem pracy ważnego dokumentu uprawniającego do pobytu w Polsce i przechowywać kopię tego dokumentu przez cały okres wykonywania pracy przez cudzoziemca.

Cudzoziemcowi przebywającemu w Polsce nielegalnie przysługuje **roszczenie o wypłatę zaległego wynagrodzenia** za wykonaną pracę i związanych z nim świadczeń. Cudzoziemiec może **uzyskać zezwolenie na pobyt czasowy** na okres trwania postępowania karnego toczącego się przeciwko pracodawcy, gdy pracował w warunkach szczególnego wykorzystania lub jest małoletni. Ponadto pracodawca jest także obowiązany pokryć koszty związane z przesłaniem cudzoziemcowi zaległych należności do państwa, do którego cudzoziemiec powrócił lub został wydany.

2

2

Działalność gospodarcza

Przepisy prawa nie wskazują, aby cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie nie mogli podejmować działalności gospodarczej. Z przepisów można wywnioskować, że mają oni **prawo do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej wyłącznie w formie spółek**: komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej. Mają także prawo do przystępowania do takich spółek oraz obejmowania bądź nabywania ich udziałów lub akcji.

Cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie nie mają prawa prowadzenia działalności gospodarczej w innych niż wyżej wymienione formach, tj. jako osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą oraz w formie spółek jawnej i partnerskiej.

2

3

Pomoc społeczna

Cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie **nie mają prawa do pomocy społecznej**. Świadczenia takie przysługują zarówno cudzoziemcom, którym nadano w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, jak również tym, którym wydano zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE lub niektóre typy zezwolenia na pobyt czasowy. Cudzoziemcy, którzy uzyskali w Polsce zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub zgodę na pobyt tolerowany są uprawnieni do świadczeń z pomocy społecznej wyłącznie w formie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego.

Cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie **nie mają również prawa do świadczeń rodzinnych**.

2

4

Edukacja

Zgodnie z przepisami Konstytucji RP każdy ma prawo do nauki, natomiast nauka do 18. roku życia jest obowiązkowa. W takiej sytuacji dyrektor szkoły **nie może odmówić przyjęcia do szkoły** cudzoziemskiego dziecka przebywającego w Polsce nielegalnie. Także dzieci przebywające w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców objęte są obowiązkiem szkolnym.

Dzieci cudzoziemskie, także te przebywające w Polsce nielegalnie, korzystają z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, w **publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych** na takich samych warunkach jak dzieci polskie. Zasada ta dotyczy dzieci do ukończenia 18 lat lub do ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej.

Ponadto cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie **nie mogą co do zasady podejmować studiów wyższych, studiów doktoranckich** ani uczestniczyć w badaniach naukowych i pracach rozwojowych. Zasada to dotyczy zarówno uczelni publicznych, jak i niepublicznych.

2

5

Zameldowanie

Cudzoziemcy przebywający w Polsce mają obowiązek się zameldować. Jednakże przepisy prawa wymagają do zameldowania się na pobyt stały lub na pobyt czasowy przedstawienia odpowiedniego dokumentu (karty pobytu, wizy, stempla potwierdzającego złożenie wniosku o zezwolenie na pobyt). W związku z tym cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie **faktycznie nie mogą się zameldować**.

Cudzoziemcy zwolnieni są z obowiązku meldunkowego, jeżeli ich pobyt w Polsce nie przekracza 14 dni.

2

6

Inne

Przepisy prawa nie zawierają przesłanki nielegalnego pobytu jako przeszkody do **zawarcia związku małżeńskiego**. Co więcej, niejednokrotnie zdarzały się sytuacje, że nawet cudzoziemiec umieszczony w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców zawierał związek małżeński.

Cudzoziemiec przebywający w Polsce nielegalnie ma możliwość skorzystania ze **świadczeń opieki zdrowotnej** udzielanych przez zespoły ratunkowe w warunkach pozaszpitalnych, zgodnie z ustawą z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Cudzoziemiec przebywający w Polsce nielegalnie ma prawo złożyć **zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa** – w takiej sytuacji Policja czy prokurator nie mogą uzależnić przyjęcia takiego zawiadomienia od legalnego pobytu, aczkolwiek Policja może dokonać kontroli legalności pobytu cudzoziemca składającego zawiadomienie i zatrzymać go w celu przekazania Straży Granicznej.

3

Legalizacja pobytu

Cudzoziemiec przebywający nielegalnie w Polsce może – w wyjątkowych przypadkach – zalegalizować tu swój pobyt.

Niektóre przepisy prawa **wyraźnie uzależniają zalegalizowanie pobytu od przesłanki „legalnego pobytu”** – np. cudzoziemiec powinien złożyć wniosek o udzielenie mu zezwolenia na pobyt czasowy osobiście, nie później niż w ostatnim dniu jego legalnego pobytu na terytorium Polski.

Także liczne przepisy wprost wskazują, że **nielegalny pobyt jest przyczyną odmowy uzyskania danego tytułu pobytowego**, np. gdy cudzoziemiec złożył wniosek o zezwolenie na pobyt

czasowy podczas nielegalnego pobytu w Polsce, wówczas odmawia się mu udzielenia tego zezwolenia (poza wyjątkowymi sytuacjami¹⁷¹).

Istnieją pewne **rozwiązania pozwalające na legalizację pobytu, z których może skorzystać cudzoziemiec przebywający w Polsce nielegalnie**¹⁷², np.:

- ◆ cudzoziemiec może złożyć wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, jeśli obawia się prześladowania w kraju pochodzenia lub naruszeń praw człowieka. Jeżeli obawy te okażą się uzasadnione, to zostaje objęty ochroną międzynarodową w formie statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej;
- ◆ cudzoziemcowi można wydać zezwolenie na pobyt czasowy ze względu na konieczność poszanowania jego życia rodzinnego, ochronę praw dziecka czy ze względu na bycie ofiarą handlu ludźmi;
- ◆ cudzoziemcowi można także wydać zezwolenie na pobyt czasowy ze względu na okoliczności wymagające krótkotrwałego pobytu (dotyczy to sytuacji wyjątkowych, np. gdy cudzoziemiec został zobowiązany do uczestnictwa jako świadek w postępowaniu sądowym lub gdy jego stan zdrowia powoduje, że musi pozostać w Polsce);
- ◆ cudzoziemcowi można udzielić także zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany w sytuacji, gdy zostało wobec niego wszczęte postępowanie w sprawie o zobowiązanie do powrotu, a zachodzą przeszkody do powrotu, takie jak np. prowadzenie życia rodzinnego czy prywatnego, brak możliwości uzyskania ważnego paszportu, zagrożenie poważnymi naruszeniami praw człowieka w przypadku powrotu itp.;
- ◆ tzw. abolicje – są to szczególne rozwiązania prawne polegające na możliwości zalegalizowania pobytu określonych kategorii cudzoziemców przebywających w Polsce nielegalnie; akcje abolicyjne były przeprowadzone w Polsce trzykrotnie: w roku 2003, 2007 oraz 2012. Nie są one natomiast przeprowadzane w sposób regularny.

4

Obowiązek opuszczenia Polski

Cudzoziemiec jest **obowiązany opuścić terytorium Polski przed upływem** okresu pobytu objętego wizą lub przed upływem ważności karty pobytu, jak również przed upływem okresu

¹⁷¹ Szerzej na ten temat zob. rozdział III „Zezwolenie na pobyt czasowy” pkt 1.

¹⁷² Szczegółowe informacje na temat poszczególnych form legalizacji pobytu, z których skorzystać mogą także cudzoziemcy przebywający w Polsce nielegalnie, zawarte są w rozdziałach „Zezwolenie na pobyt czasowy”, „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca” oraz „Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany”.

pobytu w ruchu bezwizowym. Natomiast jeśli przed upływem tych terminów cudzoziemiec złoży wniosek o przedłużenie legalnego pobytu (np. złoży wniosek o zezwolenie na pobyt czasowy czy wniosek o przedłużenie wizy), wówczas w jego paszporcie właściwy organ, np. wojewoda, umieszcza **odcisk stempla** potwierdzający, że dany cudzoziemiec złożył odpowiedni wniosek i od daty prawidłowego złożenia wniosku pobyt cudzoziemca w Polsce uznaje się za legalny aż do ostatecznego zakończenia postępowania.

Poza tym cudzoziemiec jest **obowiązany opuścić terytorium Polski w terminie 30 dni** od doręczenia mu decyzji organu II instancji (chyba że nie składał odwołania, wówczas ten 30-dniowy termin liczy się dopiero od dnia, kiedy decyzja organu I instancji stała się ostateczna, tj. po 14 dniach od doręczenia decyzji organu I instancji):

- ◆ o odmowie przedłużenia wizy, udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE;
- ◆ o cofnięciu mu zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE;
- ◆ o odmowie nadania mu statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej lub decyzji o umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia mu ochrony międzynarodowej, chyba że decyzje te zostały wydane w związku ze złożeniem kolejnego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej;
- ◆ o uznaniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny;
- ◆ o pozbawieniu go statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej;
- ◆ o cofnięciu zgody na pobyt ze względów humanitarnych.

Pobyt cudzoziemca na terytorium Polski w okresie wspomnianych 30 dni uważa się co do zasady za **legalny**. Zatem dopiero po upływie tego okresu pobyt cudzoziemca w Polsce uznaje się za nielegalny.

5

Kontrola legalności pobytu

Straż Graniczna i Policja mają prawo przeprowadzić kontrolę legalności pobytu cudzoziemców w Polsce. Ponadto prawo takie mają także w pewnym zakresie **województwie, Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców** (w ramach postępowań prowadzonych w ramach przyznaných tych organom kompetencji) oraz **Stuzba Celna**. Organy administracji rządowej i samorządowej są obowiązane współdziałać z wymienionymi organami w zakresie dokonywania kontroli legalności pobytu cudzoziemców w Polsce.

Zazwyczaj kontrola legalności pobytu odbywa się podczas legitymowania cudzoziemców, którzy dokonali drobnych wykroczeń lub w innych sytuacjach, takich jak jazda bez ważnego biletu w środkach komunikacji publicznej, przejście przez ulicę na czerwonym świetle lub podczas składania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej itp.

Po przeprowadzeniu kontroli, w przypadku stwierdzenia, że pobyt cudzoziemca jest niezgodny z przepisami dotyczącymi warunków wjazdu i pobytu cudzoziemców w Polsce (pobyt nielegalny), właściwy komendant placówki lub oddziału Straży Granicznej **wszczyna postępowanie** o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu.

6

Zobowiązanie cudzoziemca do powrotu

6

1

Przesłanki wydania decyzji

Jako „**powrót**” ustawa o cudzoziemcach definiuje powrót cudzoziemca do kraju jego pochodzenia, państwa tranzytu lub innego państwa trzeciego, do którego zdecydował się powrócić i przez które został przyjęty. Powrotem nie jest więc przekazanie cudzoziemca do innego państwa członkowskiego UE. Powrót następuje na podstawie decyzji o zobowiązaniu do powrotu.

Istnieje wiele sytuacji, w których wydawana jest decyzja o zobowiązaniu do powrotu. Przede wszystkim taką decyzję wydaje się, gdy **cudzoziemiec przebywa w Polsce bez ważnej wizy lub innego ważnego dokumentu** uprawniającego go do wjazdu na to terytorium i pobytu na nim. Jednak istnieje także szereg innych sytuacji, w których wydaje się cudzoziemcom decyzję o zobowiązaniu do powrotu, m.in.:

- ◆ wykonywanie pracy bez wymaganego zezwolenia na pracę lub oświadczenia pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy (chyba że nastąpiło to z winy pracodawcy, który wprowadził cudzoziemca w błąd, wykorzystał zależność służbową lub w inny podobny sposób doprowadził do tego, że cudzoziemiec wykonywał pracę nielegalnie – w takiej sytuacji decyzji o zobowiązaniu do powrotu się nie wydaje);
- ◆ prowadzenie działalności gospodarczej niezgodnie z przepisami;
- ◆ brak środków finansowych oraz źródeł ich uzyskania niezbędnych m.in. do pokrycia kosztów pobytu w Polsce i podróży powrotnej do państwa pochodzenia;
- ◆ wpisanie danych cudzoziemca do wykazu cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany, lub do Systemu Informacyjnego Schengen do celów odmowy wjazdu;

- ◆ gdy wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub interes Rzeczypospolitej Polskiej;
- ◆ gdy cudzoziemiec przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę wbrew przepisom prawa;
- ◆ gdy cudzoziemiec został skazany prawomocnym wyrokiem w Polsce na karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu i istnieją podstawy do przeprowadzenia postępowania w sprawie przekazania go za granicę w celu wykonania orzeczonej wobec niego kary;
- ◆ gdy dalszy pobyt cudzoziemca w Polsce będzie stanowił zagrożenie dla zdrowia publicznego lub dla stosunków międzynarodowych innego państwa członkowskiego UE;
- ◆ gdy cel i warunki pobytu cudzoziemca w Polsce są niezgodne z deklarowanymi (np. cudzoziemiec zadeklarował, że cel jego pobytu jest turystyczny, a wykonuje pracę).

W sytuacji, gdy zostanie wydana decyzja o zobowiązaniu do powrotu, wówczas właściwy organ Straży Granicznej pobiera od cudzoziemca odciski linii papilarnych, fotografuje cudzoziemca i **odnotowuje wydanie decyzji w dokumencie podróży** cudzoziemca. Odnotowanie to następuje przez odcisnięcie pieczęci zawierającej: podstawę prawną decyzji, nazwę „decyzja o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu”, numer decyzji o zobowiązaniu do powrotu, podpis oraz datę. Konsekwencją wydania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu jest automatyczne **unieważnienie wizy krajowej, wygaśnięcie zezwolenia** na pobyt czasowy oraz zezwolenia na pracę (jeśli cudzoziemiec takowe posiada). Natomiast gdy cudzoziemiec posiadał zezwolenie na pobyt stały lub na pobyt rezydenta długoterminowego UE, wówczas dla wydania decyzji o zobowiązaniu do powrotu potrzebne jest wcześniejsze **cofnięcie zezwolenia** na pobyt stały lub na pobyt rezydenta długoterminowego UE.

Decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu wydaje **komendant oddziału lub placówki Straży Granicznej**, który stwierdził istnienie przesłanki uzasadniającej wydanie takiej decyzji. Decyzję tę wydaje z urzędu lub na wniosek: wojewody, Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefa Agencji Wywiadu, organu Służby Celnej, komendanta wojewódzkiego lub komendanta powiatowego (miejskiego) Policji.

W sytuacji, gdy cudzoziemiec złożył wcześniej **wniosek o udzielenie mu ochrony międzynarodowej**, wówczas odmawia się wszczęcia postępowania w sprawie zobowiązania cudzoziemca do powrotu (chyba że jest to kolejny wniosek w sprawie udzielenia mu ochrony międzynarodowej). Natomiast gdy cudzoziemiec złożył pierwszy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej już po wszczęciu postępowania o zobowiązaniu do powrotu, wówczas postępowanie o zobowiązaniu do powrotu zawieszają się.

6 2 Rodzaje decyzji

Istnieją **dwa rodzaje decyzji o zobowiązaniu do powrotu**:

- ◆ określająca termin dobrowolnego powrotu;

- ◆ nieokreślająca takiego terminu (tzn. kiedy zdaniem organu nie ma możliwości wykonania tej decyzji dobrowolnie, lecz przymusowo).

Przepisy ustawy o cudzoziemcach nadają **priorytet dobrowolnym powrotom cudzoziemców** do ich krajów pochodzenia, tj. gdy wracają oni sami, bez przymusowego wykonania decyzji o zobowiązaniu do powrotu.

6 2 1 Dobrowolny powrót

W decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu określa się termin dobrowolnego powrotu, który wynosi **od 15 do 30 dni**. Termin ten liczy się od dnia doręczenia decyzji. Obowiązkiem cudzoziemca jest wówczas opuścić Polskę w tym terminie.

Organ wydający decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu ma jednak możliwość **przedłużenia terminu dobrowolnego powrotu**. Może to nastąpić w sytuacji, gdy:

- ◆ cudzoziemiec jest obowiązany do osobistego stawienia przed polskim organem władzy publicznej (np. jest świadkiem w sądzie);
- ◆ obecności cudzoziemca w Polsce wymaga interes Rzeczypospolitej Polskiej;
- ◆ obecności cudzoziemca w Polsce wymaga jego wyjątkowa sytuacja osobista, wynikająca w szczególności z długości pobytu cudzoziemca w Polsce, z łączących cudzoziemca więzi o charakterze rodzinnym i społecznym lub z potrzeby kontynuowania nauki przez małoletnie dziecko cudzoziemca.

Termin dobrowolnego powrotu można **przedłużyć maksymalnie na jeden rok**.

W decyzji o zobowiązaniu do powrotu można do czasu dobrowolnego powrotu **zobowiązać cudzoziemca do:**

- ◆ zgłaszania się w określonych odstępach czasu do organu wskazanego w decyzji do dnia, w którym nastąpi dobrowolny powrót;
- ◆ wpłaty zabezpieczenia pieniężnego w wysokości nie niższej niż dwukrotność minimalnego wynagrodzenia;
- ◆ przekazania do depozytu dokumentu podróży;
- ◆ zamieszkiwania w wyznaczonym w decyzji miejscu do dnia, w którym nastąpi dobrowolny powrót.

Środki te mają na celu zabezpieczenie realizacji decyzji o zobowiązaniu do powrotu. Można orzec o zastosowaniu jednego lub więcej jednego z nich.

Cudzoziemiec, wobec którego wydano decyzję o zobowiązaniu do powrotu z określeniem terminu dobrowolnego powrotu ma możliwość złożenia wniosku o **pomoc w dobrowolnym powrocie**. Obecnie pomocy takiej udziela Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji (IOM).

Pomoc ta obejmuje:

- ◆ doradztwo w zakresie powrotu, w tym udzielenie szczegółowych informacji o kraju powrotu;
- ◆ pomoc w uzyskaniu dokumentu podróży;
- ◆ badania medyczne;

- ◆ organizację podróży powrotnej do miejsca docelowego w kraju powrotu;
- ◆ pomoc reintegracyjną, udzielaną po powrocie do kraju powrotu (np. finansową, materialną, pomoc w otwarciu działalności gospodarczej).

Pomocy w powrocie może udzielić także **Urząd do Spraw Cudzoziemców**¹⁷³.

Przymusowy powrót

Istnieją jednak sytuacje, gdy powrót nie następuje w sposób dobrowolny, wówczas w decyzji o zobowiązaniu do powrotu **nie określa się terminu dobrowolnego powrotu** cudzoziemca.

Decyzję taką wydaje się w sytuacji, gdy:

- ◆ wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego (tzn. gdy cudzoziemiec zostaje uznany za osobę zagrażającą bezpieczeństwu państwa);
- ◆ istnieje prawdopodobieństwo ucieczki cudzoziemca.

Prawdopodobieństwo ucieczki cudzoziemca istnieje w szczególności, gdy cudzoziemiec:

- ◆ zadeklarował niepodporządkowanie się obowiązkowi zawartemu w decyzji o zobowiązaniu do powrotu (np. oświadczył, że nie opuści Polski w terminie);
- ◆ nie dysponuje dokumentami poświadczającymi jego tożsamość;
- ◆ w sposób niezgodny z prawem przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę Polski (zarówno w kierunku wjazdowym, jak i wyjazdowym);
- ◆ wjechał do Polski w okresie obowiązywania wpisu do wykazu cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany lub do Systemu Informacyjnego Schengen do celu odmowy wjazdu.

Ponadto przymusowemu wykonaniu podlega także decyzja, w której określony był termin dobrowolnego powrotu, a **cudzoziemiec nie opuścił dobrowolnie Polski** w tym terminie.

Decyzja o zobowiązaniu do powrotu, w której nie określono terminu dobrowolnego powrotu ze względu na zagrożenie dla bezpieczeństwa, podlega **natychmiastowemu wykonaniu**, tj. Straż Graniczna realizuje tę decyzję bezzwłocznie, gdy staje się ostateczna. Często realizacja takiej decyzji jest zabezpieczana przez pozbawienie cudzoziemca wolności i umieszczenie go w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców¹⁷⁴ lub za pomocą innych środków (obowiązek regularnego zgłaszania się do Straży Granicznej, wpłata zabezpieczenia pieniężnego, nakaz zamieszkania w określonym miejscu lub przekazanie paszportu do depozytu).

¹⁷³ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.3.1.

¹⁷⁴ Szerzej na ten temat zob. pkt 7.

Przymusowe wykonanie decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu polega na doprowadzeniu cudzoziemca przez funkcjonariuszy Straży Granicznej do granicy lub do portu lotniczego albo morskiego państwa docelowego.

6 3 Przesłanki niewydania lub niewykonania decyzji

6 3 1 Przesłanki niewydania decyzji

Istnieje szereg sytuacji, gdy pomimo spełnienia warunków do wydania decyzji o zobowiązaniu do powrotu decyzji takiej nie wydaje się. Ma to miejsce, gdy:

- ◆ cudzoziemiec jest **małżonkiem obywatela polskiego albo cudzoziemca** posiadającego zezwolenie na pobyt stały lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE (o ile nie sprzeciwiają się temu względy bezpieczeństwa i o ile celem zawarcia związku małżeńskiego ani jego istnienia nie jest obejście przepisów prawa);
- ◆ cudzoziemiec posiada **zezwolenie uprawniające do pobytu**, udzielone przez inne państwo strefy Schengen (o ile nie sprzeciwiają się temu względy bezpieczeństwa i cudzoziemiec po pouczeniu go udał się niezwłocznie na terytorium tego państwa);
- ◆ cudzoziemiec został zatrzymany w strefie nadgranicznej bezpośrednio po nieumyślnym przekroczeniu granicy wbrew przepisom prawa – wówczas może być **niezwłocznie doprowadzony do granic państwa**;
- ◆ istnieje domniemanie, że cudzoziemiec jest **ofiara handlu ludźmi**;
- ◆ cudzoziemiec posiada **status uchodźcy** lub korzysta z ochrony uzupełniającej;
- ◆ cudzoziemiec może zostać przekazany do innego państwa członkowskiego UE na podstawie Rozporządzenia Dublin III¹⁷⁵.

6 3 2 Przesłanki niewykonania decyzji

Wydanej decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu nie wykonuje się m.in., gdy:

- ◆ wobec cudzoziemca **toczy się postępowanie** w sprawie udzielenia mu ochrony międzynarodowej (chyba że cudzoziemiec złożył trzeci lub kolejny wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej¹⁷⁶) lub cudzoziemiec zadeklarował zamiar złożenia wniosku o udzielenie mu ochrony międzynarodowej;

¹⁷⁵ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 2.2.

¹⁷⁶ W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw – decyzje o zobowiązaniu do powrotu wydane wobec cudzoziemców, którzy po raz drugi złożyli wniosek o udzielenie im ochrony międzynarodowej, nie mogą zostać wykonane do momentu wydania ostatecznej decyzji o uznaniu wniosku za niedopuszczalny lub decyzji o odmowie nadania statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej lub decyzji o umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej.

- ◆ wobec cudzoziemca **toczy się postępowanie** w sprawie o udzielenie mu: zgody na pobyt ze względów humanitarnych, zgody na pobyt tolerowany lub zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi lub ze względu na konieczność ochrony życia rodzinnego lub praw dziecka;
- ◆ cudzoziemcowi **udzielono zgody na pobyt** ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany lub zachodzą przesłanki do jej udzielenia;
- ◆ cudzoziemiec przebywa w Polsce na podstawie zaświadczenia, że istnieje domniemanie, iż jest **ofiarą handlu ludźmi**;
- ◆ cudzoziemiec jest **małżonkiem obywatela polskiego albo cudzoziemca** posiadającego zezwolenie na pobyt stały lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE (o ile nie sprzeciwiają się temu względy bezpieczeństwa i o ile celem zawarcia związku małżeńskiego lub jego istnienia nie jest obejście przepisów prawa);
- ◆ wobec cudzoziemca orzeczono w Polsce środek zapobiegawczy w postaci **zakazu opuszczania kraju**.

Szczególna sytuacja zachodzi w przypadku zobowiązania do powrotu **małoletnich cudzoziemców**. Decyzję taką wykonuje się tylko, jeżeli:

- ◆ cudzoziemiec ten ma w państwie, do którego został zobowiązany powrócić, zapewnioną opiekę rodziców, innych osób pełnoletnich lub instytucji opiekuńczych;
- ◆ powrót odbywa się pod opieką jego przedstawiciela ustawowego lub też gdy cudzoziemca tego przekaze się jego przedstawicielowi ustawowemu albo przedstawicielowi właściwych władz państwa, do którego nastąpi powrót.

Skutki złożenia skargi do sądu

Cudzoziemiec ma prawo złożyć skargę na ostateczną decyzję o zobowiązaniu do powrotu do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie. Cudzoziemiec ma też prawo złożenia razem ze skargą **wniosku o wstrzymanie wykonania decyzji** o zobowiązaniu do powrotu na czas postępowania sądowego.

W przypadku złożenia przez cudzoziemca takiej skargi wraz z wnioskiem o wstrzymanie wykonania zaskarżonej decyzji, **termin** dobrowolnego powrotu lub termin przymusowego wykonania tej decyzji **z mocy prawa przedłuża się** do dnia wydania przez sąd postanowienia w sprawie wniosku dotyczącego wstrzymania wykonania decyzji. Jeśli sąd postanowi o wstrzymaniu wykonania decyzji, wówczas na podstawie tego postanowienia wykonanie decyzji o zobowiązaniu do powrotu wstrzymuje się do czasu uprawomocnienia się wyroku sądu dotyczącego zasadności wydanej decyzji o zobowiązaniu do powrotu.

Z powyższej możliwości nie może skorzystać cudzoziemiec, wobec którego została wydana decyzja o zobowiązaniu do powrotu ze względu na ochronę obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub interesu Rzeczypospolitej Polskiej.

Zakaz ponownego wjazdu

W decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu orzeka się o zakazie ponownego wjazdu do Polski i innych państw strefy Schengen oraz określa się czas trwania tego zakazu. **Zakaz ten orzeka się w przypadku:**

- ◆ wydania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, w której nie określono terminu dobrowolnego powrotu;
- ◆ wydania decyzji, w której określono termin dobrowolnego powrotu – tylko w wypadku, gdy cudzoziemiec w tym terminie nie opuści Polski lub przekroczy lub będzie usiłował przekroczyć granicę wbrew przepisom prawa.

Zakaz ponownego wjazdu do Polski i do strefy Schengen określa się **na okres od sześciu miesięcy do pięciu lat**, w zależności od powodu wydania decyzji o zobowiązaniu do powrotu.

Organ, który wydał decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, na wniosek cudzoziemca **może cofnąć zakaz ponownego wjazdu**, jeżeli cudzoziemiec wykaże, że:

- ◆ wykonał obowiązki wynikające z decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu – lub
- ◆ jego ponowny wjazd na terytorium Polski lub innych państw strefy Schengen ma nastąpić ze względu na uzasadnione okoliczności, zwłaszcza ze względów humanitarnych – lub
- ◆ została mu przyznana pomoc w dobrowolnym powrocie.

Zakazu jednak nie cofa się, gdy wjazd lub pobyt cudzoziemca w Polsce może stanowić zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub naruszyć interes Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy cudzoziemiec nie uiścił należności z tytułu kosztów związanych z wydaniem i wykonaniem decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, które był obowiązany ponieść.

Obowiązek uiszczenia kosztów powrotu

W sytuacji, gdy wobec cudzoziemca wydano decyzję o zobowiązaniu do powrotu, w której nie określono terminu dobrowolnego powrotu, lub w przypadku przymusowego wykonania tej decyzji, określa się wysokość **kosztów wydania i wykonania takiej decyzji**. Na koszty takie składają się m.in. koszty pobytu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, koszty tłumaczeń czy koszty jego doprowadzenia do granicy.

Do pokrycia takich kosztów zasadniczo zobowiązany jest cudzoziemiec, jednak w niektórych sytuacjach do ich pokrycia zobowiązana jest **osoba, która zaprosiła cudzoziemca** lub która zatrudniła cudzoziemca.

7

Zatrzymanie i umieszczenie w strzeżonym ośrodku

7

1

Zatrzymanie

Cudzoziemiec może zostać **zatrzymany na maksymalnie 48 godzin** w sytuacji, gdy:

- ◆ istnieją okoliczności uzasadniające wydanie mu decyzji o zobowiązaniu do powrotu;
- ◆ uchyla się od wykonania obowiązków określonych w decyzji o zobowiązaniu do powrotu (np. nie opuścił Polski w terminie);
- ◆ nie wywiązuje się z obowiązków określonych w postanowieniu o zastosowaniu wobec niego środków wolnościowych zabezpieczających wykonanie decyzji o zobowiązaniu do powrotu;
- ◆ w celu przymusowego wykonania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu lub przekazania na podstawie Rozporządzenia Dublin III.

Zatrzymać cudzoziemca może **Straż Graniczna lub Policja** (która po zatrzymaniu przekazuje cudzoziemca Straży Granicznej). Następnie Straż Graniczna w zależności od okoliczności dokonuje jednej lub kilku z następujących czynności:

- ◆ wydaje postanowienie w sprawie zastosowania wobec cudzoziemca **środków zabezpieczających** wykonanie decyzji o zobowiązaniu do powrotu (zgłaszanie się w określonych odstępach czasu do organu wskazanego w decyzji, wpłata zabezpieczenia pieniężnego, przekazanie do depozytu dokumentu podróży, zamieszkiwanie w wyznaczonym w decyzji miejscu);
- ◆ występuje do sądu z wnioskiem o **umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców** lub o zastosowanie wobec niego aresztu dla cudzoziemców;
- ◆ występuje do wojewody z wnioskiem o wydanie decyzji o **cofnięciu cudzoziemcowi zezwolenia** na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE (dopiero po wcześniejszym cofnięciu takiego zezwolenia można wydać cudzoziemcowi decyzję o zobowiązaniu do powrotu);
- ◆ ustala, czy istnieją okoliczności uzasadniające przekazanie cudzoziemca do innego państwa członkowskiego UE na podstawie Rozporządzenia Dublin III;
- ◆ doprowadza cudzoziemca do granicy albo portu lotniczego albo morskiego państwa, do którego następuje doprowadzenie.

Oczywiście Straż Graniczna może też wydać decyzję o zobowiązaniu do powrotu, o ile wcześniej taka nie była wydana.

W przypadku zatrzymania **małoletniego cudzoziemca** przebywającego w Polsce bez opieki Straż Graniczna występuje do sądu z wnioskiem o umieszczenie go w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców.

Umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub areszcie

Istnieją **dwa rodzaje placówek**, w których pozbawia się wolności cudzoziemców celem zabezpieczenia wykonania decyzji o zobowiązaniu do powrotu – są to strzeżone ośrodki dla cudzoziemców i areszty dla cudzoziemców (poza tym w ośrodkach tych umieszczani są w niektórych sytuacjach także cudzoziemcy ubiegający się o udzielenie im ochrony międzynarodowej na podstawie innych przesłanek niż cudzoziemcy, wobec których wydano decyzję o zobowiązaniu do powrotu). W chwili obecnej w Polsce jest **sześć strzeżonych ośrodków** dla cudzoziemców (w Białej Podlaskiej, Białymstoku, Kętrzynie, Krośnie Odrzańskim, Lesznowoli i Przemysłu).

Ośrodki te należy odróżnić od ośrodków dla cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, w których cudzoziemcy nie są pozbawieni wolności i przebywają w czasie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej¹⁷⁷.

Warto podkreślić, że pobyt cudzoziemca w strzeżonym ośrodku czy areszcie dla cudzoziemców **nie jest w żaden sposób związany z zarzutami karnymi**.

Decyzję o umieszczeniu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców podejmuje **sąd na wniosek Straży Granicznej**. Cudzoziemca umieszcza się w strzeżonym ośrodku w sytuacji, gdy:

- ◆ wydano decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu bez określenia terminu dobrowolnego powrotu lub istnieje prawdopodobieństwo wydania takiej decyzji;
- ◆ cudzoziemiec nie opuścił Polski w terminie określonym w decyzji o zobowiązaniu do powrotu, a natychmiastowe wykonanie tej decyzji nie jest możliwe;
- ◆ istnieje konieczność zabezpieczenia przekazania cudzoziemca zgodnie z Rozporządzeniem Dublin III, jeżeli istnieje znaczne prawdopodobieństwo jego ucieczki, a natychmiastowe przekazanie do innego państwa członkowskiego UE nie jest możliwe;
- ◆ cudzoziemiec nie wywiązuje się z obowiązków określonych w postanowieniu o zastosowaniu wobec niego środków mających na celu zabezpieczenie wykonania decyzji o zobowiązaniu do powrotu.

Areszt dla cudzoziemców stosuje się, gdy istnieje ryzyko, że cudzoziemiec nie podporządkuje się zasadom pobytu obowiązującym w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców.

Zanim sąd podejmie decyzję o pozbawieniu cudzoziemca wolności, rozpatruje możliwość zastosowania jednego lub kilku **środków wolnościowych** zabezpieczających wykonanie decyzji o zobowiązaniu do powrotu (o ile wobec cudzoziemca nie zachodzi przesłanka zobowiązania go do powrotu ze względu na stwarzanie przez niego zagrożenia).

¹⁷⁷ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.3.1.

Należy także podkreślić, że postanowienia o umieszczeniu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców lub o zastosowaniu wobec niego aresztu dla cudzoziemców nie wydaje się, jeżeli:

- ◆ mogłoby to spowodować niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia cudzoziemca;
- ◆ stan psychofizyczny cudzoziemca może uzasadniać domniemanie, że był on poddany przemocy.

W strzeżonym ośrodku może być umieszczony **małoletni cudzoziemiec** przebywający w Polsce **bez opieki** tylko wówczas, gdy ukończył 15 lat. Gdy sąd podejmuje decyzję w sprawie umieszczenia w strzeżonym ośrodku takiego małoletniego cudzoziemca, ma obowiązek kierować się jego dobrem i uwzględnić w szczególności: stopień jego rozwoju fizycznego i psychicznego, jego cechy osobowości, okoliczności jego zatrzymania oraz warunki osobiste przemawiające za umieszczeniem go w takim ośrodku. Przepisy prawa nie zabraniają umieszczania w strzeżonych ośrodkach **małoletnich z rodzinami**.

Cudzoziemca umieszcza się w strzeżonym ośrodku lub w areszcie dla cudzoziemców na **możliwie najkrótszy okres**. Sąd może orzec o umieszczeniu cudzoziemca na okres nieprzekraczający trzech miesięcy, który to okres może przedłużyć. Łączny okres pobytu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku w celu zabezpieczenia wykonania decyzji o zobowiązaniu do powrotu **nie może przekroczyć 12 miesięcy**. Jeśli cudzoziemiec złożył skargę do sądu administracyjnego na decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu wraz z wnioskiem o wstrzymanie jej wykonania, okres pobytu w strzeżonym ośrodku **nie może łącznie przekroczyć 18 miesięcy**. Do tego okresu nie wlicza się natomiast okresu pobytu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku w związku ze złożonym przez niego wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej (a na tej podstawie cudzoziemiec może przebywać w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców sześć miesięcy). Zatem istnieje możliwość, że cudzoziemiec przebywać będzie w strzeżonym ośrodku **nawet 24 miesiące**.

W sytuacji, gdy cudzoziemiec został zatrzymany lub umieszczony w strzeżonym ośrodku lub w areszcie dla cudzoziemców niewątpliwie niesłusznie, wówczas przysługuje mu prawo żądania odszkodowania oraz zadośćuczynienia od Skarbu Państwa.

VIII

Maja Łysienia

**Fakty i mity na temat uchodźców,
relokacji i przesiedlenia
cudzoziemców do Polski**

1

Kryzys migracyjny a debata publiczna

W 2015 r. nastąpił wzmożony napływ cudzoziemców do państw członkowskich UE określane powszechnie „kryzysem migracyjnym” lub „kryzysem uchodźczym”. Temat uchodźstwa, migracji i pobytu cudzoziemców w państwach członkowskich stał się przedmiotem zintensyfikowanej debaty w instytucjach unijnych i krajowych. Tematyka związana z cudzoziemcami wzbudziła zainteresowanie mediów i społeczeństwa na niespotykaną dotychczas skalę, także w Polsce. Niestety zarówno w przekazach medialnych, jak i wypowiedziach polityków pojawiały się niezgodne z prawdą informacje dotyczące zaproponowanych przez Komisję Europejską tzw. kwot uchodźców, czyli przesiedleń i relokacji cudzoziemców do Polski i innych państw członkowskich UE. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie faktów oraz obalenie mitów pojawiających się w dyskursie publicznym w 2015 r. i dotyczących pobytu uchodźców w Polsce oraz planowanych na lata 2016–2017 relokacji i przesiedleń cudzoziemców do UE.

2

Dlaczego cudzoziemcy mają być relokowani lub przesiedleni?

Rok 2015 był rekordowy pod względem liczby cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w Europie. W całym roku w państwach członkowskich UE oraz w Norwegii i Szwajcarii cudzoziemcy złożyli łącznie 1 349 638 wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Liczba ta dwukrotnie przewyższa sumę wniosków złożonych w 2014 r. w tych państwach¹⁷⁸. Jak wskazuje Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu, na rekordową liczbę wniosków w 2015 r. miało wpływ kilka czynników, jednak główną determinantą było **pogorszenie sytuacji bezpieczeństwa w krajach pochodzenia** migrujących cudzoziemców. W konsekwencji najwięcej wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej we wszystkich państwach UE oraz

¹⁷⁸ European Asylum Support Office, *Latest asylum trends – 2015 overview*, [online] <https://easo.europa.eu/wp-content/uploads/LatestAsylumTrends2015.pdf> [dostęp: 1.03.2016].

w Norwegii i Szwajcarii złożyli obywatele Syrii (27%), dużą grupę stanowili również obywatele Afganistanu (14%) i Iraku (9%)¹⁷⁹.

Uciekający z krajów pochodzenia cudzoziemcy licznie przepawali się do Europy przez Morze Śródziemne – zarówno w 2015 r., jak i w latach poprzednich¹⁸⁰, jednak w ostatnim roku ten szlak migracyjny wybrało ponad milion cudzoziemców. Wielu z nich dotarło do Włoch i Grecji na niedostosowanych do takich podróży łódkach zapewnianych przez przemytników. Według danych UNHCR, w 2015 r. podczas tych przepraw najprawdopodobniej **utonęło 3735 cudzoziemców**¹⁸¹.

Najbardziej obciążone wzmożonym napływem cudzoziemców – na skutek ich położenia geograficznego – były **Włochy i Grecja**, a także Węgry, Słowenia, Chorwacja. Przez te państwa przebiegały w 2015 r. główne szlaki migracyjne cudzoziemców poszukujących schronienia w UE. Ogromna presja migracyjna doprowadziła do **przeciążenia systemów azylowych i migracyjnych** tych państw¹⁸², co skutkowało dalszym przemieszczaniem się cudzoziemców w głąb Europy, w szczególności do Niemiec.

Zgodnie z Traktatem o funkcjonowaniu UE¹⁸³ – aktem prawnym stanowiącym fundament UE – w przypadku gdy jedno lub więcej państw członkowskich znajdzie się w nadzwyczajnej sytuacji charakteryzującej się nagłym napływem obywateli państw trzecich, Rada Unii Europejskiej, na wniosek Komisji Europejskiej i po konsultacjach z Parlamentem Europejskim, może przyjąć środki tymczasowe na korzyść zainteresowanego państwa lub państw członkowskich. Takie środki zostały wprowadzone przez Radę na mocy dwóch decyzji: z 14 września 2015 r. i z 22 września 2015 r.¹⁸⁴ Jednym z nich jest **relokacja cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej** w Grecji i Włoszech do innych państw członkowskich. Odciążanie Włoch i Grecji w założeniu ma umożliwić tym państwom przedstawienie rozwiązań strukturalnych mających na celu rozładowanie wyjątkowej sytuacji migracyjnej oraz ustanowienie mechanizmów reagowania na sytuacje kryzysowe i zintensyfikowanie reform w tych dziedzinach¹⁸⁵. Ma zatem w konsekwencji przyczynić się do zakończenia „kryzysu migracyjnego” w UE.

UE dostrzegła także **potrzebę pomocy państwom, które obecnie przyjmują najwięcej uchodźców** z terenów objętych konfliktami zbrojnymi. Najwięcej obywateli Syrii nie przebywa bowiem w UE (w 2015 r. o status uchodźcy ubiegało się tu niespełna 370 tys. obywateli Syrii¹⁸⁶), lecz na Bliskim Wschodzie. W Egipcie, Iraku, Jordanii, Libanie, Turcji oraz północnej Afryce zarejestrowano już ponad 4,8 mln uchodźców z Syrii¹⁸⁷. Syryjczycy przebywają w tych państwach zazwyczaj w obozach dla uchodźców, często w bardzo trudnych warunkach, urągających god-

¹⁷⁹ Tamże.

¹⁸⁰ Motyw 10 preambuły decyzji Rady (UE) 2015/1523 z dnia 14 września 2015 r. ustanawiającej środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji (dalej: decyzja Rady z 14 września 2015 r.).

¹⁸¹ *Over one million sea arrivals reach Europe in 2015*, UNHCR (Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców), 30.12.2015, [online] <http://www.unhcr.org/5683d0b56.html> [dostęp: 1.03.2016].

¹⁸² Preambuła decyzji Rady z 14 września 2015 r.

¹⁸³ Art. 78 ust. 3 Traktatu o funkcjonowaniu UE (wersja skonsolidowana) (Dz.Urz. UE 2012, C 326).

¹⁸⁴ Decyzja Rady (UE) 2015/1601 z dnia 22 września 2015 r. ustanawiające środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji, dalej: decyzja Rady z 22 września 2015 r.

¹⁸⁵ Motyw 14 preambuły decyzji Rady z 14 września 2015 r.

¹⁸⁶ European Asylum Support Office, *Latest asylum trends...*, cyt.wyd.

¹⁸⁷ Dane Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców na dzień 3 marca 2016 r.: *Syria Regional Refugee Response*, UNHCR, [online] <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> [dostęp: 3.03.2016].

ności ludzkiej. W geście solidarności z tymi krajami oraz przebywającymi w nich uchodźcami, UE postanowiła również **rozpocząć przesiedlenia** cudzoziemców potrzebujących ochrony międzynarodowej z tych państw do państw członkowskich¹⁸⁸.

3

Kto przyjedzie do Polski w ramach relokacji i przesiedleń?

Polska zobowiązała się na mocy powyższych decyzji Rady do relokowania łącznie 1861 cudzoziemców z Włoch i 4321 cudzoziemców z Grecji¹⁸⁹. W latach 2016–2017 do Polski powinno zatem przyjechać ponad **6 tys. cudzoziemców**¹⁹⁰. Ponadto Polska zadeklarowała przyjęcie **900 przesiedlonych** cudzoziemców¹⁹¹. Według deklaracji władz polskich będą to uchodźcy z obozów w Libanie¹⁹².

Relokacja to m.in. przemieszczenie cudzoziemca ubiegającego się o udzielenie ochrony międzynarodowej w jednym z państw członkowskich UE na terytorium RP w ramach odpowiedzialności i solidarności między państwami członkowskimi. W ramach relokacji zostaną zatem przekazani do Polski ci **cudzoziemcy, którzy złożyli we Włoszech i w Grecji wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, jednak nie otrzymali jeszcze decyzji ostatecznej**¹⁹³. Decyzję w tym zakresie podejmą po ich przekazaniu do Polski polskie organy władzy (Sześć Urzędu do Spraw Cudzoziemców, a w przypadku wniesienia odwołania – także Rada do Spraw Uchodźców).

Nie każdy cudzoziemiec ubiegający się o ochronę międzynarodową w Grecji lub we Włoszech będzie jednak miał możliwość relokacji. Relokacja będzie możliwa jedynie wobec wnioskodawców pochodzących z tych państw, co do których obywateli uznawalność wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej w całej UE wynosi 75% lub więcej, tzn. że 75% lub więcej wszystkich

¹⁸⁸ Conclusions of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on resettling through multilateral and national schemes 20 000 persons in clear need of international protection, 22.07.2015, [online] <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11130-2015-INIT/en/pdf> [dostęp: 1.03.2016].

¹⁸⁹ Zgodnie z decyzją Rady z 22 września 2015 r. kwoty te mogą jednak ulec zmianie.

¹⁹⁰ Przy czym zgodnie z projektem rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie relokacji cudzoziemców w roku 2016 z dnia 12 stycznia 2016 r. do Polski ma przyjechać w 2016 r. maksymalnie 400 cudzoziemców.

¹⁹¹ Conclusions of the Representatives of the Governments..., cyt.wyd.

¹⁹² Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Procedury związane z relokacją i przesiedleniem uchodźców pochodzących z krajów objętych konfliktem*, 18.09.2015, [online] <https://mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/13714,Procedury-zwiazane-z-relokacja-i-przesiedleniem-uchodzcow-pochodzacych-z-krajow-.html> [dostęp: 1.03.2016].

¹⁹³ Art. 3 ust. 1 w zw. z art. 2 lit. b decyzji Rady z 14 września 2015 r. i art. 3 ust. 1 w zw. z art. 2 lit. b decyzji Rady z 22 września 2015 r.

decyzji wydanych wobec obywateli tych państw w pierwszej instancji jest pozytywna¹⁹⁴. Oznacza to, iż z relokacji będą mogli skorzystać jedynie cudzoziemcy pochodzący z państw, których obywatele co do zasady otrzymują status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w państwach członkowskich UE. Warunek ten spełniali w II kwartale 2015 r. **obywatele Syrii (98%), Erytrei (87%) i Iraku (88%)**¹⁹⁵.

Wprowadzenie powyższego kryterium miało na celu zminimalizowanie ryzyka, że w ramach relokacji do państw członkowskich zostaną przekazani **migranci ekonomiczni**¹⁹⁶. Założeniem planowanej relokacji jest bowiem, iż do państw członkowskich zostaną przenieśeni ci cudzoziemcy, którzy faktycznie spełniają przesłanki do otrzymania ochrony międzynarodowej. W stosunku do każdego relokowanego do Polski cudzoziemca polskie organy dokonają jednak indywidualnej oceny spełniania tych przesłanek. Teoretycznie może się zatem zdarzyć, że relokowany cudzoziemiec otrzyma decyzję o odmowie udzielenia mu ochrony międzynarodowej, jednak wyżej opisane kryterium procentowe znacznie minimalizuje to ryzyko, zwłaszcza biorąc pod uwagę dotychczasową praktykę polskich organów administracji w tym zakresie. W pierwszej połowie 2015 r. obywatele Syrii ubiegający się o ochronę międzynarodową w Polsce nie otrzymali ani jednej decyzji odmownej (27 osobom nadano status uchodźcy). Obywatele Iraku otrzymali zaś albo status uchodźcy (14 osób), albo ochronę uzupełniającą (20 osób). Tylko jeden Irakijczyk otrzymał decyzję odmowną. Wobec obywateli Erytrei w tym okresie nie wydano decyzji merytorycznej. W 2014 r. 115 obywatelom Syrii nadano status uchodźcy, 17 otrzymało ochronę uzupełniającą. W tym okresie status uchodźcy otrzymało ośmiu obywateli Iraku, a ochronę uzupełniającą 15 obywateli tego państwa i czworo obywateli Erytrei. Żaden Syryjczyk, Irakijczyk i Erytrejczyk w tym okresie nie otrzymał decyzji o odmowie udzielenia ochrony międzynarodowej¹⁹⁷.

Przesiedlenia także nie obejmą migrantów ekonomicznych. Przesiedlenie to przeniesienie cudzoziemca z kraju trzeciego na terytorium Polski w celu nadania mu na tym terytorium statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej. Przesiedleni mogą zostać tylko uchodźcy mandatoryjni, tj. cudzoziemcy uznani za uchodźcę przez Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR). Do Polski w ramach przesiedleń przyjadą zatem cudzoziemcy, którzy spełniają kryteria do otrzymania ochrony międzynarodowej w Polsce. Tylko tacy cudzoziemcy podlegają przesiedleniom zgodnie z polskim prawem.

¹⁹⁴ Art. 3 ust. 2 decyzji Rady z 14 września 2015 r. i art. 3 ust. 2 decyzji Rady z 22 września 2015 r.

¹⁹⁵ European Commission – Fact Sheet, *Refugee Crisis – Q&A on Emergency Relocation*, 22.09.2015, [online] http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5698_en.htm [dostęp: 1.03.2016].

¹⁹⁶ Migrant ekonomiczny dobrowolnie opuszcza swój kraj pochodzenia w celu prowadzenia w innym państwie działalności gospodarczej lub podjęcia pracy. Migrant nie musi wyjeżdżać ze swojego kraju pochodzenia, ale chce rozpocząć życie w innym państwie. Tymczasem cudzoziemiec poszukujący ochrony międzynarodowej (m.in. uchodźca) przymusowo opuszcza swój kraj pochodzenia w obawie o swoje życie, zdrowie i podstawowe prawa.

¹⁹⁷ Wszystkie dane statystyczne dostępne na stronie Urzędu do Spraw Cudzoziemców: <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/> [dostęp: 1.03.2016].

4

Czy uchodźcy to nowe zjawisko w Polsce?

Polska przyjmuje uchodźców już od wielu lat¹⁹⁸. W 1991 r. Polska przystąpiła do konwencji dotyczącej statusu uchodźców sporządzonej w Genewie 28 lipca 1951 r. i rozpoczęła tworzenie systemu prawnego i recepcyjnego dla osób poszukujących w Polsce ochrony. W okresie od 2005 do 2014 r. wniosek o nadanie statusu uchodźcy złożyło w Polsce **ponad 89 tys. cudzoziemców**. W 2012 r. złożono takich wniosków ponad 10 tys., w 2013 r. – ponad 15 tys., a w 2014 r. – ponad 8 tys.¹⁹⁹ W 2015 r. wniosek w tym zakresie złożyło 12 241 cudzoziemców²⁰⁰.

O ochronę międzynarodową w Polsce ubiegają się głównie obywatele Federacji Rosyjskiej narodowości czeczeńskiej (głównie muzułmanie). O nadanie statusu uchodźcy w Polsce występowali jednak także cudzoziemcy pochodzący z Bliskiego Wschodu i Afryki. Tylko w 2014 r. o taki status ubiegało się w Polsce m.in. 104 obywateli Syrii, 34 obywateli Afganistanu, 27 obywateli Iraku, 16 obywateli Iranu, 12 obywateli Egiptu, 12 obywateli Libii i siedmiu obywateli Erytrei.

Zgodnie z deklaracjami polskich władz do Polski mają zostać relokowani **obywatele Syrii, Erytrei i Iraku**. Relokowani obywatele Syrii i Iraku nie będą stanowili nowej grupy cudzoziemców mieszkających na terytorium Polski. W 2014 r. dokumenty potwierdzające legalny pobyt w Polsce (a zatem karty pobytu wydane zarówno ze względu na udzieloną ochronę międzynarodową jak i uzyskanie zezwolenia pobytowego, np. zezwolenia na pobyt czasowy lub stały) posiadało 798 Syryjczyków i 544 Irakijczyków. Inaczej przedstawia się jednak sytuacja w przypadku obywateli Erytrei – w 2014 r. jedynie siedmiu Erytrejczyków legitymowało się dokumentami uprawniającymi do legalnego pobytu w Polsce. Jeśli zatem w ramach relokacji zostaną przekazani do Polski obywatele Erytrei, będzie to nowa grupa cudzoziemców mieszkających na tym terytorium.

Polska **brała już udział w relokacjach** w ramach UE, choć na niewielką skalę. W ramach programu EUREMA²⁰¹ w 2013 r. do Polski przyjechało sześciu mężczyzn z Somalii i Erytrei. Program ten miał na celu relokowanie z Malty do państw członkowskich UE grupy ponad 250

¹⁹⁸ Szerzej na ten temat zob. rozdział I „Cudzoziemcy w Polsce – zjawiska i charakterystyka kulturowa wybranych grup”, pkt. 3.1.

¹⁹⁹ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – Zestawienia roczne*, cyt. wyd.

²⁰⁰ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *TOP 5 – ochrona międzynarodowa*, [online] <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/top-5-ochrona-miedzynarodowa/> [dostęp: 1.03.2016].

²⁰¹ *EUREMA II: Polska niesie ulgę Malcie*, Biuletyn Migracyjny, luty 2013, [online] <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/40-luty-2013/eurema-ii-polska-niesie-ulge-malcie> [dostęp: 5.02.2016].

cudzoziemców, którzy otrzymali już status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, co wiązało się z przeciążeniem systemu azylowego w jednym z państw członkowskich – Malcie²⁰².

Dotychczas Polska **nie uczestniczyła w programach przesiedleń**. W grudniu 2014 r. Polska zadeklarowała jednak chęć udziału w programie przesiedleń Syryjczyków z Libanu. Zgodnie z ówczesnymi planami władz począwszy od 2016 r. do Polski miało przyjechać 100 obywateli Syrii w ramach pilotażowego programu przesiedleń²⁰³.

Warto zwrócić uwagę, że przepisy umożliwiające przesiedlenia i relokacje do Polski weszły w życie już 1 stycznia 2012 r.²⁰⁴ Jeszcze przed rozpoczęciem się „kryzysu migracyjnego” w 2015 r. władze polskie dostrzegły potrzebę udziału Polski w przesiedleniach i relokacji cudzoziemców. W uzasadnieniu ustawy wskazywano, iż przesiedlenie jest „środkiem o charakterze humanitarnym oraz wyrazem solidarności UE z krajami trzecimi”, a relokacja „ma przede wszystkim na celu podział pomiędzy państwa członkowskie UE obciążeń z tytułu utrzymania cudzoziemców. U podstaw takiego działania znajduje się przede wszystkim solidarność państw członkowskich UE i wzajemne wsparcie w nieprzewidywalnych sytuacjach (np. nagły napływ cudzoziemców z państw trzecich)”²⁰⁵. Jak podkreślił ustawodawca, udział Polski w relokacjach ma duże znaczenie „również ze względu na fakt, że Polska jako państwo znajdujące się na obrzeżach Wspólnoty może w przyszłości znaleźć się w podobnej sytuacji”²⁰⁶.

5 Czy relokowani i przesiedleni cudzoziemcy stanowią zagrożenie?

Zgodnie z obowiązującym prawem każdy cudzoziemiec zakwalifikowany przez władze polskie do przesiedlenia lub relokacji jest „sprawdzany” przez polskie organy bezpieczeństwa.

²⁰² M. Fagasiński, *Dobrowolne przesiedlenia uchodźców i program relokacji wewnątrz Unii Europejskiej*, [w:] J. Białas i inni, *W poszukiwaniu ochrony. Wybrane problemy dotyczące realizacji praw cudzoziemców ubiegających o nadanie statusu uchodźcy i objętych ochroną międzynarodową w latach 2012–2014. Obserwacje Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka*, Warszawa 2014, s. 81–85, [online] http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/12/HFPC_w_poszukiwaniu_ochrony.pdf [dostęp: 1.03.2016].

²⁰³ *Polska przyjmie uchodźców z Syrii. Ruszy pilotażowy program*, Polskie Radio, 19.12.2014, [online] <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1330943,Polska-pryjmie-uchodzcow-z-Syrii-Ruszy-pilotazowy-program> [dostęp: 1.03.2016].

²⁰⁴ Na mocy art. 14 pkt 23 ustawy z dnia 28 lipca 2011 r. o zalegalizowaniu pobytu niektórych cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i ustawy o cudzoziemcach (Dz.U. 2011, nr 191, poz. 1133) wprowadzono zmiany do ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony poprzez dodanie rozdziału 5a: Przesiedlenie i relokacja.

²⁰⁵ „Rządowy projekt ustawy o zalegalizowaniu pobytu niektórych cudzoziemców..”, cyt.wyd. (uzasadnienie).

²⁰⁶ Tamże.

Przed przystąpieniem do przesiedlenia i relokacji cudzoziemca (czyli przed jego przyjazdem do Polski) Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców zwraca się do **Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Policji oraz Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego** (ewentualnie także do innych organów) z wnioskiem o przekazanie informacji, czy wjazd cudzoziemca i jego pobyt na terytorium Polski mogą stanowić zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.

W przypadku ustalenia przez polskie organy władzy, że wybrany do relokacji i przesiedlenia cudzoziemiec może stanowić zagrożenie, **nie powinien on zostać relokowany lub przesiedlony** do Polski.

6

Gdzie będą mieszkać relokowani i przesiedleni cudzoziemcy?

Po przybyciu do Polski relokowani i przesiedleni cudzoziemcy zostaną **skierowani do ośrodka recepcyjnego**, czyli do ośrodka dla cudzoziemców pełniącego funkcję punktu przyjęć. Do takiego ośrodka kierowani są wszyscy cudzoziemcy po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej²⁰⁷. W ośrodku recepcyjnym cudzoziemiec jest rejestrowany i podlega badaniom lekarskim oraz zabiegom sanitarnym ciała i odzieży (tzw. **filtr epidemiologiczny**), jeśli wcześniej nie zostały one już przeprowadzone. Badanie lekarskie cudzoziemca obejmuje ogólną ocenę stanu jego zdrowia. Podczas wykonywania tego badania lekarz ma obowiązek zwrócić szczególną uwagę, czy nie występują kliniczne i epidemiologiczne przesłanki świadczące o możliwości zakażenia albo wskazujące na chorobę zakaźną lub narażenie na czynniki zakaźne wywołujące te zakażenia albo choroby. Jeśli zostanie stwierdzone, iż cudzoziemiec jest chory, zostaje skierowany na odpowiednie leczenie. Cudzoziemcom ubiegającym się o udzielenie ochrony międzynarodowej przysługuje opieka medyczna w Polsce.

Po przeprowadzeniu powyższych czynności cudzoziemcy ubiegający się o udzielenie ochrony międzynarodowej co do zasady kierowani są do jednego z ośrodków pobytowych dla cudzoziemców zlokalizowanych na terytorium całej Polski²⁰⁸. W tych ośrodkach cudzoziemcy mają zapewnione zakwaterowanie i wyżywienie, odbywają się też w nich lekcje języka polskiego.

Cudzoziemcy ubiegający się o udzielenie ochrony międzynarodowej mają także możliwość zawnioskowania o udzielenie im pomocy socjalnej polegającej na **wypłacie świadczenia pieniężnego na pokrycie we własnym zakresie kosztów pobytu w Polsce**. Po uzyskaniu tego świadczenia nie są już uprawnieni do pobytu w ośrodku dla cudzoziemców – powinni

²⁰⁷ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.3.1.

²⁰⁸ Lista ośrodków dla cudzoziemców dostępna: <http://udsc.gov.pl/uchodzczy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> [dostęp: 1.03.2016].

samodzielnie znaleźć i opłacić odpowiednie dla siebie zakwaterowanie. Mogą w takiej sytuacji zamieszkać na terytorium całej Polski, jednak powinni każdorazowo informować Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców o swoim nowym adresie zamieszkania, tak długo, jak długo toczy się w ich sprawie postępowanie uchodźcze.

Prawo do pobytu w ośrodku dla cudzoziemców lub do uzyskiwania pomocy socjalnej na pokrycie kosztów pobytu w Polsce przysługuje tylko **w związku z toczącym się postępowaniem o udzielenie ochrony międzynarodowej**. Jeśli relokowany lub przesiedlony cudzoziemiec otrzyma decyzję o udzieleniu mu jednej z form ochrony w Polsce, może korzystać z tej pomocy jeszcze tylko przez dwa miesiące. W tym czasie może zawnieioskować o udzielenie mu wsparcia w ramach tzw. Indywidualnego Programu Integracyjnego²⁰⁹.

7 Z czego będą żyć relokowani i przesiedleni cudzoziemcy?

Cudzoziemcy zamieszkujący w ośrodkach mają zapewnione zakwaterowanie i wyżywienie. Poza tym mogą otrzymać niewielkie wsparcie finansowe, np. na wydatki osobiste (50–100 zł miesięcznie) lub na zakup środków higieny i czystości (20 zł na miesiąc).

W przypadku otrzymywania przez cudzoziemca pomocy „poza ośrodkiem”, tj. wyżej wspomnianego świadczenia pieniężnego na pokrycie we własnym zakresie kosztów pobytu w Polsce, musi on na własny koszt wynająć mieszkanie i samodzielnie pokryć wszelkie opłaty związane z pobytem w Polsce, w tym na wyżywienie i lekarstwa. Na ten cel otrzymuje maksymalnie **25 zł dziennie** (w przypadku osoby samotnie gospodarującej), czyli 750–775 zł miesięcznie. Czteruosobowa rodzina otrzyma na ten cel 1500–1550 zł. Wysokość pomocy socjalnej dla cudzoziemców od lat jest oceniana przez organizacje pozarządowe jako niewystarczająca do zapewnienia godnego poziomu życia²¹⁰.

²⁰⁹ Szerzej na ten temat zob. pkt 9 oraz rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.3.3.

²¹⁰ J. Białas, *Niezgodność zasad pomocy socjalnej zapewnianej osobom ubiegającym się o nadanie statusu uchodźcy z wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości UE*, [w:] J. Białas i inni, *W poszukiwaniu ochrony...*, cyt.wyd., s. 52–55; M. Jaźwińska, M. Szczepaniak, *All Quiet on Eastern Front: Asylum Trends and Reception of Refugees in Poland during the 2013–2015 Europe's Migration Crisis*, [w:] „Biztpol Affairs”, Vol. 3. No. 2 (2015), s. 40, [online] <http://biztpolaffairs.com/vol-3-no-2/> [dostęp: 3.03.2016]; także A. Chrzanowska, I. Czerniejewska, *Mieszkamy tutaj, bo nie mamy innego wyjścia... Raport z monitoringu warunków mieszkaniowych uchodźców w Polsce*, „Analizy, raporty, ekspertyzy”, nr 2/2015, s. 55, [online] <http://interwencjaprawna.pl/docs/ARE-215-monitoring-warunkow-mieszkaniowych-uchodzcow.pdf> [dostęp: 1.03.2016].

Cudzoziemcy ubiegający się o nadanie statusu uchodźcy co do zasady **nie mogą pracować w Polsce**²¹¹. Podjęcie pracy przez cudzoziemca oczekującego na wydanie decyzji w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej jest możliwe tylko wtedy, jeśli w sprawie danego cudzoziemca Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców nie wyda decyzji w terminie sześciu miesięcy od dnia złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i opóźnienie to nie nastąpi z winy cudzoziemca. Wtedy może on otrzymać odpowiednie zaświadczenie, które uprawnia go do podjęcia legalnej pracy w Polsce w trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej.

Po uzyskaniu statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej²¹² relokowany lub przesiedlony cudzoziemiec może korzystać z powyższego wsparcia finansowego jeszcze tylko przez dwa miesiące. Pomoc finansowa jest także przewidziana w ramach Indywidualnego Programu Integracyjnego trwającego maksymalnie jeden rok po zakończeniu postępowania uchodźczego²¹³. Cudzoziemiec po uzyskaniu ochrony międzynarodowej może pracować lub prowadzić działalność gospodarczą na takich samych zasadach jak obywatele polscy. Jest też uprawniony do korzystania z pomocy społecznej na takich samych zasadach jak Polacy.

8

Czy relokowani i przesiedleni cudzoziemcy będą przebywać w Polsce legalnie?

Cudzoziemiec przebywa na danym terytorium nielegalnie²¹⁴, przede wszystkim jeśli nie posiada żadnego dokumentu uprawniającego go do pobytu na tym terytorium (tj. wizy, karty pobytu ani innego dokumentu przewidzianego w przepisach prawa) i nie posiada prawa do pobytu na tym terytorium wynikającego wprost z treści przepisów (np. posiada takie prawo w przypadku ruchu bezwizowego).

Przesiedleni lub relokowani cudzoziemcy **przyjadą do Polski zgodnie z obowiązującym prawem**, a zatem będą legalnie przebywać w Polsce.

Każdy cudzoziemiec ubiegający się o udzielenie ochrony międzynarodowej otrzymuje specjalny dokument: tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca (TZTC)²¹⁵. Dokument ten w okresie swojej ważności potwierdza tożsamość osoby, dla której został wydany i **uprawnia tę osobę do pobytu na terytorium Polski**. Po otrzymaniu decyzji o nadaniu statusu uchodźcy

²¹¹ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.1.1.

²¹² Tamże, pkt 6.1.2., 6.2.2., 6.3.

²¹³ Szerzej na ten temat zob. pkt 9 oraz rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.3.3.

²¹⁴ Szerzej na ten temat zob. rozdział VII „Nielegalny pobyt cudzoziemca na terytorium Polski”, pkt 1.

²¹⁵ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 3.1.

lub udzieleniu ochrony uzupełniającej przesiedlony lub relokowany cudzoziemiec otrzyma kartę pobytu²¹⁶. Dokument ten także potwierdza prawo cudzoziemca do pobytu w Polsce. Nie jest zatem prawidłowe nazywanie przesiedlonych i relokowanych cudzoziemców **nielegalnymi migrantami**.

Jeśli relokowany cudzoziemiec otrzyma ostateczną decyzję o odmowie udzielenia mu ochrony międzynarodowej, ma obowiązek opuścić Polskę w terminie 30 dni (chyba że posiada inny dokument uprawniający go do pobytu w Polsce). W tym okresie wciąż jednak przebywa legalnie w Polsce. Dopiero gdy nie opuści Polski w tym terminie, jego pobyt można uznać za niezgodny z prawem. W takiej sytuacji Straż Graniczna może wobec niego wszcząć postępowanie powrotowe, umieścić go w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, a następnie przymusowo wykonać decyzję powrotową²¹⁷.

9

Czy relokowani i przesiedleni cudzoziemcy zintegrują się ze społeczeństwem polskim?

Integracja jest kluczem do sukcesu planowanych relokacji i przesiedleń. Jest to dwustronny proces polegający na wzajemnym dostosowaniu się do siebie cudzoziemców i obywateli państwa przyjmującego. Z jednej zatem strony cudzoziemcy przybywający do Polski powinni włączać się w życie społeczne i polityczne społeczeństwa przyjmującego, z drugiej jednak strony państwo przyjmujące powinno wytworzyć mechanizmy i procedury umożliwiające proces integracji²¹⁸.

Polska polityka integracyjna jest od lat krytykowana przez organizacje pozarządowe i organy państwa – w 2015 r. przez Najwyższą Izbę Kontroli (NIK)²¹⁹. Opracowano dokument „Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne”²²⁰, jednak w praktyce nie jest on wdrażany, a w dokumencie „Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania”²²¹

²¹⁶ Tamże, pkt 3.2.

²¹⁷ Szerzej na ten temat zob. rozdział VII „Nielegalny pobyt cudzoziemca na terytorium Polski”.

²¹⁸ K. Gmaj, *Wprowadzenie w zagadnienia migracji i integracji*, [w:] A. Chmielecka (red.), *Od migracji do integracji. Vademecum*, Warszawa 2012, s. 17-18, [online] http://www.hfhrpol.waw.pl/wielokulturowosc/odmidoin_Vademecum.pdf [dostęp: 1.03.2016].

²¹⁹ Najwyższa Izba Kontroli, *NIK o systemie pomocy społecznej dla uchodźców – informacje szczegółowe*, 13.11.2015, s. 5-7, [online] <https://www.nik.gov.pl/plik/id,9610,vp,11859.pdf> [dostęp: 1.03.2016].

²²⁰ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, „Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne”, projekt z dnia 25.09.2013 r., [online] <http://www.mpips.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnych/projekty-programow-i-inne/olskapolitykaintegracjicudzoziemcw-zaoeniaiwytyczne/> [dostęp: 1.03.2016].

²²¹ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Polityka migracyjna Polski...*, cyt.wyd.

zagadnienie integracji cudzoziemców zostało opisane ogólnikowo²²². Obecnie jedynie wobec uchodźców i beneficjentów ochrony uzupełniającej istnieje pewien system wsparcia integracyjnego, jednak nawet on jest uznawany za niewystarczający²²³.

W trakcie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej (tzw. **etap preintegracji**) cudzoziemcy mogą korzystać z lekcji języka polskiego, jednak intensywność nauki jest niska (kilka godzin tygodniowo)²²⁴. W ośrodkach recepcyjnych organizowane są spotkania dla nowo przybyłych cudzoziemców, na których jednorazowo informowani są o zasadach pobytu w Polsce i korzystania z pomocy socjalnej. Organy państwa nie oferują cudzoziemcom innych form kursów tzw. oprowadzania po domu, na których uzyskaliby konieczną wiedzę na temat Polski i Polaków. Dzieci cudzoziemców chodzą do polskiej szkoły, jednak często nie otrzymują tam na tyle wystarczającego wsparcia, by uporać się z problemami językowymi i adaptacyjnymi. Dla dorosłych cudzoziemców nie są prowadzone szkolenia i kursy zawodowe – nie są oni przygotowywani do wejścia na polski rynek pracy²²⁵. Wsparcie preintegracyjne dla cudzoziemców zapewniają w pewnym stopniu organizacje pozarządowe – w miarę posiadania środków finansowych na takie działania.

Etap preintegracji cudzoziemców został oceniony krytycznie przez NIK, która podkreśliła, iż „niewystarczające działania w zakresie wprowadzania uchodźców w realia życia w Polsce na tym etapie oznaczają, że wielomiesięczny, a niekiedy nawet wieloletni czas oczekiwania na wydanie decyzji w sprawie statusu uchodźcy nie jest efektywnie wykorzystywany dla procesu integracji”²²⁶.

Po uzyskaniu przez cudzoziemca statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej może on wnioskować o udzielenie pomocy mającej na celu wspieranie procesu ich integracji, tzw. **Indywidualnego Programu Integracyjnego**²²⁷. W ramach programu cudzoziemiec może m.in. otrzymywać przez okres 12 miesięcy świadczenie pieniężne w wysokości maksymalnie 1335 zł miesięcznie na pokrycie kosztów utrzymania i nauki języka polskiego, a także opłacane są za niego składki na ubezpieczenie zdrowotne. Programy powinny obejmować także pracę socjalną, poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne), udzielanie informacji i pomoc w kontaktach z instytucjami (zwłaszcza instytucjami rynku pracy), ze środowiskiem lokalnym i organizacjami pozarządowymi oraz inne działania wspierające proces integracji. Zgodnie z ustaleniami NIK powyższe programy w praktyce ograniczają się do wypłaty świadczeń pieniężnych²²⁸. Zakres i okres trwania realizowanych dotychczas programów integracyjnych są nie-

²²² M. Duszczyk, *Pomiędzy migracjami a integracją*, „Academia. Magazyn Polskiej Akademii Nauk”, Wydanie specjalne 2015, [online] <http://www.naukaonline.pl/serwis/item/2475-pomiedzy-migracjami-a-integracja> [dostęp: 1.03.2016].

²²³ Pewne nadzieje na zwiększenie zakresu działań integracyjnych na rzecz relokowanych i przesiedlonych cudzoziemców wiązały się z finansowaniem relokacji i przesiedleń przez UE. Zgodnie jednak z projektem rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie relokacji cudzoziemców w roku 2016 nie przewidziano środków finansowych na dodatkowe działania integracyjne wobec tej grupy cudzoziemców, co zostało skrytykowane przez organizacje pozarządowe (projekt i opinie organizacji pozarządowych do projektu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie relokacji cudzoziemców w roku 2016 z dnia 12 stycznia 2016 r. – dostępne na stronie: <http://bip.mswia.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnyc/2016/23860,Projekt-rozporzadzenia-Rady-Ministrow-w-sprawie-relokacji-cudzoziemcow-w-roku-2016.html>, dostęp: 1.03.2016). Cudzoziemcy ci będą zatem najprawdopodobniej korzystać z już istniejących mechanizmów integracyjnych.

²²⁴ Najwyższa Izba Kontroli, *NIK o systemie pomocy społecznej dla uchodźców...*, cyt.wyd., s. 24-25.

²²⁵ Tamże, s. 5.

²²⁶ Tamże, s. 6.

²²⁷ Szerzej na ten temat zob. rozdział V „Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca”, pkt 6.3.3.

²²⁸ Najwyższa Izba Kontroli, *NIK o systemie pomocy społecznej dla uchodźców...*, cyt.wyd., s. 7.

wystarczające i w praktyce nie pozwalają na skuteczną integrację uchodźców i beneficjentów ochrony uzupełniającej ze społeczeństwem polskim.

W zakresie integracji cudzoziemców polskie organy władzy powinny zatem dokonać zmiany przepisów i praktyki, tak by cudzoziemcy mieli szansę zintegrować się z polskim społeczeństwem.

Warto zwrócić uwagę, iż programy integracyjne były realizowane *ad hoc* w 2015 r. wobec cudzoziemców polskiego pochodzenia przybyłych z terytoriów Ukrainy objętych konfliktem zbrojnym. Organy władzy zorganizowały tym cudzoziemcom tymczasowe zakwaterowanie w odpowiednich ośrodkach i pomogły w znalezieniu stałego miejsca zamieszkania. Ewakuowani z Donbasu otrzymali także wsparcie adaptacyjne poprzez możliwość nauki języka polskiego, pomoc w znalezieniu pracy, a także udział w kursach zawodowych²²⁹.

10 Czy Polskę stać na przyjęcie cudzoziemców w ramach relokacji i przesiedlenia?

Zgodnie z deklaracjami Komisji Europejskiej na przyjazd każdego przesiedlonego spoza UE cudzoziemca Polska otrzyma **10000 euro**, a na przyjazd każdego relokowanego z państw UE cudzoziemca – **6000 euro**. Polska otrzyma zatem na ten cel dodatkowe środki finansowe.

11 Czy Polska jest gotowa na przyjęcie relokowanych i przesiedlonych cudzoziemców?

W Polsce od wielu lat tworzony jest system przyjęcia osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy oraz cudzoziemców, którzy otrzymali już ochronę międzynarodową. Istnieją odpowiednie przepisy prawne i ugruntowana praktyka organów władzy dotyczące zasad przyjmowania tych cudzoziemców oraz udzielenia im ochrony międzynarodowej. Aby relokowani i przesiedleni

²²⁹ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Szefowa MSW Teresa Piotrowska: Polska domem bezpiecznym i gościnnym*, 13.01.2015, [online] <https://mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/12793,Osoby-ewakuowane-z-Donbasu-juz-w-Polsce.print> [dostęp: 1.03.2016].

cudzoziemcy odnaleźli się w polskiej rzeczywistości, konieczne jest jednak podjęcie przez polskie władze działań mających na celu zarówno usprawnienie istniejącego systemu integracyjnego, jak i znaczące jego rozszerzenie tak, by zapewniał cudzoziemcom ubiegającym się o udzielenie ochrony międzynarodowej, uchodźcom i beneficjentom ochrony uzupełniającej możliwość skutecznej integracji z polskim społeczeństwem.

Podstawowe akty prawne

Prawo polskie

- ◆ Ustawa z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (tekst jedn. Dz.U. 2014, poz. 1402 z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 2156, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 9 listopada 2000 r. o repatriacji (tekst jedn. Dz.U. 2014, poz. 1392, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. 2012, poz. 680, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 114, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 163, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 149, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 584, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jedn. Dz.U. 2012, poz. 572, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 24 sierpnia 2007 r. o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym Schengen oraz Wizowym Systemie Informacyjnym (tekst jedn. Dz.U. 2014, poz. 1203, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 7 września 2007 r. o Karcie Polaka (tekst jedn. Dz. U. 2014, poz. 1187, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (tekst jedn. Dz.U. 2012, poz. 161, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 388, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 28 lipca 2011 r. o zalegalizowaniu pobytu niektórych cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i ustawy o cudzoziemcach (Dz.U. nr 191, poz. 1133, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. 2013, poz. 1650, z późn. zm.).
- ◆ Ustawa z 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. 2014, poz. 1741, z późn. zm.).
- ◆ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 29 kwietnia 2014 r. w sprawie dokumentów wydawanych cudzoziemcom (Dz.U. 2014, poz. 589).
- ◆ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 5 maja 2014 r. w sprawie wiz dla cudzoziemców (Dz.U. 2014, poz. 592).

- ◆ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 4 listopada 2015 r. w sprawie tymczasowego zaświadczenia tożsamości cudzoziemca (Dz.U. 2015, poz. 1856).

Umowy międzynarodowe i prawo unijne

- ◆ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).
- ◆ Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie 28 lipca 1951 r. (Dz.U. 1991, nr 119, poz. 515).
- ◆ Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526).
- ◆ Konwencja Wykonawcza do Układu z Schengen z 14 czerwca 1985 r. między Rządami Państw Unii Gospodarczej Beneluksu, Republiki Federalnej Niemiec oraz Republiki Francuskiej w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach (Dz.Urz. WE L 239).
- ◆ Rozporządzenie (WE) nr 562/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 15 marca 2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen) (Dz.Urz. UE L 105/1).
- ◆ Rozporządzenie nr 810/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) z 13 lipca 2009 r. ustanawiające Wspólnotowy Kodeks Wizowy (kodeks wizowy) (Dz.Urz. UE L 243/1).
- ◆ Rozporządzenie nr 604/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona) (Dz. Urz. UE L 180/31).
- ◆ Rozporządzenie Rady (WE) nr 539/2001 z 15 marca 2001 r. wymieniające państwa trzecie, których obywatele muszą posiadać wizy podczas przekraczania granic zewnętrznych oraz te, których obywatele są zwolnieni z tego wymogu (Dz.Urz. WE L/81).
- ◆ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1030/2002 z 13 czerwca 2002 r. ustanawiające jednolity wzór dokumentów pobytowych dla obywateli państw trzecich (Dz.Urz. UE L 157/1).
- ◆ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową (Dz.Urz. UE L 180/96).
- ◆ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (Dz.Urz. UE L 180/60).
- ◆ Dyrektywa Rady 2003/109/WE z 25 listopada 2003 r. dotycząca statusu obywateli państw trzecich będących rezydentami długoterminowymi (Dz.Urz. WE L 16).

Bibliografia

Artykuły, monografie, opracowania

- ◆ Amnesty International, *Personnes originaires du Caucase du Nord en quête d'une protection internationale: appréciation d'Amnesty International*, November 2015, [online] <http://www.refworld.org/docid/565457c44.html> [dostęp: 03.02.2016].
- ◆ Białas J., *Niezgodność zasad pomocy socjalnej zapewnianej osobom ubiegającym się o nadanie statusu uchodźcy z wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości UE*, [w:] Białas J. i inni, *W poszukiwaniu ochrony. Wybrane problemy dotyczące realizacji praw cudzoziemców ubiegających o nadanie statusu uchodźcy i objętych ochroną międzynarodową w latach 2012–2014. Obserwacje Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka*, Warszawa 2014, [online] http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/12/HFPC_w_poszukiwaniu_ochrony.pdf [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Bieniecki M., Frelak J., *Praktyka funkcjonowania migrantów ekonomicznych w Polsce*, [w:] Klaus W. (red.), *Migranci na polskim rynku pracy. Rzeczywistość, problemy, wyzwania*, Warszawa 2007.
- ◆ Chrzanowska A., *Kulturowe uwarunkowania funkcjonowania migrantów przymusowych na polskim rynku pracy na przykładzie społeczności czeczeńskiej*, [w:] Klaus W. (red.), *Migranci na polskim rynku pracy. Rzeczywistość, problemy, wyzwania*, Warszawa 2007.
- ◆ Chrzanowska A., *Tożsamość kulturowa uchodźców czeczeńskich*, [w:] Gutkowska A., Gracj K. (red.), *Uchodźcy w Polsce. Kulturowo-prawne bariery w procesie adaptacji*, Warszawa 2007.
- ◆ Chrzanowska A., Czerniejewska I., *Mieszkamy tutaj, bo nie mamy innego wyjścia... Raport z monitoringu warunków mieszkaniowych uchodźców w Polsce*, „Analizy, raporty, ekspertyzy”, nr 2/2015, [online] <http://interwencjaprawna.pl/docs/ARE-215-monitoring-warunkow-miekszaniowych-uchodzcow.pdf> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Conclusions of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on resettling through multilateral and national schemes 20 000 persons in clear need of international protection, 22.07.2015, [online] <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11130-2015-INIT/en/pdf> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ *Culture of Belarus*, Countries and Their Cultures, [online] <http://www.everyculture.com/A-Bo/Belarus.html> [dostęp: 06.02.2016].
- ◆ Departament Polityki Migracyjnej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Spoleczność ormiańska w Polsce. Polityka Migracyjna Armenii – Raport*, Warszawa 2009, [online] https://emn.gov.pl/ftp/esm/ARMENIA_Raport_wersja_dla_dyrekcji2__4_.pdf [dostęp: 05.02.2016].

- ◆ Departament Polityki Migracyjnej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. *Spoleczność wietnamska w Polsce. Polityka migracyjna Wietnamu – Raport*, Warszawa 2007, [online] https://emn.gov.pl/ftp/esm/RAPORT_WIETNAM.pdf [dostęp: 06.02.2016].
- ◆ Duszczek M., *Pomiędzy migracjami a integracją*, „Academia. Magazyn Polskiej Akademii Nauk”, Wydanie specjalne 2015, [online] <http://www.naukaonline.pl/serwis/item/2475-pomiedzy-migracjami-a-integracja> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ *EUREMA II: Polska niesie ulgę Malcie*, Biuletyn Migracyjny, luty 2013, [online] <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/40-luty-2013/eurema-ii-polska-niesie-ulge-malcie> [dostęp: 5.02.2016].
- ◆ European Asylum Support Office, *Latest asylum trends – 2015 overview*, [online] <https://easo.europa.eu/wp-content/uploads/LatestAsylumTrends2015.pdf> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ European Commission – Fact Sheet, *Refugee Crisis – Q&A on Emergency Relocation*, 22.09.2015, [online] http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5698_en.htm [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Fagasiński M., *Dobrowolne przesiedlenia uchodźców i program relokacji wewnątrz Unii Europejskiej*, [w:] Białas J. i inni, *W poszukiwaniu ochrony. Wybrane problemy dotyczące realizacji praw cudzoziemców ubiegających o nadanie statusu uchodźcy i objętych ochroną międzynarodową w latach 2012–2014. Obserwacje Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka*, Warszawa 2014, [online] http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/12/HFPC_w_poszukiwaniu_ochrony.pdf [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” na podstawie informacji GUS *Dane wstępne dotyczące szkolnictwa wyższego 2014*, [online] http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=2221:juz-ponad-46-tysiecy-studentow-zagranicznych-w-polsce&catid=24&Itemid=119 [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, *Studenci zagraniczni w Polsce 2013*.
- ◆ Gmaj K., *Wprowadzenie w zagadnienia migracji i integracji*, [w:] Chmielecka A. (red.), *Od migracji do integracji. Vademecum*, Warszawa 2012, s. 17-18, [online] http://www.hfhrpol.waw.pl/wielokulturowosc/odmidoin_Vademecum.pdf [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Górny A., Grzymała-Kazłowska A., Kępińska E., Fihel A., Piekut A., *Od zbiorowości do społeczności: rola migrantów osiedleńczych w tworzeniu się społeczności imigranckich w Polsce*, CMR Working Papers, No 27(85), Warszawa 2007.
- ◆ Górny A., Grabowska-Lusińska I., Lesińska M., Okólski M., *Poland: becoming a country of sustained immigration*, IDEA Working Papers, Nr 10, Ośrodek Badań

nad Migracjami UW, Warszawa 2009, [online] http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP10_Poland.pdf [dostęp: 02.02.2016].

- ◆ Grabau A., *Ucieczka Gruzinów do Polski*, „Przegląd” 2009, nr 34, [online] <http://www.przegląd-tygodnik.pl/pl/artukul/ucieczka-gruzinow-do-polski> [dostęp: 08.02.2016].
- ◆ Halik T., *Migrancka społeczność Wietnamczyków w Polsce w świetle polityki państwa i ocen społecznych*, Poznań 2006.
- ◆ Human Rights Watch, *World Report 2014: Russia*, 2014, [online] <https://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/russia> [dostęp: 02.02.2016].
- ◆ Jaźwińska M., Szczepanik M., *All Quiet on Eastern Front: Asylum Trends and Reception of Refugees in Poland during the 2013–2015 Europe’s Migration Crisis*, [w:] „Biztpol Affairs”, Vol. 3. No. 2 (2015), s. 40, [online] <http://biztpolaffairs.com/vol-3-no-2/> [dostęp: 3.03.2016].
- ◆ Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Minister Anna Maria Anders: Będzie nowa ustawa o repatriacji*, 25.01.2016 r., [online] <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/minister-anna-maria-anders-bedzie-nowa-ustawa-o-repatriacji.html> [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ „Komisyjny projekt ustawy o zmianie ustawy o Karcie Polaka oraz niektórych innych ustaw”, druk sejmowy nr 147, [online] <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=194AF480D4F0191AC1257F2A00347CFD> [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, *Polski Erasmus dla Ukrainy*, 27.08.2014, [online] <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polski-erasmus-dla-ukrainy.html> [dostęp: 03.02.2016].
- ◆ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, „Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne”, projekt z 25.09.2013, [online] <http://www.mpips.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnych/projekty-programow-i-inne/olskapolitykaintegracjicudzoziemcw-zaoeniaiwytyczne/> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, „Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2012 r.”, [online] <http://bip.mswia.gov.pl/bip/polityka-migracyjna-po/19529,Polityka-migracyjna-Polski.html> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Szefowa MSW Teresa Piotrowska: Polska domem bezpiecznym i gościnnym*, 13.01.2015, [online] <https://mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/12793,Osoby-ewakuowane-z-Donbasu-juz-w-Polsce.print> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Procedury związane z relokacją i przesiedleniem uchodźców pochodzących z krajów objętych konfliktem*,

18.09.2015, [online] <https://mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/13714,Procedury-zwiazane-z-relokacja-i-przesiedleniem-uchodzcow-pochodzacych-z-krajow-.html> [dostęp: 1.03.2016].

- ◆ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, „Projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie relokacji cudzoziemców w roku 2016 z dnia 12 stycznia 2016 r.”, [online] <http://bip.mswia.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnyc/2016/23860,Projekt-rozporzadzenia-Rady-Ministrow-w-sprawie-relokacji-cudzoziemcow-w-roku-20.html> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Najwyższa Izba Kontroli, *Realizacja polityki migracyjnej Polski w odniesieniu do cudzoziemców deklarujących polskie pochodzenie – Informacja o wynikach kontroli*, 10.09.2014, [online] [online] <https://www.nik.gov.pl/plik/id,7566,vp,9497.pdf> [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ Najwyższa Izba Kontroli, *NIK o systemie pomocy społecznej dla uchodźców – informacje szczegółowe*, 13.11.2015, [online] <https://www.nik.gov.pl/plik/id,9610,vp,11859.pdf> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ *Over five years, the "Caucasian Knot" fixed 5816 victims of armed conflict in Northern Caucasus*, „Kavkazkiy Uzel”, 17.02.2015, [online] <http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/30859/> [dostęp: 02.02.2016].
- ◆ *Over one million sea arrivals reach Europe in 2015*, UNHCR, 30.12.2015, [online] <http://www.unhcr.org/5683d0b56.html> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ *Polacy z Donbasu już w Polsce, wylądowały pierwsze samoloty*, Wyborcza.pl, 13.01.2015, [online] http://wyborcza.pl/1,75478,17249677,Polacy_z_Donbasu_juz_w_Polsce__Wyladowaly_pierwsze.html [dostęp: 08.02.2016].
- ◆ *Polska przyjmie uchodźców z Syrii. Ruszy pilotazowy program*, Polskie Radio, 19.12.2014, [online] <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1330943,Polska-pryjmie-uchodzcow-z-Syrii-Ruszy-pilotazowy-program> [dostęp: 1.03.2016].
- ◆ Program im. Kalinowskiego, Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, [online] <http://www.studium.uw.edu.pl/?content/74> [dostęp: 06.02.2016].
- ◆ „Projekt ustawy o Kartcie Polaka i trybie stwierdzenia przynależności do Narodu Polskiego osób pochodzenia lub narodowości polskiej”, druk senacki nr 147, 13.11.1998, [online] <http://ww2.senat.pl/K4/DOK/DR/100/147.HTM> [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ „Rządowy projekt ustawy o zalegalizowaniu pobytu niektórych cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i ustawy o cudzoziemcach” (Uzasadnienie), druk sejmowy nr 4394, 30.06.2011, [online] <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/4394> [dostęp: 5.02.2016].

- ◆ Sejm RP, „Wypowiedzi na posiedzeniach Sejmu, Posiedzenie nr 10 w dniu 29 stycznia 2016, Minister Spraw Zagranicznych Witold Waszczykowski”, [online] <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=10&dzien=2&wy-p=2&view=1> [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ Sejm RP, „Wypowiedzi na posiedzeniach Sejmu, Posiedzenie nr 98 w dniu 5 sierpnia 2015. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rafał Trzaskowski”, [online] <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/wypowiedz.xsp?posie-dzenie=98&dzien=2&wyp=43> [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, *Repatriacja*, [online] <http://wspolnotapolska.org.pl/strona/repatriacje,10.html> [dostęp: 06.09.2014].
- ◆ *Uchodźcy z Mariupola i Donbasu uczą się życia w Polsce*, Wyborcza.pl, 24.11.2015, [online] <http://olsztyn.wyborcza.pl/olsztyn/1,48726,19238524,uchodzczy-z-mariupola-i-donbasu-ucza-sie-zycia-w-polsce.html#ixzz42Qttlg1p> [dostęp: 08.02.2016].
- ◆ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Informacja Ministra Spraw Wewnętrznych na temat polityki migracyjnej i azylowej wobec obywateli państw afrykańskich*, [online] http://www.udsc.gov.pl/files/aktualnosci/Informacja_Ministra_Spraw_Wewnetrznych_na_temat_polityki_migracyjnej_i_azylowej_wobec_obywateli_panstw_afrykanskich.pdf [dostęp: 12.09.2014].
- ◆ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Russia*, [online] 25.06.2015, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2014/eur/236570.htm> [dostęp: 02.02.2016].
- ◆ „Uzasadnienie do projektu ustawy o Karcie Polaka i trybie stwierdzenia przynależności do Narodu Polskiego osób pochodzenia lub narodowości polskiej, przedstawionego przez Komisję Spraw Emigracji i Polaków za Granicą na posiedzeniu Senatu RP w dniu 13 listopada 1998 r.”, druk senacki nr 147, [online] <http://ww2.senat.pl/K4/DOK/DR/100/147.HTM> [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ Wysińska K., *Organizacje wietnamskie i chińskie w Polsce. Wstępna analiza instytucjonalnej kompletności społeczności wschodnioazjatyckich w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2010, [online] <http://www.isp.org.pl/uploads/filemanager/Raportzwywiadow1.pdf> [dostęp: 7.02.2016].
- ◆ Wysińska K. (red.), *Sprzedawać, gotować, budować? Plany i strategie Chińczyków i Wietnamczyków w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2012, [online] <http://www.isp.org.pl/publikacje,553,542.html> [dostęp: 7.02.2016].
- ◆ Wysińska K., Piłat A., Materiały z seminarium Instytutu Spraw Publicznych „Stambuł i Delhi w Warszawie. Plany i strategie migrantów z Azji i Bliskiego Wschodu” – 28.03.2013, [online] <http://www.isp.org.pl/aktualnosci,1,1233.html> [dostęp: 8.02.2016].
- ◆ Zawadka G., *Imigranci całkiem mile widziani*, „Rzeczpospolita”, 5.12.2014.

Dane statystyczne

- ◆ Eurostat, *Asylum quarterly report – III quarter, 9 December 2015*, [online] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report#Main_tables [dostęp: 08.02.2016].
- ◆ Główny Urząd Statystyczny, *Ludność – bilans opracowany w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 2011, według stanu w dniu 31.12.2011 r.*, [online] http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lu_nps2011_wyniki_nsp2011_22032012.pdf [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku – notatka informacyjna*, [online] http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/L_podst_inf_o_rozwoju_dem_pl_do_2013.pdf, dostęp: 02.02.2016 r.
- ◆ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Cudzoziemcy pracujący w Polsce – statystyki*, <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/> [dostęp: 02.02.2016].
- ◆ Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, *Polonia w liczbach*, [online] <http://wspolnotapolska.org.pl/strona/repatriacje,10.html> [dostęp: 07.09.2014].
- ◆ *Syria Regional Refugee Response*, UNHCR, [online] <http://data.unhcr.org/syrian-refugees/regional.php> [dostęp: 3.03.2016].
- ◆ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki: Raport na temat obywateli Ukrainy – stan na 31.01.2016*, [online] <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/biezaca-sytuacja-dotyczaca-ukrainy/> [dostęp: 07.02.2016].
- ◆ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyki – zestawienia roczne*, [online] <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/> [dostęp: 02.02.2016].
- ◆ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *TOP 5 – ochrona międzynarodowa*, [online] <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/top-5-ochrona-miedzynarodowa/> [dostęp: 1.03.2016].

Nota o autorach

- Jacek Białas** prawnik Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, magister prawa, radca prawny.
- Marta Górczyńska** prawnik Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, magister prawa, absolwentka studiów podyplomowych UW z zakresu prawa międzynarodowego.
- Małgorzata Jaźwińska** prawnik Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, magister prawa, aplikantka adwokacka.
- Maja Łysienia** radca prawny, magister prawa, członek Komisji Ekspertów ds. Migrantów przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, w latach 2010-2015 prawnik i koordynator projektów w Programie Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.
- Ewa Ostaszewska-Żuk** koordynator, prawnik Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, magister prawa oraz magister nauk politycznych, ukończyła aplikację adwokacką oraz zdała egzamin adwokacki w 2014 r.
- Aleksandra Pulchny** prawnik Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.
- Marta Szczepanik** koordynatorka projektów i badaczka w Programie Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, magister psychologii, doktorantka w Szkole Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk.
- Daniel Witko** prawnik Programu Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, magister prawa, aplikant adwokacki.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka została utworzona w 1989 r. przez członków Komitetu Helsińskiego w Polsce i obecnie jest jedną z największych organizacji pozarządowych w Polsce. Jej działalność obejmuje prowadzenie monitoringu i badań w zakresie przestrzegania praw człowieka, udzielanie pomocy prawnej Polakom i cudzoziemcom, prowadzenie litygacji strategicznych oraz innych działań w interesie publicznym. Fundacja współpracuje z międzynarodowymi instytucjami zajmującymi się prawami człowieka, od 2007 r. ma status konsultacyjny przy Radzie Społeczno - Gospodarczej ONZ [ECOSOC].

Program Pomocy Prawnej dla Uchodźców i Migrantów powstał w 1992 r. W zakres działalności Programu wchodzi monitorowanie przestrzegania przez polskie władze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, postanowień Konwencji genewskiej z 1951 r. dotyczącej statusu uchodźców, Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz polskiego ustawodawstwa w sprawach cudzoziemców. Prawnicy Programu przygotowują jako eksperci opinie projektów aktów prawnych dotyczących cudzoziemców oraz prowadzą działalność informacyjno-szkoleniową na temat praw przysługujących cudzoziemcom.

Niniejsza publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie i nie jest przeznaczona do sprzedaży.

Niniejsza publikacja została zaktualizowana w ramach projektu nr U/0030 „Prawa cudzoziemców – prawa człowieka”, który jest realizowany przez Helsińską Fundację Praw Człowieka w ramach dotacji otrzymanej z programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG.

Wydanie 1 publikacji „Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych” zostało sfinansowane ze środków w ramach projektu „Prawa cudzoziemców – prawa człowieka. Szkolenia z zakresu prawa migracyjnego” współfinansowanego przez Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich oraz budżet państwa.

ISBN 978-83-62245-54-3

**HR HELSINŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA**

Warszawa 2016